

**ABIKS EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE
ÕPETAMISEL**

**МАТЕРИАЛЫ ДЛЯ ИЗУЧЕНИЯ КОНСТИТУЦИИ
ЭСТОНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

Tallinn 2004

Käesoleva brošüüri väljaandmist toetavad

**Mitte-estlaste Integratsiooni Sihtasutus
Haridusprogrammide Keskus**

Koostajad: Jüri Põld, Oliver Kask, Ülle Madise, Mare Räis

Toimetaja: Viola Rea-Soiver

Tõlkija: Einar Värä, Mare Kasuri

© Kirjastus Argo, 2004

ISBN

Kirjastus Argo, pk 2297, Tallinn 13502

SISUKORD

EESSÕNA	4
EESTI RIIGIÕIGUSLIKUST ARENGUST.....	5
О ГОСУДАРСТВЕННОМ РАЗВИТИИ ЭСТОНИИ	5
RAHVAS JA RIIGIVÕIM	22
НАРОД И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ВЛАСТЬ	22
RIIGIORGANID JA SEADUSANDLUS.....	27
ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО	27
PÕHIÕIGUSED, -VABADUSED JA -KOHUSTUSED.....	40
ОСНОВНЫЕ ПРАВА, СВОБОДЫ И ОБЯЗАННОСТИ	40
KOHALIK OMAVALITSUS	65
МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ	65
TESTI ENNAST	69
ТЕСТИРУЕМ СВОИ ЗНАНИЯ	74
EESTI VABARIIGI PÕHISEADUS.....	79

EESSÕNA

Käesolev raamat „Abiks Eesti Vabariigi põhiseaduse õpetamisel“ on koostatud selleks, et koolitöös lähemalt selgitada riigiõiguse arengut ja põhiseaduse olulisemaid peatükke. Näidata, et põhiseadusesse kirjapandu on eluliste küsimuste lahendamisel abiks ja seaduse raske keele taha polegi nii raske tungida, kui esmapilgul tundub.

Õppekavas on põhiseaduse tundmaõppimine jäänud peamiselt põhikooli astmesse. Antud õppematerjal on suunatud eeskätt õpetajatele ja gümnaasiumi õpilastele, mis võimaldab antud teemasid põhjalikumalt käsitleda ja korrata, kui seda teevad tänased gümnaasiumi õpikud ja lisamaterjalid (vt „Sotsiaalainete annotatsiooni kogumik“, Tallinn 2001). Antud brošüür täiendab juba varem koolidesse jõudnud dokumendikogumiku „Eesti omariikluse arengust“ kasutamise võimalusi. Tekib uus õppeainete lõimise võimalus, selgitamaks ja mõistmaks riigiõiguses oluliste dokumentide ajaloolist tausta ja sisu.

Kõigi peatükkide lõpus on autorite koostatud küsimused, millele saab tekstidest leida vastused. Kogumiku lõpetab üldistav ja kordav test, milles esitatud ülesannete kaudu saab iga õpilane oma teadmisi, oskusi ning üldistusvõimet iseseisvalt proovida. Testi koostamisel on arvestatud nende puudustega, mis selgusid analüüsides ühiskonnaõpetuse riigieksamil põhiseaduse tundmist ja kasutamist nõudvate ülesannete lahendamist.

Materjal on ühtaegu eesti ja vene keeles, et aidata vene õppekeelega koolides õppijatel omandada vastavat eestikeelset sõnavara. Kindlasti tuleks antud raamat läbi töötada neil, kes kavatsesid koos ühiskonnaõpetuse riigieksamiga sooritada ka kodakondsuse saamiseks vajaliku põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse eksami.

В сборнике представлены материалы для изучения Конституции Эстонской Республики. Они помогут получить представление о развитии государственного права и подробнее познакомят с основными главами Конституции.

Настоящий учебный материал, предназначенный учителям и учащимся гимназии, позволяет глубже рассмотреть, обсудить и повторить темы, которые освещаются в действующих учебниках. Он является дополнительным материалом к сборнику документов «О государственном развитии Эстонии» и позволяет получить более подробное представление об историческом фоне и содержании основных документов государственного права.

Авторы сборника поместили в конце каждой главы вопросы, на которые нужно найти ответы из текстов, составляющих настоящий учебный материал. Итоговый текст и задания в конце сборника предназначены учащимся для самостоятельной работы, позволяющей проверить свои знания и умения, оценить свою способность к обобщению.

При составлении тестового материала были учтены недостатки, выявленные в результате анализа заданий, связанных со знанием Конституции.

Материал сборника составлен на эстонском и русском языках, чтобы помочь учащимся школ с русским языком обучения расширить соответствующий словарный запас на эстонском языке.

Учащимся, желающим сдавать экзамен по обществоведению и экзамен на знание Конституции Эстонской Республики и Закона о гражданстве, рекомендуем обязательно проработать материалы настоящего сборника.

EESTI RIIGIÕIGUSLIKUST ARENGUST О ГОСУДАРСТВЕННОМ РАЗВИТИИ ЭСТОНИИ

EESTI RIIGIÕIGUSLIK¹ ARENG VEEBRUARIREVOLUTSIOONIST ISESEISVUSMANIFESTINI

Eesti territoorium liideti Vene tsaaririigiga pärast Põhjasõda (1700-1721). Vene tsaaririigis oli eestlastest elanikkond jagatud kahe haldusüksuse - Eestimaa ja Liivimaa kubermangu vahel. Eestimaa kubermang oli moodustatud tänase Põhja-Eesti aladest, Liivimaa kubermang tänase Lõuna-Eesti ja Põhja-Läti aladest. Kohe pärast tsaarivalitsuse kukutamist Veebruarirevolutsiooni tagajärjel 1917. aastal hakati Eestis taotlema autonoomse haldusüksuse² loomist ja eestlastega asustatud kahe kubermangu liitmist üheks. Revolutsiooni järel moodustud Vene Ajutine Valitsus liitiski eestlastega asustatud alad ühtseks Eestimaa kubermanguks 1917. aasta kevadel. Kubermangu kõrgeimaks omavalitsusorganiks määrati valitav Ajutine Maanõukogu ehk Maapäev. Maapäeval oli õigus korraldada kõiki kohalikke haldusküsimusi.

ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОЕ¹ РАЗВИТИЕ ЭСТОНИИ С ФЕВРАЛЬСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ ДО ВРЕМЕНИ ВЫХОДА МАНИФЕСТА О НЕЗАВИСИМОСТИ

Территорию Эстонии присоединили к Российской империи после Северной войны (1700-1721). В Российской империи область проживания эстонского населения была разделена на две административные единицы: Эстляндскую и Лифляндскую губернии. Эстляндская губерния состояла из нынешней Северной Эстонии, Лифляндская губерния – из сегодняшней Южной Эстонии и территории Северной Латвии. Сразу после падения царского правительства вследствие событий Февральской революции 1917 года, Эстония начала требовать создания автономной административной единицы² и слияния в одну двух губерний, населенных эстонцами. Сформированное вследствие революции весной 1917 года Временное правительство России слило губернии, населенные эстонцами, в одну Эстляндскую губернию. Высшим органом самоуправления губернии был назначен Временный Земский Совет или Маapäev. Маapäev обладал правом решать все административные вопросы местного значения.

¹ Riigiõiguslik – riigi ja selle organite võimupiire puudutav seadusandlus.

² Autonoomne haldusüksus - olukord, kus Eesti territooriumi puudutavad küsimused otsustatakse kohapeal.

¹ Государственно-правовое – законодательство, определяющее границы власти государства и его органов

² Автономная административная единица – положение, при котором вопросы, касающиеся эстонской территории, решаются на месте.

1917. aasta sügisel toimus Venemaal bolševike riigipöörde ehk Oktoobrirevolutsioon. Kuigi esialgu bolševikud ei puudutanud Eesti omavalitsussüsteemi ning Maanõukogu ja Maavalitsus säilisid, hakati peatselt sekkuma Maanõukogu ja Maavalitsuse pädevusse.

28. novembril 1917. aastal võttis Maapäev erakorralisel istungjärgul vastu otsuse kuulutada ennast ainsaks kõrgema võimu kandjaks Eestis kuni Eesti Asutava Kogu kokkukutsumiseni. Otsustati, et Asutav Kogu tuleb valida demokraatliku valimisseaduse alusel ja see peab kindlaks määrama Eesti riikliku korra. Eesti rahval tuleb kuni Asutava Kogu valimiseni täita ainult Maapäeva poolt välja antud õigusakte. Maanõukogu otsus polnud veel Venemaast eraldumine, otsusega ei tunnustatud aga bolševike võimu Venemaal. Maapäeva otsust on peetud Eesti esimeseks eelkonstitutsiooniks, mis tegi hiljem võimalikuks Eesti Vabariigi väljakuulutamise. Sama päeva õhtul ajasid bolševikud Maapäeva laiali ning tulid ise võimule. Saksa vägede edukas pealetung Esimese maailmasõja lõpuaastal viis Saksa okupatsiooni kehtestamiseni ja bolševike lüüasaamiseni Eestis.

**EESTI RIIGIÕIGUSLIK ARENG
ISESEISVUSMANIFESTIST EESTI
NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU
VABARIIGINI**

Vahetult enne Saksa vägede Tallinna tungimist 24. veebruaril 1918. aastal avaldati Eesti iseseisvusmanifest, s.o “Manifest kõigile Eestimaa rahvastele”. Manifestis kuulutati Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks. Manifestis korraldati, et uue riigi valitsemiskorra määrab lõplikult kindlaks Eesti Asutav

Осенью 1917 года в России произошёл большевистский переворот, или Октябрьская революция. Хотя сначала большевики не посягали на систему местного самоуправления Эстонии (Земский совет и Земское правительство сохранялись), всё же новая власть стала постепенно вмешиваться в компетенцию как Земского совета, так и Земского правительства.

Двадцать восьмого ноября 1917 года Маапаяв на экстренном заседании принял решение провозгласить себя единственной верховной властью в Эстонии вплоть до созыва Эстонского учредительного собрания. Было решено, что Учредительное собрание следует избрать путем демократических выборов и что оно должно определить государственный строй Эстонии. Народу Эстонии до созыва Учредительного собрания следует исполнять исключительно правовые акты, принятые Земским советом. Решение Земского совета еще не было отделением от России, однако оно означало отказ признать большевистскую власть в России. Решение Земского совета считается предшественником первой конституции Эстонии, сделавшим впоследствии возможным провозглашение Эстонской Республики. Вечером того же дня большевики распустили Земский совет и взяли власть в свои руки. Успешное наступление немецких войск в конце первой мировой войны привело к немецкой оккупации Эстонии и поражению большевиков.

**ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОЕ РАЗВИТИЕ
СОВРЕМЕНИ ВЫХОДА МАНИФЕСТА О
НЕЗАВИСИМОСТИ ДО СОЗДАНИЯ ЭСТОНСКОЙ
СОВЕТСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

Незадолго до вторжения в Таллинн немецких войск 24 февраля 1918 года в Эстонии был обнародован манифест о независимости, т. е. Манифест ко всем народам Эстонии. Манифест провозглашал Эстонию независимым демократическим государством. Манифест постановлял, что порядок правления в стране окончательно определит Учредительное соб-

Kogu, mille kokkutulemiseni jääb kogu võim Maapäeva ja Ajutise Valitsuse kätte.

Manifest sätestas ka põhiõigused: võrdse seaduse ja kohtute ees, vähemusrahvuste kultuuriautonomiamia, sõna-, trüki-, usu-, koosoleku-, ühinemis- ja streigivabaduse. Manifest oli nii juriidiliselt kui ka propagandistlikult oskuslikult koostatud, selle koostajad tundsid nii ühiskonna reguleerimise meetodeid kui ka rahva sotsiaalseid ootusi. Manifesti peetakse Eesti teiseks eelkonstitutsiooniks.

Manifesti vastuvõtmise päeva – 24. veebruari - tähistatakse Eesti Vabariigi aastapäevana. Saksa võimud ega bolševikud manifesti ei tunnustanud.

Sakslased taandusid Eestist pärast Saksamaal toimunud revolutsiooni 1918. aasta novembris. Sakslaste asemel tungisid Eesti aladele bolševikud, kelle ideid toetas väike osa eestlasi. Suurem osa eestlasi aga püüdis oma väljakuulutatud vabadust bolševike eest kaitsta. 1918. aasta novembris algas Vabadussõda, kus eestlased kaitsesid oma vastloodud riiki bolševike Punaarmee ja baltisaksa Landeswehri eest. Sõja ajal, 1919. aasta aprillis, valis rahvas Eesti Asutava Kogu. Puudus aga seadus, mis oleks määratlenud Asutava Kogu pädevuse ja suhted teiste riigorganitega. Oli vaja seadust, mis sätestaks Eestis riigivõimu teostamise korra kuni põhiseaduse vastuvõtmiseni. 1919. aasta juunis võttis Asutav Kogu vastu “Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra”, mida loetakse kolmandaks eelkonstitutsiooniks.

Üheks tähtsamaks Asutava Kogu poolt vastu võetud seaduseks oli maa-seadus, millega nähti ette maa äravõtmine balti mõisnikelt ja andmine

ranie Эстонии, до созыва которого вся власть останется в руках Земского совета и Временного правительства.

Манифестом также были установлены основные права: равенство перед законом и судом, культурная автономия национальных меньшинств, свобода слова, печати, вероисповедания, собраний, объединений и забастовок. Манифест был умело составлен как с юридической, так и с пропагандистской точки зрения, его составители знали методы управления обществом и социальные ожидания народа. Манифест считается вторым предшественником конституции Эстонии.

День принятия манифеста, 24 февраля, отмечается в Эстонии как День независимости Эстонской Республики. Ни немецкие власти, ни большевики манифест не признали.

В ноябре 1918 года, после революции, случившейся в Германии, немцы ушли из Эстонии. Вместо немцев на территорию Эстонии вторглись большевики, идеи которых поддерживала небольшая часть эстонцев. Остальные же эстонцы пытались защитить от большевиков свою свободу. В ноябре 1918 года началась Освободительная война, в ходе которой эстонцам пришлось защищать свое только что созданное государство от большевистской Красной армии и сил прибалтийско-немецкого Ландесвера. Во время войны, в апреле 1919 года, народ избрал Эстонское учредительное собрание. Однако закон, который бы определил компетенцию Учредительного собрания и его отношения с другими государственными органами, еще не был создан. Необходим был закон, который определил бы порядок осуществления государственной власти в Эстонии до принятия конституции. В июне 1919 года Учредительное собрание приняло «Временный порядок правления Эстонской Республики», который считается третьим предшественником конституции.

Одним из важнейших законов, принятых Учредительным собранием, был закон о земле, который предусматривал отчуждение земли у балтийских помещиков и её передачу эстон-

eesti talupoegadele. Asutava Kogu peaülesandeks oli aga põhiseaduse ehk konstitutsiooni vastuvõtmine. Põhiseadus võeti vastu 1920. aasta juunis ning jõustus sama aasta detsembris. Põhiseaduse jõustumisel lõppesid Asutava Kogu volitused ja lõppes ajutine valitsemiskord.

Eesti Vabariigi esimese põhiseaduse vastuvõtmine ja ajutise valitsemiskorra lõpp

1920. aasta põhiseadus sätestas suure ja oma aja kohta haruldase kodanike põhiõiguste bloki. Rahvusvaheliselt pälvisid erilist tähelepanu vähemusrahvuste kulturomavalitsuse garantiid. Nende garantiide alusel võeti hiljem vastu "Vähemusrahvuste kultuurautonoomia seadus", mis lubas vähemusrahvustel oma kultuuri igaüks säilitada ja edendada.

Riigivõimu kõrgeimaks kandjaks loeti rahvas, kes teostas riigivõimu rahvahääletamise, -algatuste ja Riigikogu valimiste kaudu. Seadusandliku võimu teostajaks oli 100-liikmeline rahvaesindus - Riigikogu. Täitevõim kuulus Vabariigi Valitsusele, kelle eesotsas oli riigivanem. Presidenti ei olnud. Valitsus oli täielikult sõltuv Riigikogust: kõik valitsuse liikmed nimetas ja vabastas ametist Riigikogu, Riigikogu võis avaldada valitsusele või selle liikmele umbusaldust (umbusalduse osaks saanu lahkus ametist). Nendele põhimõtetele toetudes sätestas põhiseadus parlamentaarset valitsemiskorra.

ским крестьянам. Однако основной задачей Учредительного собрания было принятие основного закона, или конституции. Конституцию приняли в июне 1920 года, в декабре того же года она вступила в силу. Со времени вступления в силу конституции полномочия Учредительного собрания истекли, и временный порядок правления закончился.

Принятие первой конституции Эстонской Республики и конец временного порядка правления

Конституция 1920 года содержала на редкость масштабный для того времени блок основных гражданских прав. На международном уровне особенное внимание привлекли широкие гарантии культурного самоуправления для национальных меньшинств. На основе этих гарантий позднее был принят «Закон о культурной автономии национальных меньшинств», который позволял национальным меньшинствам всячески сохранять и развивать свою культуру.

Верховным носителем государственной власти в Эстонии считался народ, который осуществлял государственную власть путём всенародного голосования, народных инициатив и участия в выборах Рийгикогу. Носителем законодательной власти было народное представительство, состоящее из 100 членов и названное Рийгикогу (Государственное собрание). Исполнительная власть принадлежала Правительству Республики, во главе которого стоял государственный старейшина. Президента не было. Правительство целиком зависело от Рийгикогу: оно назначало и освобождало от должности всех членов правительства, Рийгикогу могло выразить правительству или одному его члену недоверие (министр, которому объявляли вотум недоверия, покидал свой пост). Опираясь на эти принципы, конституция устанавливала парламентский порядок правления.

Eesti Vabariigi teise põhiseaduse vastuvõtmine ja “vaikiva ajastu” algus

Parlament koosnes paljudest saadikurühmadest, mistõttu osutus keeruliseks valitsuse moodustamises üksmeelele jõudmine. Seetõttu jäi valitsuste eluiga lühikeseks. Sellises olukorras hakati järjest rohkem kõnelema vajadusest põhiseadust muuta. Muutmise kavasad oli mitu. Eelnõuks, mis lõpuks rahvahääletusel suure häälteenamusega 1933. aasta oktoobris vastu võeti, oli vapside eelnõu. Vapsideks nimetati Vabadussõjas osalenute liidu pooldajaid, kes olid äärmuslike vaadete ning rahulolematud selleaegse valitsemiskorra suhtes. Vapsidel oli rahva seas suur poolehoid ja nende põhiseaduseelnõu esitati rahvaalgatuse korras. Põhiseaduses tehtud muudatused olid nii olulised, et hakati kõnelema 1933. aasta põhiseadusest.

Põhiseadusega muutus oluliselt riigi ülesehitus. Riigivanema ametikohast eraldati peaministri ülesanded eraldi seisva ametikohana. Riigivanema ametikoht kujundati riigipea ametikohaks, kes valiti otse rahva poolt. Peaminister ja valitsus muudeti sõltuvaks riigivanemast: riigivanem moodustas valitsuse. Riigikogul säilis õigus avaldada umbusaldust valitsusele või selle liikmetele. Lisaks sai riigivanem uue õiguse - anda välja edasilükkamatu riikliku vajaduse korral dekreete, millel on seaduse jõud. Teiseks hakkas ta välja kuulutama Riigikogu poolt vastu võetud seadusi, sellega kaasnes ka õigus seadust mitte välja kuulutada. Samuti sai riigivanem õiguse välja kuulutada Riigikogu ennetähtaegsed valimised ja lõpetada riiklikel kaalutlustel ennetähtaegselt Riigikogu volitusi. Kokkuvõtlikult Riigikogu võimu vähendati, riigivane-

Принятие второй конституции Эстонской Республики и начало “эпохи молчания»

Парламент состоял из многочисленных депутатских групп, в силу чего оказывалось трудным достичь единодушия по вопросам формирования правительства. Поэтому правительства оказывались весьма недолговечными. В сложившейся ситуации всё чаще начали заговаривать о необходимости изменить конституцию. Проектов для внесения изменений было несколько. Проектом, который в конце концов в октябре 1933 года был принят подавляющим большинством голосов, оказался проект вапсов. Вапсами называли сторонников Союза участников Освободительной войны, которые отличались радикальными взглядами и выражением недовольства сложившимся порядком правления. Вапсы пользовались широкой поддержкой народа, и их проект конституции был выдвинут в порядке народной инициативы. Изменения, внесенные в конституцию, оказались настолько важными, что заговорили о конституции 1933 года.

В результате принятия новой конституции произошли существенные изменения в государственной структуре. От должности государственного старейшины отделили в качестве отдельной должности пост премьер-министра. Государственный старейшина стал главой государства, напрямую избираемым народом. Премьер-министр и правительство стали зависимыми от государственного старейшины: государственный старейшина формировал правительство. У Рийгикогу сохранялось право выражать недоверие правительству или отдельным его членам. Кроме того, государственный старейшина получил новое право – издавать в случае неотложной государственной необходимости декреты, имеющие силу закона. Во-вторых, он начал провозглашать принятые Рийгикогу законы, что в итоге позволяло и не провозглашать законы. Государственный старейшина также получил право провозглашать досрочные выборы в Рийгикогу и досрочно приостанавливать полномочия Рийгикогу, исходя из государственных соображений. Одним словом, полномочия Рийгикогу

ma oma aga suurendati. Selle tulemusel koondus võim riigivanema kätte, parlamentaarne vabariik muutus presidentaalseks.

Põhiseaduse jõustumisel sai senine riigivanem Konstantin Päts peaministriks riigivanema ülesannetes, see suurendas tema võimupiire tunduvalt. Uue põhiseaduse järgi oleks tulnud uus Riigikogu ja riigivanem valida 100 päeva jooksul pärast põhiseaduse muudatuste jõustumist. Valimisi aga ei toimunud, sest 1934. aasta märtsis kasutas Konstantin Päts talle põhiseadusega antud võimu ja kuulutas kogu riigis välja kaitseisukorra. Riigikogule põhjendas ta oma otsust sellega, et valimised polnud kujunenud olukorras teostatavad, sest kodanikud ei olnud võimelised ratsionaalselt otsustama. Riigikogu kinnitas kiiresti otsuse kaitseisukorra kehtestamise kohta. K. Päts lükkas seejärel riigivanema ja Riigikogu valimised kuni kaitseisukorra lõppemiseni edasi. Kaitseisukorra väljakuulutamise ja valimiste edasilükkamise eesmärgiks oli vältida populaarsete vapside pääsu võimu juurde.

1934. aasta septembris alanud Riigikogu istungjärgul kritiseeriti riigivanemat ja leiti, et kaitseisukorda ja valimiste edasilükkamist polnud tarvis. Riigivanem lõpetas oktoobri algul Riigikogu istungjärgu, uusi valimisi välja aga ei kuulutatud. Sellega algas nn vaikiv ajastu, riiki valitseti ilma parlamendita, parlament oli vaikivas olekus. Valitsus jätkas tegevust ilma parlamendi kontrollita, valitsuse liikmed olid vastutavad ainult riigivanema ees. Seadusandlikku võimu teostas riigivanem oma dekreetidega. Demokraatia oli asendunud autoritaarse valitsemisvormiga³, võimaluse selleks

были сокращены, а полномочия государственного старейшины увеличены. В результате этого власть сосредоточилась в руках государственного старейшины, и парламентская республика превратилась в президентскую.

После вступления в силу конституции прежний государственный старейшина Константин Пятс стал премьер-министром, исполняющим обязанности государственного старейшины, что существенно расширило границы его полномочий. Согласно новой конституции, новый состав Рийгикогу и государственный старейшина должны были быть избраны в течение 100 дней после вступления в силу поправок к конституции. Однако выборы не состоялись, поскольку в марте 1934 года Константин Пятс воспользовался властью, данной ему конституцией, и провозгласил на всей территории государства осадное положение. Членам Рийгикогу он объяснил своё решение тем, что в создавшемся положении проводить выборы нельзя, поскольку граждане не способны принимать рациональные решения. Рийгикогу быстро утвердило решение о введении осадного положения. Затем К. Пятс отложил выборы государственного старейшины и выборы Рийгикогу вплоть до отмены осадного положения. Целью провозглашения осадного положения и переноса выборов было избежать прихода к власти популярных вапсов.

В сентябре 1934 года на сессии Рийгикогу прозвучала критика в адрес государственного старейшины. Был сделан вывод о том, что не было необходимости провозглашать осадное положение и переносить выборы. В начале октября государственный старейшина приостановил полномочия Рийгикогу, однако новых выборов не провозгласил. С этого времени началась так называемая «эпоха молчания», государством управляли без парламента, парламент «молчал». Правительство продолжало свою деятельность без контроля со стороны парламента, члены правительства отвечали за свои решения только перед государственным старейшиной. Законодательную власть осуществлял государственный старейшина путем принятия декретов. Демокра-

³ Autoritaarne riigikord – võim on koondunud ühe isiku kätte ning demokraatlik põhimõte kõigi võrdsest võimu teostamisest on pärsitud.

andis 1933. aasta põhiseadus. Äärmuslikus vormis seda võimalust siiski ei kasutatud.

Eesti Vabariigi kolmanda põhiseaduse vastuvõtmine ja tasakaalustatud valitsemise kehtestamine

1935. aasta jaanuari lõpul teatas riigivanem, et põhiseadust on vaja uuesti muuta. Kehtiv põhiseadus annab kogu riigi saatuse ühe isiku määrata ja on kaotanud igasuguse mõeldava tasakaalu riigiorganite võimuvahekorras, riigipea võib täielikult ignoreerida rahvaesindust ehk Riigikogu. Vajaliku tasakaalu on võimalik saavutada ainult põhiseaduse radikaalse muutmisega.

1936. aasta veebruaris korraldatud rahvahääletusel andis Eesti rahvas riigivanemale õiguse kokku kutsuda Rahvuskogu, kelle ülesandeks oli otsustada riigikorralduse ülesehituse muutmise. Riigivanem esitas Rahvuskogule uue põhiseaduse eelnõu. Rahvuskogu arutas eelnõud põhjalikult ja tegi sellesse parandusi. 1937. aastal võttis Rahvuskogu uue põhiseaduse vastu ning riigivanem kuulutas selle pidulikult välja. Seda põhiseadust on Eestis nimetatud nii 1937. aasta põhiseaduseks kui ka 1938. a põhiseaduseks, kuna uus põhiseadus jõustus järgmisel aastal.

Uue põhiseadusega kehtestati presidend- ja valitsuskeskne valitsemisviis. Esmakordselt Eesti ajaloos loodi Vabariigi Presidendi ametikoht. Presidendi võim oli sarnane 1933. a põhiseadusega riigivanemale antud võimuga. Seega säilis presidentaalne valitsemiskord. Esmakordne oli ka ka-

тия сменилась авторитарной формой правления³, возможность для этого предоставила конституция 1933 года. Авторитарное правление в Эстонии не доходило все же до крайностей.

Принятие третьей конституции Эстонской Республики и введение сбалансированного правления

В конце января 1935 года государственный старейшина объявил, что конституцию нужно вновь изменить. Действующая конституция позволяет одному человеку вершить судьбу всего государства, что приводит к полной потере разумного равновесия между органами государственной власти, государственный старейшина может полностью игнорировать народное представительство, или Рийгикогу. Лишь путем радикального изменения конституции можно достигнуть необходимого равновесия.

На референдуме, организованном в феврале 1936 года, народ Эстонии дал государственному старейшине право созвать Национальное собрание, в задачи которого входило решить, какие изменения необходимо внести в устройство государственной власти. Государственный старейшина представил Национальному собранию проект новой конституции. Национальное собрание обсудило проект и внесло в него поправки. В 1937 году Национальное собрание приняло конституцию, и государственный старейшина торжественно её провозгласил. Эту конституцию называют как конституцией 1937 года, так и конституцией 1938 года, поскольку в силу она вступила в следующем году.

Новая конституция установила форму государственного правления, ориентированную на президента и правительство. Впервые в истории Эстонии был создан пост Президента Республики. Полномочия президента напоминали полномочия, данные конституцией 1933 года государственному старейшине. Таким образом, в стране сохранялся президентский порядок правления.

³ Авторитарный государственный строй – власть сосредоточена в руках одного человека, и демократический принцип равенства всех перед лицом власти не действует.

hekojalise parlamendi moodustamine, mida nimetati endiselt Riigikoguks. Parlamendi esimest (alumist) koda nimetati Riigivolikoguks ja teist (ülemist) koda Riiginõukoguks. Riigivolikogu valiti rahva poolt, Riiginõukogu kujundati erinevate organite esindajatest. Seaduse vastuvõtmiseks oli vaja parlamendi mõlema koja üksmeelt, see pidi tagama seaduste parema kvaliteedi. Oluliselt vähendati rahva õigusi riigivõimu teostamisel: loobuti rahva algatatud seaduste vastuvõtmisest. Rahvahääletus on võimalik ainult põhiseaduse muutmiseks. 1938. aasta talvel valiti Riigivolikogu ja kujundati Riiginõukogu. Vabariigi Presidendiks valiti sama aasta kevadel Konstantin Päts.

Eesti Vabariigi sõjaline okupeerimine NSVL-i poolt

1939. aasta septembris nõudis NSVL kategooriliselt, et Eesti sõlmiks temaga vastastikuse abistamise pakti. Sõlmitud pakti alusel asusid Eestisse, arvestades Eesti kaitseväge suurust, märkimisväärse suurusega NSVL-i relvajõud. 16. juunil 1940. aastal esitas NSVL Eestile järjekordse ultimatum, milles süüdistati Eesti valitsust vastastikuse abistamise pakti rikkumises ning nõuti koheselt uue valitsuse moodustamist Eestis ning NSVL-i täiendavate sõjaväelaste paigutamist Eesti tähtsamatesse keskustesse. Eesti jaatavale vastusele järgnesid sammud Eesti põhikorra muutmiseks, riigiaparaadi ja tsiviilühiskonna lammutamiseks ning riikluse lõpetamiseks. Kujunenud olukorda on käsitletud Eesti sõjalise okupeerimisena NSVL-i poolt.

Впервые в истории Эстонии был создан двухпалатный парламент, который по-прежнему назывался Рийгикогу, или Государственным собранием. Первую (нижнюю) палату парламента называли Государственной думой, а вторую (верхнюю) палату – Государственным советом. Государственную думу избирал народ, Государственный совет формировался из представителей различных органов. Для принятия закона нужно было единодушное решение обеих палат парламента, что должно было гарантировать лучшее качество законов. Значительно сократилось участие народа в осуществлении государственной власти: отказались от принятия законов, выдвинутых в качестве народной инициативы. Референдум стал возможен только в целях изменения конституции. Зимой 1938 года была избрана Государственная дума и сформирован Государственный совет. Весной того же года Президентом Республики был избран Константин Пятс

Военная оккупация Эстонской Республики Советским Союзом

В сентябре 1939 года СССР категорично потребовал, чтобы Эстония заключила с ним пакт о взаимопомощи. На основании заключенного пакта на территории Эстонии в значительном, если учитывать размеры эстонских оборонительных сил, количестве расположились вооруженные силы СССР. Шестнадцатого июня 1940 года СССР объявил Эстонии очередной ультиматум, в котором эстонское правительство обвинялось в нарушении пакта о взаимопомощи, и где содержалось требование немедленно сформировать в Эстонии новое правительство и расположить в важнейших стратегических пунктах Эстонии дополнительные подразделения вооруженных сил СССР. Положительный ответ со стороны Эстонии позволил сделать следующие шаги по изменению конституционного строя Эстонии, по разрушению государственного аппарата, гражданского общества и государственности. Создавшееся положение рассматривается как военная оккупация Эстонии Советским Союзом.

21. juunil 1940. aastal astus ametist tagasi peaminister Jüri Uluotsa valitsus. President K. Päts nimetas ametisse Johannes Vares Barbaruse valitsuse, mille liikmed olid NSVL-i esindajate poolt heaks kiidetud. 1940. aasta juulis valiti põhiseadusevastaste reeglite järgi Riigikogu, mis hakkas tegutsema ühekojalisena. Põhiseadusega nõutud parlamendi teist koda – Riiginõukogu, ei kujundatud. Juba 22. juulil võttis Riigivolikogu vastu deklaratsiooni, milles esitati NSVL Ülemnõukogule palve võtta Eesti NSVL-i koosseisu. Päev hiljem võeti omanikelt tasu maksmata ära maa või muu vara, mida peeti normist suuremaks. Sellega rikuti põhiseadusega sätestatud omandiõigust. 1940. aasta suvel vastu võetud seadused on juba sellepärast põhiseadusevastased, et Riigivolikogu võttis need vastu ilma Riiginõukoguta. Lisaks võeti 1940. aasta suvel õigusakte vastu NSVL-i võimude tugeva mõju all.

Eesti NSV võimuorganite palve saada NSVL-i liikmeks rahuldati ning 25. augustil 1940 kinnitati ENSV konstitutsioon. Põhiseaduse muutmine ei toimunud 1937. aasta põhiseaduses määratud alusel. Riigivolikogu kuulutas ennast ENSV ajutiseks Ülemnõukoguks. Eestis loodi NSVL-i liiduvabariigile omane valitsemismudel, kus inimesel tegelikult polnud võimalik valimiste teel võime mõjutada. Uue võimu kehtestamisega kadus ka isiklik julgeolek ja turvalisus, sest algasid NSVL-ile omased massirepressioonid.

1944. aastal, Saksa okupatsiooni ajal, moodustas Jüri Uluots peaministrina Presidendi ülesannetes Eesti Vabariigi Valitsuse. Ta väitis, et tegutseb 1937. aasta põhiseaduse järgi viimase seadusliku peaministrina ning presidendi puudumisel täidab ka viimase ülesan-

Двадцать первого июня 1940 года в отставку ушло правительство премьер-министра Юри Улуотса. Президент Константин Пятс утвердил правительство Йоханнеса Вареса-Барбаруса, состав которого был одобрен представителями СССР. В июле 1940 года по правилам, противоречащим конституции, было избрано Государственное собрание, которое начало работу в составе одной палаты. Государственный совет, вторая палата, требуемая конституцией, не была сформирована. Уже 22 июля Государственная дума приняла декларацию, в которой содержалась просьба к Верховному совету СССР принять Эстонию в состав СССР. Днём позже собственников лишили земли или иного имущества, которые считались превышающими нормы. Таким образом, было нарушено установленное конституцией право на частную собственность. Законы, принятые летом 1940 года, противоречили конституции хотя бы уже потому, что Государственная дума принимала их без Государственного совета. Кроме того, летом 1940 года правовые акты принимались под сильным влиянием советских властей.

Просьба органов власти Эстонской ССР о её включении в состав СССР была удовлетворена, и 25 августа 1940 года была утверждена конституция ЭССР. Изменение конституции проходило не на основе предписаний, содержащихся в конституции 1937 года. Государственная дума провозгласила себя временным Верховным советом ЭССР. В Эстонии была создана характерная для СССР модель правления, при которой у человека оказывать путем выборов влияние на власть на самом деле не было и возможности. С установлением новой власти исчезло также чувство личной безопасности и защищенности, поскольку в республике начались характерные для СССР массовые репрессии.

В 1944 году, во время немецкой оккупации, Юри Улуотс в качестве премьер-министра, исполняющего обязанности президента, сформировал Правительство Эстонской Республики. Он утверждал, что, согласно конституции 1937 года, является последним законным премьер-министром и в отсутствие президента выполня-

deid. See valitsus sai tuntuks esimese Vabariigi Valitsusena eksiilis. Eesti Vabariigi Valitsus tegutses eksiilis kogu ENSV eksisteerimise aja ning Heinrich Mark teatas 1992. aastal valitud Riigikogule oma tegevuse lõpetamisest.

EESTI RIIGIÕIGUSLIK ARENG ÄRKAMISAJAST VIIMASE PÕHISEADUSE VASTUVÕTMISENI

1988. aasta kevad-suvel esitati NSVL-i konstitutsiooni muutmiseks seaduseelnõu, milles taheti kärpida liiduvabariikide õigusi. See oli viimaseks "tilgaks" eestlastele NSVL-is valitunud olukorraga leppimiseks. Seaduseelnõu vallandas Eesti Ülemnõukogus elava arutelu, mis lõppes mitme olulise õigusakti vastuvõtmisega. Õigusaktidega nähti Eesti liiduvabariigi õiguste suurendamise ainsa pääseteena liidulepingu sõlmimist.

16. novembril 1988. aastal võttis ENSV Ülemnõukogu vastu mitu olulise tähtsusega akti: deklaratsiooni Eesti NSV suveräänsusest, resolutsiooni liidulepingust ja Eesti NSV konstitutsiooni muutmise seaduse. Neid akte on peetud NSVL-i lagunemisprotsessi alguseks, aktide põhisisu oli järgmine:

- kõrgeim võim Eestis kuulub ENSV võimuorganitele;
- NSVL Ülemnõukogu Presiidiumile tehti ettepanek sõlmida Eestiga liiduleping;
- NSVL-i seadused kehtivad, kui Eesti neid tunnustab, mitte automaatselt;
- maa ja maavarad kuulutati Eesti omandiks;
- tunnustati eraomandit;
- tunnustati NSVL-i poolt ratifitseeritud inimõiguste pakke;
- tagati konstitutsiooniliste õiguste kohtulik kaitse.

ет также обязанности последнего. Это правительство стало известно как первое Правительство Республики в изгнании. Правительство Эстонской Республики действовало в изгнании в течение всего времени существования ЭССР, в 1992 году Хейнрих Марк объявил избранному Рийгикогу о сложении с себя полномочий.

ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОЕ РАЗВИТИЕ ЭСТОНИИ С НАЧАЛА ЭПОХИ ПРОБУЖДЕНИЯ ДО ПРИНЯТИЯ ПОСЛЕДНЕЙ КОНСТИТУЦИИ

Весной и летом 1988 года руководство СССР представило проект изменения конституции, в котором была сделана попытка ограничить полномочия союзных республик. Это стало последней каплей, переполнившей чашу терпения эстонцев. Они не могли больше мириться с положением, царящим в СССР. Законопроект вызвал в Верховном Совете Эстонии бурную дискуссию, которая завершилась принятием нескольких важных правовых актов. Правовые акты предусматривали единственный путь для увеличения прав Эстонской союзной республики – заключение союзного договора.

Шестнадцатого ноября 1988 года Верховный Совет ЭССР принял несколько важных актов: «Декларацию о суверенитете ЭССР», «Резолюцию о союзном договоре» и «Закон о внесении изменения в Конституцию Эстонской ССР». Эти акты положили начало процессу распада СССР, суть же их состояла в следующем:

- верховная власть принадлежит органам власти ЭССР;
- Президиуму Верховного Совета СССР было предложено заключить с Эстонией союзный договор;
- законы Советского Союза действуют только в том случае, если Эстония их признает;
- земля и богатства недр Эстонии провозглашались её собственностью;
- была признана частная собственность;
- был признан ратифицированный Советским Союзом пакт о правах человека;
- была обеспечена судебная защита конституционных прав.

Esimesed demokraatlikud valimised Eestis pärast NSVL-i okupatsiooni algust

1990. aasta kevadel valiti ENSV Ülemnõukogu uus koosseis. Need olid esimesed sõjajärgsed demokraatlikud valimised Eestis, kus osalesid kõik Eesti elanikud. Paralleelselt Ülemnõukoguga valiti ka Eesti Kongress. Nendel valimistel olid hääleõiguslikud isikud, kes omasid 1938. aasta kodakondsuse seaduse järgi Eesti kodakondsust. Kuigi mõlema valitud organi tegevus oli suunatud Eesti iseseisvuse taastamisele, olid organite omavahelised suhted pingelised. Jõud ühendati alles põhiseaduse väljatöötamisel.

30. märtsil 1990. aastal võttis vastvalitud ENSV Ülemnõukogu vastu otsuse Eesti riiklikust staatusest. Selle aktiga kinnitas Ülemnõukogu, et Eesti okupeerimine pole katkestanud Eesti Vabariigi eksistentsi *de jure* ning Eesti on jätkuvalt NSVL-i poolt okupeeritud. Ülemnõukogu tunnistas oma otsusega NSVL-i riigivõimu ebaseaduslikkust Eestis alates selle kehtestamisest 1940. aastal. Lisaks kuulutati välja Eesti Vabariigi taastamise ja üleminekuperiood, mis lõppes 1992. aasta oktoobris Eesti põhiseaduslike riigivõimuorganite moodustamisega.

Sama aasta 8. mail võttis Ülemnõukogu vastu seaduse "Eesti sümboolikast". Sellega tunnustati kehtetuks nimetus "Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik" ja võeti ametliku nimetusena kasutusele "Eesti Vabariik". Samuti lõpetati ENSV vapi, lipu ja hümn kasutamine riiklike sümbolitena. Otsustati "rakendada Eesti Vabariigi 1937. aasta põhiseaduse" esimest kuut paragrahvi ehk deklareeriti Eesti suveräänsust ja sõltumatust ning võeti kasutusele Eesti Vabariigis kehtinud sümboolika.

Первые демократические выборы в Эстонии после начала советской оккупации

Весной 1990 года был избран новый состав Верховного Совета ЭССР. Это были первые послевоенные демократические выборы в Эстонии, в которых принимали участие все жители Эстонии. Параллельно с Верховным Советом был избран также Конгресс Эстонии. Правом голоса на этих выборах обладали лица, которые по закону о гражданстве 1938 года имели гражданство Эстонии. Хотя деятельность обоих органов была направлена на восстановление независимости Эстонии, отношения между этими органами были напряженными. Силы их были объединены только для выработки конституции.

Тридцатого марта 1990 года только что избранный Верховный Совет ЭССР принял постановление о государственном статусе Эстонии. Этим актом Верховный Совет подтверждал, что оккупация Эстонии не прерывала существование Эстонской Республики *де-юре* и что Эстония по-прежнему оккупирована СССР. Своим решением Верховный Совет признал незаконность государственной власти СССР в Эстонии с момента ее установления в 1940 году. Кроме того, был провозглашен переходный период восстановления независимости Эстонской Республики, который закончился в октябре 1992 года формированием конституционных органов власти Эстонии.

Восьмого мая 1992 года Верховный Совет принял закон "О государственной символике Эстонии". Он признал недействительным название «Эстонская Советская Социалистическая Республика» и ввёл в пользование официальное наименование «Эстонская Республика». Прекратили использовать в качестве государственной символики также герб, флаг и гимн ЭССР. Было принято решение претворить в жизнь первые шесть статей конституции Эстонской Республики 1937 года и провозгласить суверенитет и независимость Эстонии, а также вновь начать использовать государственную символику, действовавшую в Эстонской Республике.

ENSV konstitutsioon lõpetas faktiliselt kehtivuse

Nädalapäevad hiljem, 16. mail, võttis Ülemnõukogu vastu seaduse "Eesti valitsemise ajutise korra alustest". Faktiliselt lõpetas ENSV konstitutsioon selle seadusega kehtivuse. Koos sellega:

- lõpetati Eesti riigiorganite allutatus NSVL-i riigiorganitele;
- kõrgeimat seadusandlikku võimu määrati teostama Ülemnõukogu ja täidesaatvat Eesti Vabariigi Valitsus;
- Eesti ja NSVL-i suhted otsustati rajada Tartu rahulepingule (sõlmitud 02.02.1920 Vabadussõja lõpetamiseks);
- riik kohustus tagama Eesti kõigi elanike õigused, mis tulenevad rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud normidest. Eraldi nimetati, et riik tagab usuvabaduse.

Keskvalitsus otsustas Moskvast NSVL-i säilitamiseks korraldada 1991. aasta märtsis üleriigilise referendumi. Planeeritud referendumi ennetamiseks ja paralüüsimiseks otsustas Eesti Ülemnõukogu korraldada ise referendumi Eestis. Referendumil esitati kõigile Eesti täisealistele elanikele küsimus: "Kas Teie tahate Eesti Vabariigi riikliku iseseisvuse ja sõltumatuse taastamist?" Küsimusele vastas jaatavalt üle 3,5 korda rohkem elanikke kui eitavalt (jaatavalt vastas 737 964 ja eitavalt 203 199).

Конституция ЭССР стала фактически недействительной

Примерно на неделю позже, 16 мая, Верховный Совет принял закон «Об основах временного порядка правления в Эстонии». С принятием этого закона конституция ЭССР стала фактически недействительной. Одновременно с этим:

- государственные органы Эстонии перестали подчиняться государственным органам СССР;
- Верховный совет был назначен осуществлять высшую государственную власть, а роль исполнительной власти стало играть Правительство Эстонской Республики;
- отношения Эстонии и СССР решили строить на основе Тартуского мирного договора (был заключен 02.02.1920 по окончании Освободительной войны).
- государство обязалось гарантировать всем жителям Эстонии права, вытекающие из общепризнанных норм международного права. Отдельно было отмечено, что государство гарантирует свободу вероисповедания.

Центральное правительство в Москве решило в целях сохранения СССР организовать в марте 1991 года общегосударственный референдум. Для того, чтобы предотвратить и парализовать запланированный референдум, Верховный Совет Эстонии решил сам организовать референдум. Всем совершеннолетним жителям Эстонии был задан вопрос: «Желаете ли вы восстановления государственного суверенитета и независимости Эстонской Республики?» На этот вопрос утвердительно ответило в три с половиной раза больше жителей Эстонии, чем отрицательно (утвердительно ответило 737 964 человека, а отрицательно - 203 199 человек).

Eesti Vabariigi taasiseseisvumine ja uue põhiseaduse vastuvõtmine

1991. aasta augustis pidi toimuma NSVL-i keskvõimu poolt koostatud liidulepingu allakirjutamine. Eesti oli selleks ajaks juba loobunud soovist sõlmida liiduleping ja võtnud kursi riikliku iseseisvuse taastamisele. 19. augustil toimus Moskvast riigipöördekatse ehk nn augustiputš. Järgmisel päeval, 20. augustil võttis Eesti Ülemnõukogu vastu kaks dokumenti: pöördumise “maailma riikide parlamentide ja valitsuste poole” ning otsuse “Eesti riiklikust iseseisvusest”. Pöördumise põhisisuks oli ettepanek mitte tunnustada nn Riikliku Eriolukorra Komiteed NSVL-i seaduslikult esindava võimuna. Sellele lisaks deklareerimine, et ainsad riigivõimu- ja valitsemisorganid Eestis on seaduslikult ja demokraatlike põhimõtete alusel valitud Ülemnõukogu ja tema poolt moodustatud valitsus. Eesti jaoks oli olulisem aga teine dokument – deklaratsioon iseseisvusest. Deklaratsioonis kinnitati Eesti Vabariigi riiklikku iseseisvust ja taotleiti Eesti Vabariigi diplomaatiliste suhete taastamist. Otsusega sooviti rõhutada, et tegemist pole mitte uue riigi väljakuulutamise, vaid 24. veebruaril 1918. aastal välja kuulutatud ning 1940. aastal NSVL-i poolt okupeeritud Eesti riigiga. Alates järgmisest päevast hakkasid maailma riigid Eesti iseseisvust tunnustama. Septembris tunnustas ka NSVL Riiginõukogu Eesti iseseisvust ja eraldumist NSVL-ist.

Ülemnõukogu nimetati Eesti kõrgeimaks seadusandlikuks riigivõimuorganiks ning Eesti Kongressi Eesti kodanikkonna esinduskoguks. Parlamendivalimised ühtse valijaskonnaga otsustati läbi viia 1992. aasta jooksul.

Восстановление независимости Эстонской Республики и принятие новой конституции

В августе 1991 года должно было состояться подписание союзного договора, составленного центральными властями СССР. Эстония к тому времени уже отказалась от намерения заключить союзный договор и взяла курс на восстановление государственной независимости. Девятнадцатого августа в Москве произошёл государственный переворот, так называемый августовский путч. На следующий день, 20 августа, Верховный Совет Эстонии принял два документа: обращение «К парламентам и правительствам стран мира» и постановление «О государственной независимости Эстонии». Основная суть обращения заключалась в предложении не признавать так называемый Государственный комитет по чрезвычайному положению СССР представителем законной власти. Кроме того, обращение декларировало, что единственными избранными демократическим и законным путем органами государственной власти в Эстонии являются Верховный Совет и сформированное им правительство. Но для Эстонии более важным был второй документ – декларация о независимости. Декларация подтверждала государственную независимость Эстонской Республики и ставила целью восстановление дипломатических отношений Эстонской Республики. Таким решением подчеркивалось, что речь идет не о провозглашении нового государства, которое было оккупировано в 1944 году Советским Союзом, а о восстановлении его независимости, провозглашенной 24 февраля 1918 года. Уже со следующего дня страны мира начали признавать независимость Эстонии. В сентябре Госсовет СССР также признал независимость Эстонии и её отделение от СССР.

Верховный Совет называли верховным органом законодательной власти Эстонии, а Конгресс Эстонии – представительным органом граждан Эстонии. Было решено провести всеобщие парламентские выборы в течение 1992 года.

Põhiseaduse väljatöötamiseks moodustati Põhiseaduse Assamblee, kelle koosseisu kuulusid Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi delegaadid. Mõlemast organist valiti põhiseadust välja töötama 30 esindajat. Valminud eelnõu esitati järgmise aasta aprillis Ülemnõukogule, kes otsustas selle rahvahääletusele panna. 28. juunil 1992. aastal toimunud rahvahääletusel said osaleda kõik hääleõiguslikud Eesti kodanikud. Nimekirjadesse oli kantud 669 080 isikut. Põhiseaduse poolt oli 407 867 ja vastu 36 147 kodanikku. Seega võttis Eesti rahvas 28. juunil 1992. aastal vastu põhiseaduse ja selle rakendamise seaduse.

Riigikogu ja Vabariigi Presidendi valimised uue põhiseaduse alusel toimusid 20. septembril 1992. aastal. Presidendi otsevalimistel ei saavutanud ükski kandidaat nõutavat häälteenamust ning presidendi valimine läks seetõttu vastvalitud Riigikogu kätte.

5. oktoobril istungile kogunenud Riigikogu esimesteks ülesanneteks oli Riigikogu juhatuse ja Vabariigi Presidendi valimine. Riigikogu esimeheks valiti Ülo Nugis, aseesimeesteks Tunne Kelam ja Edgar Savisaar. Presidendi otsevalimiste esimeses voorus kogusid kõige rohkem hääli Lennart Meri ja Arnold Rüütel, kelle seast Riigikogu valis Vabariigi Presidendi Lennart Meri. Oktoobris astus ametisse uue põhiseaduse järgi moodustatud Vabariigi Valitsus eesotsas peaminister Mart Laariga.

7. oktoobril 1992. aastal võttis Riigikogu vastu deklaratsiooni "Põhiseadusliku riigivõimu taastamisest". Sellega kuulutati 1990. aasta märtsis alanud üleminekuperiood lõppenuks ning Eesti Vabariigi põhiseaduslik riigivõim taastatuks. Lisaks korraldati üle, et praegune Eesti Vabariik on õigussub-

Для выработки конституции была создана Конституционная Ассамблея, в состав которой входили делегаты Верховного Совета и Конгресса Эстонии. От каждого органа для участия в выработке конституции было избрано по 30 представителей. В апреле следующего года подготовленный законопроект был представлен Верховному Совету, который решил вынести его на референдум. В референдуме, состоявшемся 28 июня 1992 года, смогли принять участие все граждане Эстонии, обладающие правом голоса. В списки было внесено 669 080 человек. За конституцию проголосовало 407 867 и против - 36 147 граждан. Таким образом, 28 июня 1992 года народ принял конституцию и закон о её применении.

Выборы Рийгикогу и Президента Республики на основании новой конституции прошли 20 сентября 1992 года. В ходе прямых выборов президента ни один из кандидатов не получил необходимого большинства голосов, поэтому обязанность выбирать президента была передана в руки только что избранного Рийгикогу.

Первоочередной задачей Рийгикогу, собравшегося на заседание 5 октября, было избрание правления Рийгикогу и Президента Республики. Спикером Рийгикогу избрали Юло Нугиса, вице-спикерами - Тунне Келама и Эдгара Сависаара. В первом туре прямых президентских выборов больше всего голосов набрали Леннарт Мери и Арнольд Рюитель. Из них Рийгикогу избрал Президентом Республики Леннарта Мери. В октябре в должность вступило и правительство, сформированное на основе новой конституции и возглавляемое премьер-министром Мартом Лааром.

Седьмого октября 1992 года Рийгикогу приняло декларацию о восстановлении конституционной государственной власти. Таким образом, начавшийся в марте 1990 года переходный период был провозглашен завершившимся, а конституционная государственная власть в Эстонской Республике – восстановленной. Кроме того, было еще раз подчеркнуто, что

jektina samane 1918. aasta 24. veebruaril välja kuulutatud Eesti Vabariigiga, mis 1940. aastal langes Nõukogude Liidu agressiooni ohvriks ja võeti ebaseaduslikult Nõukogude Liidu koosseisu. Samal päeval esitas Heinrich Mark, eksiilis olev peaminister presidendi ülesannetes, Riigikogule avalduse oma tegevuse lõpetamise kohta. Eksiilis olev valitsus lõpetas oma tegevuse kahel põhjusel: esiteks oli Eesti Vabariik taastatud ja teiseks tegutses eksiilis olev valitsus 1937. aasta põhiseaduse alusel, mis oli kehivuse kaotanud.

нынешняя Эстонская Республика является тем же субъектом права, что и провозглашенная 24 февраля 1918 года Эстонская Республика, которая в 1940 году пала жертвой агрессии со стороны Советского Союза и была незаконно включена в состав Советского Союза. В тот же день Хейнрих Марк, исполнявший обязанности президента и премьер-министра в изгнании, подал Рийгикогу заявление о завершении своей деятельности. Правительство в изгнании прекратило свою деятельность по двум причинам: во-первых, Эстонская Республика была восстановлена, а во-вторых, правительство в изгнании действовало на основании конституции 1937 года, которая теперь утратила силу.

KAS LEIDSITE VASTUSED KÜSIMUSTELE?

1. Kuidas muutus Eesti riigiõiguslik olukord pärast Veebruarirevolutsiooni?
2. Mille poolest oli 1917. aasta novembri Maapäeva otsus oluline?
3. Millal võeti vastu "Manifest kõigile Eestimaa rahvastele" ja mida sellega otsustati?
4. Millal ja kelle poolt moodustati Eesti Asutav Kogu?
5. Mis eesmärgil võttis Eesti Asutav Kogu vastu Eesti Vabariigi valitsemise ajutise korra?
6. Millal ja kelle poolt võeti vastu Eesti Vabariigi esimene põhiseadus?
7. Kas Eesti esimene põhiseadus sätestas parlamentaarse või presidentaalse valitsemiskorra?
8. Kuidas Te iseloomustaksite 1920. aasta põhiseadust?
9. Miks tekkis vajadus põhiseaduse muutmiseks ning kelle poolt esitatud seaduseelnõu pandi 1933. aastal rahvahääletusele?
10. Kes võttis 1933. a vastu põhiseaduse muudatused?
11. Millised muutused viidi läbi pärast 1933. aasta põhiseaduse jõustumist?
12. Kas Eesti teine põhiseadus (1933) sätestas parlamentaarse või presidentaalse valitsemiskorra?
13. Kuidas Te iseloomustaksite 1933. aastal põhiseaduses tehtud muudatusi?
14. Millal ja kuidas algas "vaikiv ajastu"?
15. Millised olid "vaikiva ajastu" tunnused Eestis?
16. Mis andis võimaluse "vaikiva ajastu" tekkimiseks?
17. Millal ja miks moodustati Eestis Rahvuskogu?
19. Millised muutused viidi riigivalitsemisse sisse 1937. aasta põhiseadusega?
20. Kas 1937. aasta põhiseadus nägi ette parlamentaarse või presidentaalse valitsemiskorra?
21. Millise põhiseadusega loodi Eestis Vabariigi Presidendi ametikoht? Kellega sarnanesid tema ülesanded varasemas riigikorralduses?
23. Kas 1940. aasta suvel Riigivolikogu poolt vastu võetud seadused olid kooskõlas põhiseadusega ja miks?
24. Millised õigusaktid võttis ENSV Ülemnõukogu vastu 16. novembril 1988. aastal ning mis oli nende sisu?
25. Mille poolest erinesid ENSV Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi valijaskonnad?
26. Mida otsustas ENSV Ülemnõukogu 30. märtsil 1990. aastal?
27. Millal loobuti ENSV sümboolika kasutamisest (nimi, lipp, vapp) ning milline sümboolika kasutusele võeti?
28. Millised sündmused andsid tõuke Eesti Ülemnõukogu 20. augusti 1991. aasta deklaratsiooni vastuvõtmiseks?
29. Mida otsustas Eesti Ülemnõukogu 20. augustil 1991. aastal vastu võetud deklaratsiooniga?
30. Millal ja milleks moodustati Eestis Põhiseaduse Assamblee ning kelle esindajad sinna kuulusid?

НАШЛИ ЛИ ВЫ ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ?

1. Как изменилась государственно-правовая ситуация в Эстонии после Февральской революции?
2. Какое значение имело решение, принятое в ноябре 1917 года Земским советом?
3. Когда был принят Манифест о независимости Эстонии, и что в нём было провозглашено?
4. Кто и когда сформировал Учредительное собрание Эстонии?
5. С какой целью Учредительное собрание Эстонии приняло временный порядок правления Эстонской Республики?
6. Кто и когда принял первую конституцию эстонского государства?
7. Парламентский или президентский порядок правления устанавливала первая конституция Эстонии?
8. Как бы Вы охарактеризовали конституцию 1920 года?
9. Почему возникла необходимость в изменении конституции, и чей законопроект был вынесен на референдум в 1933 году?
10. Кто в 1933 году принял поправки к конституции?
11. Какие изменения произошли после вступления в силу конституции 1933 года?
12. Парламентский или президентский порядок правления устанавливала вторая конституция Эстонии (1933 год)?
13. Как бы вы охарактеризовали изменения, внесенные в конституцию в 1933 году?
14. Когда и как началась "эпоха молчания"?
15. Каковы были признаки "эпохи молчания" в Эстонии?
16. Почему появилась возможность для наступления «эпохи молчания»?
17. Когда и почему было сформировано в Эстонии Национальное собрание?
19. Какие изменения внесла в порядок государственного правления конституция 1938 года?
20. Парламентский или президентский порядок правления устанавливала конституция 1937 года?
21. Какая из конституций создала в Эстонской Республике пост Президента Республики? Кто выполнял похожие обязанности при более раннем государственном устройстве?
23. Соответствовали ли принятые Государственной думой летом 1940 года законы конституции и почему?
24. Какие правовые акты принял Верховный Совет ЭССР 16 ноября 1988 года, и в чем заключалась их суть?
25. Чем отличался электорат Верховного Совета ЭССР от электората Конгресса Эстонии?
26. Какие решение принял Верховный совет ЭССР 30 марта 1990 года?
27. Когда было решено отказаться от использования символики ЭССР (название, флаг, герб), и какая символика пришла ей на смену?
28. Какие события дали толчок принятию декларации Верховного Совета от 20 августа 1991 года?
29. Что постановил Верховный Совет Эстонии в декларации, принятой 20 августа 1991 года?
30. Когда и зачем была сформирована в Эстонии Конституционная ассамблея, и кто в нее входили?

RAHVAS JA RIIGIVÕIM НАРОД И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ВЛАСТЬ

Eesti riigikord meie põhiseaduse kohaselt on **vabariiklik**⁴. See ei ole monarhia⁵ (kuningriik) ega diktatuur⁶. **Kõrgeima võimu kandja Eesti Vabariigis on rahvas.** See tähendab, et riik lähtub oma tegevuses rahva arvamusest ja võimu teostamiseks on vaja rahva enamuse toetust

Rahva moodustavad Eesti kodanikud. **Hääleõigus** on kõigil vähemalt 18 aasta vanustel kodanikel. Hääleõiguslikud ei ole täisealised, kellele kohus on määranud eestkostja (näiteks vaimse puudega inimesed), nende teovõime on piiratud. Seadusega on piiratud ka nende Eesti kodanike osavõttu hääletamisest, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kes hetkel kannavad vanglakaristust.

Hääleõiguslikud kodanikud saavad riigivõimu teostada Riigikogu valimistel ja rahvahääletusel. Rahvahääletuse läbiviimise saab otsustada ainult Riigikogu ning siis on rahva poolt tehtud otsus kohustuslik. Näiteks võeti rahvahääletusel vastu põhiseadus.

Eesti on iseseisev ja sõltumatu. Tema iseseisvus ja sõltumatus on võõrandamatu ehk ükski riigiorgan ega ametnik ei saa otsustada meie riigi allutamist teise riigi võimule. Meie iseseisvus ja sõlt-

Эстония по государственному устройству является **республикой**⁴. Это не монархия⁵ (королевство) и не диктатура⁶. **Носителем верховной власти в Эстонской Республике является народ.** Это значит, что государство в своей деятельности опирается на мнение народа и для осуществления власти требуется поддержка его большинства.

Народ состоит из граждан Эстонии. **Правом голоса** обладают все граждане, достигшие 18-летнего возраста. Правом голоса не обладают несовершеннолетние и те, кому суд назначил опекуна (например, люди с умственными недостатками), т.е. их дееспособность ограничена. Закон ограничивает также участие в голосовании тех граждан Эстонии, которые были осуждены и в настоящее время отбывают наказание в местах лишения свободы.

Граждане, обладающие правом голоса, могут осуществлять государственную власть путем выборов в Рийгикогу и участия в референдуме. Решение о проведении референдума может принять только Рийгикогу, и тогда принятое народом решение является обязательным для исполнения. Например, на референдуме была принята конституция.

Эстония является суверенной и независимой. Ее суверенитет и независимость неотъемлемы, и ни один орган государственной власти или чиновник не может принять решение о подчинении нашего государства власти другого государ-

⁴ Vabariik – riik, mida juhib valitud president, mitte pärilik monarh.

⁵ Monarhia – riik, kus riigi juht ehk monarh saab oma võimu pärimise teel.

⁶ Diktatuur – riigikord, kus rahvas ei saa võimu teostada, vaid rahva üle valitsemisel kasutatakse sunnivahendeid.

⁴ Республика – государство, управляемое избираемым президентом, а не монархом.

⁵ Монархия – государство, где глава государства, или монарх получает власть по наследству.

⁶ Диктатура – государственный строй, при котором народ не может осуществлять власть, а для управления народом используются средства принуждения.

tumatus on aegumatu, sest põhiseadus näeb Eestit kestmas igavesti.

Eesti on **riiklikult korralduselt ühtne riik**. See tähendab, et Eestil ei ole selliseid riigi osi, mis oleksid sõltumatud oma otsustes ning saaksid vabalt ise otsustada, kuidas nad ühiskonnaelu korraldavad. Sellisena erineb Eesti föderaalset ülesehitusega riikidest (nagu Ameerika Ühendriigid, Venemaa ja Saksamaa), kus on olemas liikmesriigid või osariigid. Nii riiklikult korralduselt ühtses kui föderaalset ülesehitusega riigis on kohalikud omavalitsused, mis lahendavad kohaliku elu küsimusi iseseisvalt. Kuid nende tegevus saab toimuda ainult parlamendi poolt vastu võetud seaduste alusel.

Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate õigusaktide alusel. **Eesti õiguskorras on kõige kõrgema jõuga põhiseadus**. Kõik teised seadused ja muud õigusaktid peavad olema põhiseadusega kooskõlas. Riik ei tohi sõlmida ka välislepinguid, mis ei ole põhiseadusega kooskõlas. Samas rahvusvahelise õigusega üldtunnustatud põhimõtted ja normid, mis ei ole põhiseaduses sõna-sõnalt ära toodud ja ei lähe sellega vastuollu, on samuti Eesti Vabariigi õigussüsteemi lahutamatu osa.

Kui mõni õigusakt osutub põhiseadusega vastuolus olevaks, on võimalik nõuda selle mittekohtamist kohtus. Riigikohus saab sellise akti tunnistada kehtetuks. Siiski kehtivad põhiseadusega vastuolus olevad õigusaktid kuni nende kehtetuks tunnistamiseni. Kui põhiseadusega on vastuolus välisleping, peavad selleks volitatud riigivõimud püüdma kokku leppida lepingu lõpetamises või muutmises vastavaks meie põhiseadusega.

ства. Наши суверенитет и независимость не устаревают, поскольку конституция предусматривает, что Эстония будет существовать вечно.

По государственному устройству Эстония является унитарным государством. Это значит, что в Эстонии нет таких частей страны, которые были бы независимыми в своих решениях, а также могли бы самостоятельно решать, как они организуют общественную жизнь. В этом заключается отличие Эстонии от государств с федеральным устройством (как Соединенные Штаты Америки, Россия и Германия), где имеются субъекты федерации, или штаты. Как в унитарном по своему устройству, так и в федеральном государстве есть местные самоуправления, которые самостоятельно решают вопросы местной жизни. Однако их деятельность может осуществляться только на основании принятых парламентом законов.

Государственная власть осуществляется только на основании закона и согласующихся с ним правовых актов. **В правовом устройстве Эстонии высшую силу имеет конституция**. Все остальные законы и прочие правовые акты должны ей соответствовать. Государство также не может заключать внешние договоры, которые не соответствуют конституции. Вместе с тем, общепризнанные принципы и нормы, которые не приведены в конституции дословно и не противоречат ей, также являются неотъемлемой частью правовой системы Эстонской Республики.

Если какой-то правовой акт выглядит противоречащим конституции, можно через суд потребовать его неприменения. Конституционный суд может признать этот акт недействительным. И все же правовые акты, противоречащие конституции действуют вплоть до признания их недействительными. Если конституции противоречит внешний договор, то государственные органы, имеющие соответствующие полномочия, должны попытаться договориться о расторжении договора или об изменении его в соответствии с нашей конституцией.

Seadused peavad olema avaldatud. Igaühel peab olema võimalik teada neid norme, mis tema elu mõjutavad. Seadused ja muud olulisemad üldise iseloomuga õigusaktid (määrused)⁷ avaldatakse Riigi Teatajas. Riigi Teatajas avaldatud õigusaktide õigsuse tagab riik. Riigi Teatajat antakse välja ajakirjana ja ka elektrooniliselt (<http://www.riigiteataja.ee>). Seaduse täitmisest ei vabasta asjaolu, kui ei olda Riigi Teatajas avaldatud põhimõtete ja normidega tuttav.

Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtute tegevus on korraldatud **horisontaalse võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõtetel**. Üks isik ei saa olla samaaegselt seaduste vastuvõtja, nende täitja ja seadustest tekkivate vaidluste lahendaja kohtus. Seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim peavad olema üksteisest eraldatud. See tähendab, et ükski nendest põhiseaduslikest institutsioonidest ei tohi sekkuda teise tegevusse muul viisil, kui seadused seda ette näevad. Võimude tasakaalustamine tagab aga kontrolli, et ükski riigiorganitest ei asuks tegutsema õigusvastaselt, üksikisikute vabadust lubamatult kahjustades. Selleks saab Riigikogu määrata, kui palju ja milleks võivad teised institutsioonid raha kulutada riigieelarve kaudu. Kohtud aga saavad jätta kohaldamata või tunnistada kehtetuks seadusi või teisi õigusakte, mis on vastuolus põhiseadusega.

Eesti riigikeel on eesti keel. Igaühel on õigus pöörduda kõigi riigiasutuste poole eesti keeles ja saada ka eestikeelseid vastuseid. Ka riigi- ja kohaliku omava-

Законы должны быть опубликованы. У каждого человека должна быть возможность знать те нормы, которые влияют на его жизнь. Законы и другие важнейшие правовые акты общего характера (постановления)⁷ публикуются в «Рийги Театая». Правовое соответствие опубликованных в «Рийги Театая» правовых актов гарантирует государство. «Рийги Театая» издается в виде журнала, а также в электронной форме (<http://www.riigiteataja.ee>). От выполнения закона не освобождает незнание, правовых актов, опубликованных в «Рийги Театая».

Деятельность Рийгикому, Президента Республики, Правительства Республики и судов регулируется принципом **горизонтального разделения и сбалансированности властей**. Одно и то же лицо не может одновременно принимать законы, исполнять их и разрешать возникающие вокруг законов споры в суде. Законодательная, исполнительная и судебная власть должна быть разделена. Это значит, что ни один из этих конституционных институтов не может вмешиваться в деятельность остальных иначе, чем это предусмотрено законом. Сбалансированность же власти обеспечивает контроль над тем, чтобы ни один государственный орган не мог действовать вопреки закону, nepозволительным образом нарушая свободу личности. Для этого Рийгикому определяет, сколько средств из госбюджета и на какие нужды могут тратить другие институты. Суды же могут не применять или признать недействительными законы или другие правовые акты, которые противоречат конституции.

Государственным языком Эстонии является эстонский язык. Каждый имеет право обращаться в государственные учреждения, местные самоуправления и к их должностным лицам на

⁷ Üldise iseloomuga õigusakt – õigusakt, mille täitmine on kohustuslik kõikidele. Selle vastandiks on üksiku iseloomuga õigusakt, mille täitmine on kohustuslik vaid dokumendis märgitud isikutele.

⁷ Правовой акт общего характера – правовой акт, соблюдение которого обязательно для всех. Его противоположностью является правовой акт индивидуального характера, соблюдение которого обязательно только для названных в документе лиц.

litsuse ametnikud on kohustatud suhtlema omavahel eesti keeles. Vaid eesti keeles avaldatud ametlikud dokumendid on ainuõiged.

Eesti riigivärvid on sinine, must ja valge. Need värvid on ka meie riigilipul horisontaalsete triipudena. Eesti riigivapil on kuldsele kilbile kolm sinist lõvi. Suurel riigivapil on kilbi ümber kujutatud tammeoksi, väikesel riigivapil neid ei ole. Riigi sümbolika kasutamise õigused ja kord on seadustega kindlaks määratud.

Eesti loodusvarad ja -ressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult ehk põhiseaduse kohaselt tuleb neid kasutada nii, et ka meie järeltulijatel põlvedel oleks võimalik neid kasutada. Maa, mets ja teised loodusvarad võivad olla ka eraomandis, kuid seadused kaitsevad meie ühiskonda selliste rikkustega hooletu ümberkäimise eest.

эстонском языке и получать ответ на этом языке. Чиновники государственных учреждений и местных самоуправлений также обязаны общаться между собой на эстонском языке. Только официальные документы, опубликованные на эстонском языке, являются единственно правильными.

Государственными цветами Эстонии являются синий, черный и белый. Эти цвета в виде горизонтальных полос присутствуют на нашем флаге. На государственном гербе Эстонии на золотом щите расположены три синих льва. На большом гербе вокруг щита расположены дубовые ветви, на малом гербе их нет. Права и порядок использования государственной символики определены законом.

Природные богатства и ресурсы Эстонии являются национальным достоянием, которое следует использовать экономно. Согласно конституции, их нужно расходовать так, чтобы ими могли пользоваться и будущие поколения. Земля, лес и другие природные богатства могут быть и в частной собственности, однако законы защищают наше общество от бездумного обращения с этими ресурсами.

KAS LEIDSITE VASTUSED KÜSIMUSTELE?

1. Kas Eesti on vabariik või kuningriik ehk milline on Eesti Vabariigi riigikord?
2. Kes on Eestis kõrgeima riigivõimu kandja?
3. Kui vanalt saab Eesti kodanik hääleõiguse?
4. Kes ei ole Eesti Vabariigi kodanikest hääleõiguslikud?
5. Nimetage kaks viisi, kuidas Eesti kodanikud saavad osaleda kõrgeima riigivõimu teostamisel.
6. Kas Riigikogu valimistel ja rahvahääletusel osalemiseks on vajalik Eesti kodakondsus?
7. Kas Eesti saab iseseisvusest loobuda?
8. Kas Eesti on föderaalne või riiklikult korralduselt ühtne riik?
9. Milline seadus on Eesti Vabariigis kõrgeima jõuga?
10. Kus avaldatakse Eestis seadused?
11. Mis põhimõttel on korraldatud Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtute tegevus?
12. Mis on Eesti Vabariigi riigikeel?
13. Nimetage Eesti riigivärvid, mis on ka Eesti lipu värvideks.
14. Mida on kujutatud Eesti Vabariigi suurel ja väikesel riigivapil?
15. Mis on Eesti rahvuslikud rikkused ja kuidas toimub nende kasutamine?

НАШЛИ ЛИ ВЫ ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ?

1. Эстония является Республикой или королевством? Каков государственный строй Эстонской Республики?
2. Кто является носителем верховной власти в Эстонии?
3. В каком возрасте гражданин Эстонии получает право голоса?
4. Кто из граждан Эстонской Республики не имеет права голоса?
5. Назовите два способа, посредством которых граждане Эстонии могут участвовать в осуществлении верховной государственной власти.
6. Нужно ли для участия в референдуме и выборах Рийгикогу иметь гражданство Эстонии?
7. Может ли Эстония отказаться от независимости?
8. Является ли Эстония федеральной или унитарной по государственному устройству страной?
9. Какой закон в Эстонской Республике обладает высшей силой?
10. В каком издании публикуются законы Эстонии?
11. По какому принципу организована деятельность Рийгикогу, Президента Республики, Правительства Республики и судов?
12. Какой язык в Эстонской Республике является государственным?
13. Назовите государственные цвета Эстонии, которые также являются цветами эстонского государственного флага.
14. Что изображено на большом и малом гербе Эстонской Республики?
15. Что является национальным богатством Эстонии, и как происходит использование этих богатств?

RIIGIORGANID JA SEADUSANDLUS ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО

Eesti riik on rajatud vabadusele, õigusele ja õigusele. See tähendab, et igal inimesel on õigus vabalt otsustada, kuidas elada, mida teha ja mida tegemata jätta. Selle vabaduse kasutamisel tuleb aga täita seadusi, sest inimese vabadus on piiratud teiste inimeste vabaduste ja õigustega. Oma vabaduste kasutamisel ei tohi teiste vabadusi ja õigusi vähendada.

Õigused ja kohustused seaduste näol tuleb määrata õiglaselt. Paraku on nii, et see, mis tundub ühele ühiskonna osale õiglane, tundub enamasti teisele ühiskonna osale ebaõiglane. Kõigi jaoks võrdselt õiglasena tunduvaid otsuseid ei ole võimalik vastu võtta. Seega tuleb õiglaselt lugeda otsus, mis on tehtud kokkulepitud reeglite järgi. Demokraatlikus ühiskonnas on kokku lepitud, et kõigil ühiskonna huvigruppidel on võrdne õigus otsuste tegemisel osaleda. Otsuste tegemisel püütakse leida enamusele enam-vähem sobiv lahendus.

SEADUSANDLIK VÕIM KUULUB RIIGIKOGULE

Kuidas sellist otsust langetada? **Riigikogu on ühiskonna minimudel**, kus valimiste tulemusena on esindatud mõjukamad ühiskonnagrupid. Riigikogus hääaltenamusega vastu võetud seadus on seega suuremale osale ühiskonnast õiglane.

Эстонское государство основано на принципах свободы, справедливости и права. Это значит, что у каждого человека есть право свободно решать, как жить, что делать и что не делать. Однако для того, чтобы пользоваться этой свободой, нужно соблюдать законы, потому что свобода человека ограничена свободами и правами других людей. Пользуясь собственной свободой, нельзя ограничивать свободы и права других.

Права и обязанности в виде законов нужно устанавливать справедливо. То, что кажется справедливым одной части общества, кажется зачастую несправедливым другой его части. Решения, которые бы казались абсолютно всем одинаково справедливыми, принимать невозможно. Таким образом, справедливым следует считать закон, который создан на основании согласованных правил. В демократическом обществе существует договоренность, по которой у всех заинтересованных групп есть право на равных участвовать в принятии решений. При принятии решений пытаются найти такой вариант, который бы более или менее подходил всем.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНАЯ ВЛАСТЬ В ЭСТОНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ ПРИНАДЛЕЖИТ РИЙГИКОГУ

Как же принять такое решение? **Рийгикогу является миниатюрной моделью общества**, в которой в результате выборов оказываются представленными наиболее влиятельные общественные группы. Таким образом, закон, принятый большинством голосов Рийгикогу, является справедливым для большей части общества.

Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule, kelle ülesandeks on seaduste vastuvõtmine. Riigikogu valib saja ühe liikme seast esimehe ehk spiikeri ja kaks aseesimeest, kokku moodustavad nad Riigikogu juhatuse, kes korraldab Riigikogu igapäevast tööd.

Riigikogu valimine

Riigikogu liikmeks saab kandideerida ainult hääleõiguslik Eesti kodanik, kes on vähemalt 21 aastat vana. Seega ei saa Riigikogu liikmeks kandideerida kodanik, kes on kohtu poolt kuulutatud teovõimetuks või kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannab kuriteo eest vanglakaristust. **Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla üheski muus riigiametis.** Seega ei saa Riigikogu liige olla minister, kohtunik, Vabariigi President, õiguskantsler, riigikontrolör, ministeeriumi kantsler ega ükski teine riigiametnik. Riigikogu liikme valimisega näiteks ministriks tema volitused Riigikogus peatuvad ja tema asemel alustab parlamendis tööd asendusliige. Riigikogu liikme volitused taastuvad, kui ta vabastatakse ministri ametist.

Riigikogu valitakse neljaks aastaks. Põhiseaduse järgi on **Riigikogu valimised vabad, üldised, ühetaolised ja salajased.** Valimised on vabad, kui valijal on võimalus ise otsustada, kas üldse valida minna ja kelle poolt hääletada. Samuti on kandidaatidel õigus teha vabalt valimiskampaaniat. Valimised on salajased, kui ei ole võimalik kindlaks teha, kelle poolt valija hääletas. Hääletamissedelil ei tohi olla nime, aadressi, isikukoodi ega muid andmeid, mis võimaldaksid valija isikut kindlaks teha. Ta ei pea oma hääletamisotsust kellelegi, ei pereliikmetele ega avaliku arvamuse küsitajale avaldama ega põhjendada, kui ta seda ei soovi. Valimised

Законодательная власть в Эстонской Республике принадлежит Рийгикогу, в задачи которого входит принятие законов. Рийгикогу избирает из ста одного своего члена председателя, иначе спикера, и двух заместителей председателя, которые составляют правление Рийгикогу, организующее повседневную работу Рийгикогу.

Выборы Рийгикогу

Баллотироваться в Рийгикогу может гражданин Эстонии, достигший двадцати одного года и обладающий правом голоса. Таким образом, баллотироваться в Рийгикогу не может гражданин, признанный судом недееспособным или осужденный судом и отбывающий наказание в местах лишения свободы. Член Рийгикогу не вправе занимать никакую иную государственную должность. Таким образом, членом Рийгикогу не может быть министр, судья, президент Республики, канцлер юстиции, государственный контролёр, канцлер министерства или любой другой государственный чиновник. Если члена Рийгикогу избирают, например, министром, его полномочия в Рийгикогу приостанавливаются и вместо него работу в парламенте начинает член, находящийся в резерве. Полномочия члена Рийгикогу восстанавливаются, как только он будет освобождён от должности министра.

Рийгикогу выбирают на четыре года. По конституции выборы в Рийгикогу являются свободными, всеобщими, равными и тайными. Выборы считаются свободными, если у избирателя есть возможность самому решать, вообще ли голосовать и за кого голосовать. В то же время, у кандидатов есть право проводить свободно предвыборную кампанию. Выборы являются тайными, если нельзя точно определить, за кого голосовал конкретный избиратель. В бюллетене для голосования не могут быть указаны имя, адрес, личный код или другие данные, которые позволяли бы установить личность голосовавшего. Он не обязан рассказывать о своём выборе никому, включая членов семьи и организаторов социологических опросов, а также обосновывать своё решение, если он того не желает. Выборы явля-

on üldised, kui valimistest lubatakse ühesugustel tingimustel osa võtta kõikidel hääleõiguslikel kodanikel. Valimised on ühetaolised, kui igal valijal on üks hääl ja kui sellel häälel on erinevates valimisringkondades enam-vähem ühesugune kaal. Eestis on kaksteist valimisringkonda ja sada üks Riigikogu liikme kohta jaotatakse valimisringkondade vahel, lähtudes hääleõiguslike kodanike arvust. Seega suurema hääleõiguslike kodanike arvuga valimisringkonnast valitakse Riigikokku rohkem saadikuid.

Eestis on proportsionaalne valimisüsteem. Selline süsteem tagab selle, et Riigikogus on esindatud ka keskmise ja väiksema toetusega erakonnad. Riigikokku pääsemiseks peab erakonna kandidaatide nimekiri koguma üleriigiliselt vähemalt viis protsenti häältest. Erakonnad esindavad ühiskonna erinevaid huvigruppe, seepärast on erakondade programmides ühiskonna probleemide lahendamiseks pakutud erinevaid abinõusid.

Valimised toimuvad alati märtsikuu esimesel pühapäeval. **Hääletamine toimub valimisjaoskondades** ning hääleõiguslik kodanik saab valida vaid kandidaadi, kes on üles seatud tema elukohajärgses valimisringkonnas. **Erakonnad esitavad Riigikogu valimistele oma kandidaatide nimekirjad**, kus kandidaadid on jaotatud valimisringkondade kaupa. Valimistel ei saa hääletada erakonna poolt. Hääletamisel tuleb valida üks erakonna nimekirja kantud kandidaatidest.

Kindla arvu valijate hääli saanud kandidaat saab Riigikokku isikumandaadiga. Mandaadi suurus arvutatakse valimisringkonna valijate arvu alusel, kuid see ulatub vähemalt mitme tuhande hääleni. Ülejäänud kandidaatidele antud hääled jagatakse teatud süsteemi alusel selle

ютя всеобщими, если в них на равных условиях могут принимать участие все граждане, обладающие правом голоса. Выборы являются равными, если у одного избирателя только один голос и в разных избирательных округах этот голос имеет более-менее одинаковый вес. В Эстонии существуют двенадцать избирательных округов, и сто одно место в Рийгикогу распределяется между избирательными округами, исходя из числа граждан, обладающих правом голоса. Таким образом, из округа с большим числом граждан, обладающих правом голоса, избирается больше депутатов в Рийгикогу.

В Эстонии действует пропорциональная избирательная система. Эта система гарантирует, что в Рийгикогу будут представлены также партии, пользующиеся средней или низкой поддержкой избирателей. Для того, чтобы пройти в Рийгикогу, список кандидатов партии должен собрать по всей стране, по крайней мере, пять процентов голосов. Партии представляют различные группы общества, поэтому в программах партий предлагаются разные пути решения общественных проблем.

Выборы всегда проходят в первое воскресенье марта. **Голосование происходит на избирательных участках;** гражданин, обладающий правом голоса, может выбрать только кандидата, который выдвинут в избирательном округе по месту его жительства. **Партии представляют на выборы в Рийгикогу списки своих кандидатов,** где кандидаты распределены по избирательным округам. На выборах нельзя голосовать за партию. При голосовании следует выбрать одного из кандидатов, внесённых в партийный список.

Кандидат, получивший определенное количество голосов избирателей, получает личный мандат в Рийгикогу. Размер мандата рассчитывается на основании количества избирателей в избирательном округе, однако, он составляет, по крайней мере, несколько тысяч голосов. Голоса, полученные остальными кандидатами, распреде-

erakonna nimekirjas kõrgemal kohal olevate kandidaatide vahel. Seega ei pruugi kõige rohkem hääli kogunud kandidaadid Riigikokku pääseda.

Valimistele eelneval nädalal on eelvalimised, kus valija saab hääletada väljaspool oma valimisringkonda (näiteks Tallinnas õppimas olles ei pea valija sõitma koju Valgamaale, vaid võib eelvalimiste ajal valida ka Tallinnas Valgamaal kandideerivate kandidaatide hulgast endale sobivaima). Valimispäeval saab hääletada vaid elukohajärgses valimisjaoskonnas. Kodanikul, kelle tervis või muud asjaolud ei luba valimisjaoskonda hääletama minna, on võimalik tellida hääletamiskast koju. Riigikogu valimise seaduse kohaselt saab hääletada ka Eesti välisesindustes, laevadel ja välismaalt kirja teel.

Riigikogu töökorraldus

Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtute töö on korraldatud võimude lahususe põhimõttel, nagu sätestab põhiseaduse esimene peatükk. See tähendab, et igal organil on oma ülesanded. Samas on ülesanded aga võimuharude vahel jaotatud nii, et erinevad võimuharud peavad tegema omavahel koostööd, üksteist abistama ning kontrollima ja pidurdama võimupiiride ületamise. Kõige tähtsam riigorgan on Riigikogu, kes võtab vastu seadusi ja **kinnitab riigieelarve igaks aastaks**.

Riigikogu töötab Tallinnas Toompea lossis. Riigikogu töögraafikus on täiskogu istungid, komisjonide istungid ja töö valijatega. **Seadused võetakse vastu Riigikogu täiskogu istungil, mis üldjuhul on avalikud.**

ляются по определенной системе между кандидатами, занимающими верхние позиции в партийном списке. Таким образом, кандидаты, получившие наибольшее количество голосов, обязательно становятся членами Рийгикогу.

На неделе, предшествующей выборам, проводится предварительное голосование, когда избиратель может голосовать за пределами своего избирательного участка (например, если избиратель учится в Таллинне, то он не должен ехать домой в Валгатамаа. Во время предварительного голосования он в Таллинне может проголосовать за наиболее подходящего кандидата, из числа тех, кто баллотируется в Валгатамаа). В день выборов можно голосовать только в избирательном участке по месту жительства. Гражданину, которому здоровье или иные обстоятельства не позволяют явиться на избирательный участок, можно для голосования заказать урну на дом. Согласно закону о выборах в Рийгикогу, голосовать можно также в зарубежных представительствах Эстонии, на кораблях, и письмом из-за рубежа.

Порядок работы Рийгикогу

Деятельность Рийгикогу, Президента Республики, Правительства Республики и судов регулируется принципом разделения власти, как гласит первая глава конституции. Это означает, что у каждого органа свои задачи. В то же время, эти задачи разделены между ветвями власти таким образом, что ветви власти должны сотрудничать между собой, помогать друг другу, а также контролировать и предотвращать превышение пределов власти. Главным государственным органом является Рийгикогу, который принимает законы, а также принимает государственный бюджет на каждый год.

Рийгикогу работает в Таллинне в замке Тоомпеа. Рабочий график Рийгикогу включает в себя пленарные заседания, заседания комиссий и работу с избирателями. **Законы принимаются на пленарных заседаниях Рийгикогу, которые обычно являются открытыми.**

Seaduste algatamise ehk seaduseelnõu esitamise õigus on igal Riigikogu liikmel, fraktsioonil⁸ ja komisjonil⁹ ning Vabariigi valitsusel¹⁰. Riigikogus seaduseelnõu arutamist nimetatakse seaduseelnõu lugemiseks. Tavaliselt on seaduse vastuvõtmiseks vaja eelnõu kaht lugemist, see tähendab eelnõu arutamist vähemalt kahel Riigikogu istungil. **Tavaliselt piisab seaduse vastuvõtmiseks poolthäälte enamusest.** See tähendab, et eelnõu on vastu võetud, kui selle poolt hääletab rohkem Riigikogu liikmeid, kui on selle vastu. Põhiseaduse paragrahvis 104 on ära toodud riigielus oluliste seaduste nimekiri, mille vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu koosseisu häälteenamus ehk vähemalt 51 poolthäält.

Riigikogul on ainuõigus panna seaduseelnõu või muu küsimus rahvahääletusele. Rahva otsus on Riigikogule, Vabariigi Presidendile, Vabariigi Valitsusele ja kõigile teistele riigiorganitele kohustuslik. Eesti põhiseaduse muutmist võib algatada viiendik Riigikogu koosseisust (vähemalt 21 saadikut) või Vabariigi president. Põhiseaduse muutmist ei saa algatada erakorralises või sõjaseisukorras. Põhiseadust saab muuta Riigikogu poolt, kuid esimest ("Üldsätted") ja viieteistkümnendat ("Põhiseaduse muutmine") peatükki saab muuta ainult rahvahääletusel. Seetõttu saab uue põhiseaduse vastu võtta samuti ainult rahvahääletusel.

Инициирование законов или право представления законопроектов есть у каждого члена Рийгикогу, а также у фракций⁸, комиссий⁹ и Правительства Республики¹⁰. Обсуждение законопроекта в Рийгикогу называют чтением законопроекта. Обычно для принятия закона нужно два чтения. Это означает, что законопроект обсуждается, по крайней мере, на двух заседаниях Рийгикогу. **Обычно для принятия закона достаточно простого перевеса голосов.** Это означает, что законопроект считается принятым, если за него проголосовало большее число членов Рийгикогу, чем против него. В 104-ой статье конституции приведён список самых важных для жизни государства законов, для принятия которых нужно большинство голосов полного состава Рийгикогу, то есть, как минимум, 51 голос «за».

Рийгикогу обладает единоличным правом выносить законопроект или иной вопрос на референдум. Решение народа является обязательным для исполнения Рийгикогу, Президентом Республики, Правительством Республики и всеми остальными органами государственной власти. Изменение конституции Эстонии может инициировать одна пятая часть состава Рийгикогу (как минимум, 21 депутат) или президент. Изменение конституции нельзя инициировать в состоянии войны или чрезвычайного положения. Конституцию может изменить и Рийгикогу, однако первую («Общие положения») и пятнадцатую («Изменение конституции») главы можно изменить только на референдуме. Поэтому новую конституцию можно принять только на референдуме.

⁸ Riigikogu fraktsioon – Riigikogus esindatud erakonna liikmete grupp, kes valib enda seast esimehe, kes ei pea olema erakonna esimees.

⁹ Riigikogu komisjon – esitatud eelnõude sisulise arutamise töörühm – Komisjonid on moodustatud teemade alusel ning iga Riigikogu liige kuulub ühte komisjoni.

¹⁰ Vabariigi Valitsuse seaduseelnõud valmistavad ette ministeeriumid ning ministeeriumi juhtiv minister esitab eelnõu Vabariigi Valitsusele.

⁸ Фракция Рийгикогу – группа членов представленной в Рийгикогу партии, которая выбирает из своих рядов председателя, который не должен быть председателем партии.

⁹ Комиссия Рийгикогу – группа для обсуждения содержания представленных законопроектов. Комиссии формируются на тематической основе, и каждый член Рийгикогу входит в одну комиссию.

¹⁰ Правительственные законопроекты подготавливают министерства, а министр, возглавляющий министерство, представляет законопроект правительству Республики.

EESTI VABARIIGI RIIGIPEA ON VABARIIGI PRESIDENT

Eesti on parlamentaarne riik, see tähendab, et kõige suurem võim on parlamendil. Presidentaalses riigis on suurim võim presidendil. Eesti president ei ole valitsuse juht. Eesti president on eelkõige riigi tseremoniaalne esindaja, kes on Riigikogu ja valitsuse tasakaalustaja ning riigi stabiilsuse tagaja. Lisaks sellele täidab president veel mitmeid ülesandeid, näiteks **esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises, on riigikaitse kõrgeim juht**. Tema ülesannete hulka kuulub ka **Riigikogu valimiste väljakuulutamine**.

Vabariigi Presidendi ametikoht täidetakse valimiste teel. Presidendiks saab kandideerida vaid sünnilt Eesti Vabariigi kodanik, kes on valimiste ajaks vähemalt neljakümneaastane. Presidendiks saamiseks peab presidendikandidaat koguma Riigikogus vähemalt 67 häält. Kui ükski kandidaat ei saa vajalikku häälte arvu, valib presidendi valimiskogu. Valimiskogu koosneb Riigikogu liikmetest ja kohaliku omavalitsuse volikogude esindajatest. Presidendikandidaat peab valimiskogus koguma rohkem kui poolte valimiskogu liikmete hääled.

Vabariigi President valitakse ametisse viieks aastaks. Viie aasta möödudes võib ta uuesti presidendiks valida. Kuid keegi ei tohi olla president rohkem kui kümme aastat järjest.

Vabariigi Valitsus ja kõrgemad ametnikud nimetatakse ametisse Vabariigi Presidendi ja Riigikogu koostöös. Riigikogu nimetab presidendi ettepanekul ametisse ka õiguskantsleri, riigikontrolöri ja kaitseväge juhataja.

ГЛАВОЙ ЭСТОНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ ЯВЛЯЕТСЯ ПРЕЗИДЕНТ РЕСПУБЛИКИ

Эстония - парламентское государство, это значит, что самой большой властью обладает парламент. В президентской республике самая большая власть сосредоточена в руках президента. Президент Эстонии не является главой Правительства Республики. Президент Эстонии – это, прежде всего, церемониальный представитель государства, который уравнивает отношения Рийгикогу и правительства и выступает гарантом стабильности государства. Кроме того, президент выполняет еще некоторые обязанности, например, **представляет Эстонскую Республику на межгосударственном уровне, является главнокомандующим**. В его обязанности входит также **провозглашение выборов в Рийгикогу**.

Должность Президента Республики замещается выборным путём. Кандидатом в президенты может быть только гражданин Эстонии по рождению, которому к моменту выборов исполнилось не менее сорока лет. Для того чтобы стать президентом, кандидат в президенты должен получить в Рийгикогу не менее 67 голосов. Если ни один из кандидатов не получает нужного количества голосов, президента выбирает коллегия выборщиков. Коллегия выборщиков состоит из членов Рийгикогу и представителей собраний местных самоуправлений. Кандидат в президенты должен собрать голоса более чем половины членов коллегии выборщиков.

Президента Республики избирают на пятилетний срок. По истечении пяти лет его можно переизбрать. Однако никто не может быть президентом больше, чем десять лет подряд.

Правительство Республики и высших государственных чиновников назначают в сотрудничестве президент и Рийгикогу. Рийгикогу также утверждает в должности, по предложению президента, канцлера юстиции, государственного контролёра и главнокомандующего.

Vabariigi Presidendi ülesannete hulka kuulub ka **Riigikogu poolt vastu võetud seaduste väljakuulutamise**. Seeläbi kontrollib president, kas vastu võetud seadus on põhiseadusega kooskõlas või mitte. Seetõttu on presidendil õigus jätta seadus välja kuulutamata ja saata see Riigikokku tagasi. Riigikogu võib tagasisaadetud seadust muuta, kui aga Riigikogu võtab seaduse muutmata kujul vastu, võib president selle saata Riigikohtusse.

TÄIDESAAATEV VÕIM KUULUB VABARIIGI VALITSUSELE

Seaduste täitmist korraldab Vabariigi Valitsus. Selleks juhivad valitsus ministriumide ja teiste valitsusasutuste tööd, viies nii ellu Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitikat. Vabariigi Valitsus annab seaduste alusel seaduste täitmiseks ja täpsustamiseks välja määrusi. Kõik määrused peavad olema seadustega kooskõlas.

Valitsuse moodustamiseks esitab Vabariigi President Riigikogule peaministrikandidaadi. Peaministrikandidaat tutvustab Riigikogule tulevase valitsuse võimalikke liikmeid ja eesmärke. Peaministrikandidaat saab õiguse uue valitsuse moodustamiseks, kui Riigikogu toetab teda vähemalt 51 poolthäälega. Seejärel nimetab Vabariigi President uue valitsuse ametisse ja vabastab eelmise valitsuse ametist. Uus valitsus astub ametisse Riigikogu ees ametivande andmisega.

Vabariigi Valitsus koosneb peaministrist ja ministritest, valitsuse juhiks ja esindajaks on peaminister. Minister juhivad ministriumid ja seeläbi oma valitsemisala. Lisaks on valitsu-

Обязанностью Президента Республики также является **провозглашение принятых Рийгикогу законов.** Таким образом, президент контролирует, соответствует ли принятый закон конституции или нет. Поэтому у президента есть право оставить закон не провозглашённым и вернуть его обратно в Рийгикогу. Рийгикогу может изменить возвращённый закон, если же Рийгикогу примет закон без изменений, президент имеет право передать его в Конституционный суд.

ИСПОЛНИТЕЛЬНАЯ ВЛАСТЬ ПРИНАДЛЕЖИТ ПРАВИТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ

Исполнение законов организует Правительство Республики. Для этого Правительство Республики руководит работой министерств и других правительственных учреждений, **проводя таким образом в жизнь внутреннюю и внешнюю политику Эстонской Республики.** На основании законов Правительство Республики издаёт постановления для исполнения и уточнения законов. Все постановления должны соответствовать закону.

Для формирования Правительства Республики президент представляет Рийгикогу кандидата в премьер-министры. Кандидат в премьер-министры представляет Рийгикогу членов будущего правительства и его цели. Кандидат в премьер-министры получает право формировать новое Правительство Республики, если Рийгикогу поддерживает его, по крайней мере, 51 голосом. Затем президент утверждает **новое Правительство Республики в должности и освобождает от должности предыдущее правительство.** Новое Правительство Республики вступает в должность с момента принятия присяги перед Рийгикогу.

Правительство Республики состоит из премьер-министра и министров, руководителем и представителем правительства является премьер-министр. Министр руководит министерством, а через него и всей сферой своей

ses portfelli ministrid, kes tegelevad kindla valdkonnaga, kuid ei juhi ministeeriumi. **Vabariigi Valitsuse liige ei tohi olla muus riigiametis või kuuluda tulundusettevõtte juhatusse või nõukogusse.** Erinevalt Riigikogu istungitest on **Vabariigi Valitsuse istungid reeglina kinnised**, kuid istungile võib kutsuda hääleõiguseta osavõtjaid.

Riigikogu võib valitsusele tervikuna, peaministrile või ministrile umbusaldust avaldada. Kui Riigikogu avaldab umbusaldust ministrile, peab minister tagasi astuma, kuid ülejäänud valitsus võib ametis jätkata. Kui Riigikogu avaldab umbusaldust peaministrile või valitsusele tervikuna, peab terve valitsus tagasi astuma. Sellisel juhul võib peaminister teha presidendile ettepaneku kuulutada välja ennetähtaegsed valimised.

Kui Riigikogu avaldaks liiga tihti valitsusele umbusaldust, muutuks riigi areng ebastabiilseks. Uue valitsuse moodustamine pärast eelmise tagasiastumist võtab aega, samuti ei jõua valitsus lühikese ajaga oma eesmärged ellu viia. See pärast on presidendil õigus pärast seda, kui Riigikogu on avaldanud valitsusele umbusaldust, kuulutada välja Riigikogu erakorralised valimised. Sellist võimalust teades hoidub Riigikogu valitsusele umbusalduse avaldamisest puhtpopulistlikel eesmärkidel.

КОНТУВÕИМ КУЛУБ КОНТУТЕЛЕ

Riigikogu, Vabariigi Valitsuse ja Vabariigi Presidendi kõrval on eraldi võimuharuks kohus. **Õigust mõistab Eesti Vabariigis ainult kohus.** See tähendab muuhulgas, et valitsusametnike, politsei ega prokuratuuri otsused ei ole lõplikud,

юрисдикции. Кроме того, в правительстве есть министры без портфеля, которые занимаются конкретной сферой, но не руководят министерством. **Член правительства не может занимать другую государственную должность, входить в правление или совет коммерческой организации.** В отличие от заседаний Рийгикогу, заседания **Правительства Республики, как правило, являются закрытыми**, однако на заседание могут быть приглашены участники без права голоса.

Рийгикогу может выразить недоверие правительству в целом, премьер-министру или министру. Если Рийгикогу выражает недоверие министру, министр должен уйти в отставку, однако правительство может продолжить работу. Если Рийгикогу объявляет вотум недоверия премьер-министру или Правительству Республики в целом, правительство должно уйти в отставку. В этом случае премьер-министр может обратиться к президенту с предложением провозгласить досрочные выборы.

Если бы Рийгикогу слишком часто выражало недоверие Правительству Республики, развитие государства стало бы нестабильным. Формирование нового правительства после отставки предыдущего требует времени, к тому же за короткий промежуток времени правительство не может претворить свои цели в жизнь. Поэтому у президента есть право после того, как Рийгикогу объявит вотум недоверия правительству, провозгласить внеочередные выборы в Рийгикогу. Зная об этой возможности, Рийгикогу воздерживается от объявления вотумов недоверия правительству в чисто популистских целях.

СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ ПРИНАДЛЕЖИТ СУДАМ

Помимо Рийгикогу, Правительства Республики и Президента Республики отдельной ветвью власти является также суд. **Правосудие в Эстонской Республике вершит только суд.** Это помимо прочего означает, что решения правительственных чиновников, полиции или проку-

vaid neid on võimalik kohtus vaidlustada. Igapähe, nii Eesti kodanikul kui mittekodanikul, on õigus oma õiguste või vabaduste rikkumise korral pöörduda kohtusse. **Kohus lähtub õigusemõistmisel vaid Eesti Vabariigis kehtivatest seadustest.** Kohtuniku mõjutamise vähendamiseks nimetatakse kohtunikud ametisse eluaegsetena.

Eesti kohtusüsteem koosneb maa-, linna- ja halduskohtutest, ringkonna-kohtutest ning Riigikohtust. Maa- ja linnakohtud ehk üldkohtud on esimese astme kohtud, mis lahendavad tsiviil- ja kriminaalasju. Halduskohtud on samuti esimese astme kohtud, kuid seal lahendatakse isikute ja riigi või kohaliku omavalitsuse vahelisi vaidlusi. Kõiki kohtuotsuseid saab vähemalt ühe korra edasi kaevata. Esimese astme kohtu otsused kaevatakse edasi ringkonnakohtusse. Ringkonnakohtus on teise astme kohus, kus võetakse uuesti arutlusele esimese astme kohtus arutatud juhtumid, kui vähemalt üks osapooltest polnud otsusega rahul ja kaebas selle edasi. Ringkonnakohtu otsused saab edasi kaevata Riigikohtusse. **Riigikohus on riigi kõrgeim kohus,** mis ei pea kõiki esitatud kaebusi menetlusse võtma. Riigikohus võtab menetlusse vaid need kaebused, mille lahendamine on vajalik selleks, et Eesti kohtud mõistaksid õigust ehk kohaldaksid seadust ühtmoodi. Riigikohtu poolt menetlusse võetud juhtum saadetakse uuesti arutlusele madalama astme kohtusse.

Seaduste kooskõla Eesti Vabariigis kehtiva põhiseadusega

Ükski kohus ei tohi kohaldada seadust, mis on vastuolus põhiseadusega. Kohus aga ei tohi jätta kohaldamata seadust ainult sellepärast, et

ратуры не являются окончательными, их можно оспорить в суде. У каждого человека как гражданина, так и не гражданина Эстонии есть право обратиться в суд в случае нарушения его прав и свобод. **Суд при вынесении приговора исходит только из действующих на территории Эстонской Республики законов.** Для уменьшения возможностей влияния на судью судей назначают на их должность пожизненно.

Эстонская система судопроизводства состоит из уездных, городских и административных судов, окружных судов, а также из Конституционного суда. Уездные и городские суды или суды общей юрисдикции являются судами первой инстанции, которые занимаются гражданскими и уголовными делами. Административные суды также относятся к судам первой инстанции, однако там рассматриваются споры между отдельными лицами и государством или местным самоуправлением. Все судебные решения можно обжаловать, по крайней мере, единожды. Решения судов первой инстанции подлежат обжалованию в окружном суде. Окружной суд является судом второй инстанции, где вновь рассматриваются случаи, рассмотренные судом первой инстанции, если, по крайней мере, одна из сторон осталась недовольна решением и обжаловала его. Решения окружного суда можно обжаловать в Конституционном суде. **Конституционный суд является верховным судом в государстве,** который может не брать на рассмотрение все поступившие жалобы. Конституционный суд берет в производство только те жалобы, рассмотрение которых необходимо для того, чтобы эстонские суды вершили правосудие или толковали закон одинаково. Случай, взятый в производство Конституционным судом, вновь посылают на рассмотрение в суд низшей инстанции.

Соответствие законов действующей конституции Эстонской Республики

Ни один суд не может применить закон, который противоречит конституции. Однако суд не может не применять закон только потому, что он кажется судье несправедливым.

see tundub kohtunikule ebaõiglane. Seda, mis on õiglane, otsustab seadusi vastu võttes Riigikogu. Kohus lähtub õiguse mõistmisel kehtivatest Eesti Vabariigi seadustest.

Kõik seadused peavad olema kooskõlas põhiseadusega. Seda, kas seadused on põhiseadusega kooskõlas, kontrollivad Vabariigi President, õiguskantsler ja kohtud. Vabariigi Presidendil on õigus jätta põhiseadusega vastuolus olev seadus välja kuulutamata ning saata tagasi Riigikogusse. Ka õiguskantsler võib Riigikogule teha ettepaneku seaduse põhiseadusega kooskõlla viimiseks. Kui Riigikogu seda ei tee, on presidendil ja õiguskantsleril õigus pöörduda Riigikohtusse. Õiguskantsleri ülesannete hulka kuulub veel Eesti Vabariigi Presidendi, Riigikogu liikme või peaministri kriminaalvastutusele võtmine. Samas õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmise algatab Vabariigi President. Kohtuniku kriminaalvastutusele võtmine on võimalik ainult Riigikohtu ettepanekul ja Vabariigi Presidendi nõusolekul.

Kui esimese või teise astme kohus leiab kohtuasja lahendamisel, et seadus, mida tuleb kohaldada, on vastuolus põhiseadusega, saadab kohus seaduse Riigikohtusse. **Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kollegium tunnistab põhiseadusega vastuolus olevad seadused kehtetuks.**

Что справедливо, а что – нет, решает Рийгикогу, принимая законы. Суд, верша правосудие, исходит из действующих в Эстонской Республике законов.

Все законы должны соответствовать конституции. Президент Республики, канцлер юстиции и суды проверяют, соответствуют ли законы конституции. У президента есть право оставить закон, противоречащий конституции, не провозглашённым и вернуть его обратно в Рийгикогу. Канцлер юстиции также может предложить Рийгикогу привести закон в соответствие с конституцией. Если Рийгикогу этого не сделает, у президента и канцлера юстиции есть право обратиться в Конституционный суд. В обязанности канцлера юстиции входит также привлечение к уголовной ответственности Президента Эстонской Республики, члена Рийгикогу или премьер-министра. Привлечение к уголовной ответственности канцлера юстиции инициирует Президент Республики. Привлечение к уголовной ответственности судьи возможно только на основании предложения Рийгикогу и с согласия Президента Республики.

Если суд первой или второй инстанции при рассмотрении дела находит, что закон, который следует применить, противоречит конституции, то суд посылает закон в Конституционный суд. **Коллегия конституционного надзора Конституционного суда признает противоречащие конституции законы недействительными.**

KAS LEIDSITE VASTUSED KÜSIMUSTELE?

1. Kes võtab Eesti Vabariigis vastu seadusi ehk kellele kuulub seadusandlik võim?
2. Mitu liiget on Riigikogul?
3. Nimetage kaks nõuet, millele peab vastama Riigikogusse kandideeriv isik?
4. Mitmeks aastaks valitakse Riigikogu?
5. Mida tähendavad vabad, üldised, ühetaolised ja salajased valimised?
6. Kas valima peab vaid elukohajärgses valimisringkonnas?
7. Kas üheaegselt tohib olla Riigikogu liige ja minister?
8. Kes võtab vastu riigieelarve?
9. Kas Riigikogu istungid on reeglina avalikud või kinnised?
10. Kas rahvahääletuse korraldamise otsustab Riigikogu, Vabariigi Valitsus või Vabariigi President?
11. Kas rahvahääletusotsus on Riigikogule, Vabariigi Valitsusele ja Vabariigi Presidendile kohustuslik või soovituslik?
12. Kellel on õigus esitada põhiseaduse muutmise eelnõu?
13. Kellel on õigus vastu võtta uus põhiseadus?
14. Millal ei saa põhiseadust muuta?
15. Kas Eesti on parlamentaarne või presidentaalne riik?
16. Keda võib üles seada Vabariigi Presidendi kandidaadiks?
17. Kuidas valitakse Eesti president?
18. Mitmeks aastaks valitakse Eesti president?
19. Kas Eesti presidenti tohib kolmandaks ametiajaks järjest tagasi valida?
20. Kes nimetab ametisse õiguskantsleri, riigikontrolöri ja kaitseväge juhataja?
21. Kes esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtluses?
22. Kes kuulutab välja Riigikogu valimised?
23. Kas president võib jätta seaduse välja kuulutamata?
24. Kes korraldab seaduste täitmist ja juhib valitsusasutuste tegevust?
25. Kas valitsus annab seadusi või määrusi?
26. Kes esitab Riigikogule peaministrikandidaadi?
27. Kes nimetab ametisse ja vabastab ametist Vabariigi Valitsuse?
28. Kas Eesti Vabariigi Valitsust juhib peaminister või Vabariigi President?
29. Mille poolest erineb portfelli minister teistest valitsuse ministritest?
30. Kas valitsus peab tagasi astuma, kui Riigikogu on talle umbusaldust avaldanud?

31. Kas valitsus peab tagasi astuma, kui Riigikogu on mõnele ministrile umbusaldust avaldanud?
32. Kas valitsuse istungid on reeglina kinnised või avalikud?
33. Kas Eestis mõistab õigust kohus, politsei või prokuratuur?
34. Millest lähtub kohus õigusemõistmisel?
35. Millistest kohtutest koosneb Eesti kohtusüsteem?
36. Kas kohtuotsust on võimalik edasi kaevata?
37. Milline kohus on riigi kõrgeim kohus?
38. Kas mittekodanik saab pöörduda Eesti kohtusse?
39. Kas kohus tohib kohaldada seadust, mis on vastuolus põhiseadusega?
40. Kas kohus tohib jätta kohaldamata seaduse, mis on kohtuniku arvates põhiseadusega kooskõlas, kuid siiski ebaõiglane?
41. Kes tunnistab seaduse kehtetuks, kui see on vastuolus põhiseadusega?
42. Kas ja kelle poolt on võimalik presidenti, peaministrit, kohtunikku, Riigikogu liiget ja õiguskantslerit võtta kriminaalvastutusel?

НАШЛИ ЛИ ВЫ ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ?

1. Кто в Эстонской Республике принимает законы, иными словами, кому принадлежит законодательная власть?
2. Сколько депутатов входит в состав Рийгикогу?
3. Назовите два требования, которым должно соответствовать лицо, баллотирующееся в Рийгикогу.
4. На какой срок избирается Рийгикогу?
5. Что означают свободные, всеобщие, равные и тайные выборы?
6. Можно ли голосовать на выборах лишь в избирательном округе по месту жительства?
7. Можно ли одновременно быть членом Рийгикогу и министром?
8. Кто принимает государственный бюджет?
9. Открытыми или закрытыми, как правило, являются заседания Рийгикогу?
10. Кто принимает решение о проведении референдума: Рийгикогу, Президент Республики или Правительство Республики?
11. Обязательным или рекомендательным является результат референдума для Рийгикогу, Правительства Республики и Президента Республики?
12. Кто имеет право выступать с проектом изменения конституции?
13. Кто имеет право принимать новую конституцию?
14. В каких случаях нельзя менять конституцию?

15. Эстония является парламентской или президентской республикой?
16. Кто может быть кандидатом в Президенты Эстонской Республики?
17. Как избирается Президент Эстонской Республики?
18. На какой срок избирается Президент Эстонской Республики?
19. Можно ли в Эстонии избрать президента страны на третий срок подряд?
20. Кто утверждает в должности канцлера юстиции, государственного контролера и командующего Силами обороны?
21. Кто представляет Эстонскую Республику на межгосударственном уровне?
22. Кто провозглашает выборы в Рийгикогу?
23. Может ли президент не провозгласить закон?
24. Кто организует исполнение законов и руководит деятельностью правительственных учреждений?
25. Правительство издает законы или постановления?
26. Кто представляет Рийгикогу кандидата в премьер-министры?
27. Кто утверждает в должности и освобождает от должности правительство?
28. Кто является главой правительства - премьер-министр или президент?
29. Чем министр без портфеля отличается от других министров правительства?
30. Должно ли Правительство Республики уйти в отставку, если Рийгикогу объявило ему вотум недоверия?
31. Должно ли Правительство Республики уйти в отставку, если Рийгикогу объявило вотум недоверия министру?
32. Заседания Правительства Республики являются, как правило, открытыми или закрытыми?
33. Суд, полиция или прокуратура вершит в Эстонии правосудие?
34. Из чего исходит суд при вынесении приговора?
35. Из каких судов состоит система судопроизводства в Эстонии?
36. Возможно ли обжаловать решение суда?
37. Какой суд является верховным судом в государстве?
38. Может ли негражданин обратиться в эстонский суд?
39. Может ли суд применить закон, который противоречит конституции?
40. Может ли суд не применять закон, который, по мнению судьи, соответствует конституции, но все-таки не является справедливым?
41. Кто признает закон недействительным, если он противоречит конституции?
42. Можно ли привлечь к уголовной ответственности Президента Республики, премьер-министра, судью, члена Рийгикогу и канцлера юстиции, и кто может это сделать?

PÕHIÕIGUSED, -VABADUSED JA -KOHUSTUSED ОСНОВНЫЕ ПРАВА, СВОБОДЫ И ОБЯЗАННОСТИ

Eesti riik on rajatud isikuvabadusele. Igaühele on riigi poolt tagatud laialdased põhiõigused. Nii nagu ka teistes riikides, saame Eestis rääkida üksikisikute õigustest erinevas ulatuses, sõltuvalt nende kodakondsusest. Kodanikele on loodud laiemad võimalused riigielus osalemiseks, näiteks Riigikogu valimiste kaudu, Eesti riik kaitseb nende õigusi ka juhul, kui nad viibivad välisriigis. Samas on aga kodanikud kohustatud täitma riigikaitse kohustust.

Эстонское государство основывается на свободе личности. Государство гарантирует каждому широкий круг основных прав. В Эстонии так же, как и в других странах, отдельные люди обладают различным спектром прав в зависимости от их гражданства. Гражданам созданы более широкие возможности для участия в жизни государства, например, посредством выборов в Рийгикогу. Эстонское государство защищает их права и в том случае, если они находятся в другом государстве. В то же время граждане должны исполнять обязанность по защите страны.

EESTI VABARIIGI KODAKONDSUSE SAAMISE VÕIMALUSED JA TINGIMUSED

ВОЗМОЖНОСТИ И УСЛОВИЯ ПОЛУЧЕНИЯ ГРАЖДАНСТВА ЭСТОНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Eesti kodakondsuse saamise üldised põhimõtted paneb paika põhiseadus. Täpsemad võimalused ja tingimused kodakondsuse saamise, kaotamise ja taastamise osas paneb paika kodakondsuse seadus. **Eesti kodakondsuse saab inimene kas sünniga, naturalisatsioonikorras või kodakondsuse taastamisega.**

Общие принципы получения гражданства Эстонии устанавливает конституция. Более точно возможности и условия получения, утери и восстановления гражданства устанавливает закон о гражданстве. **Гражданство Эстонии человек получает по рождению, в порядке натурализации или путём восстановления гражданства.**

Õigus Eesti kodakondsusele sünnilt on igal lapsel, kelle vanematest vähemalt üks on Eesti kodanik. Vanemad teevad esimese valiku, millise riigi kodakondsusesse laps astub, lapse sünni registreerimisega. Kuid lapsele jääb täisealiseks saamisel võimalus valida, kas ta soovib jääda vanemate poolt valitud kodakondsusesse või sellest loobuda ning omandada Eesti kodakondsus. **Kodakondsuse taastamise taotluse saab esitada inimene, kes püsivalt elab**

Право на гражданство Эстонии по рождению имеет каждый ребёнок, один из родителей которого является гражданином Эстонии. Родители первыми делают выбор, гражданство какой страны примет ребёнок при регистрации рождения. Однако по достижении совершеннолетия у ребёнка появляется возможность выбрать: оставить гражданство, выбранное родителями, или отказаться от него и получить гражданство Эстонии. **Ходатайство о восстановлении гражданства** может подать человек, который постоянно живёт в Эстонии и подтвержда-

Eestis ja tõendab, et ta vabastatakse senisest kodakondsusest või tal puudub kodakondsus.

Seega **kellelki ei või võtta sünniga omandatud kodakondsust. Kodakondsuse võtmine on keelatud ka isiku veendumuste tõttu.** Nii ei ole lubatud poliitilistel põhjustel inimestelt kodakondsuse äravõtmine ja Eestist näiteks ühtmoodi mõtleivate inimeste kodu kujundamine.

Kodakondsuse seadus ei luba inimesel omada korraga mitut kodakondsust. Kui inimene aga on mitu kodakondsust omandanud sünniga, siis Eesti kodakondsuse äravõtmine temalt ei ole lubatud.

Naturalisatsioonikorras kodakondsuse saamiseks peab inimene olema vähemalt 15-aastane ning tal peab olema seaduslik püsiv sissetulek, mis tagab tema ja ta ülalpeetavate äraelamise. Samuti peab ta olema lojaalne ehk ustav Eesti riigile, mille tõestuseks on kodanikuvande andmine ja omakäelise eestikeelse sooviavalduse kirjutamine. Kui kodakondsuse taotleja pole veel 18-aastaseks saanud, on vajalik ka tema vanema nõusolek.

Kodakondsuse andmiseks naturalisatsioonikorras **peab inimene olema elanud Eestis alalise elamisloa alusel vähemalt viis aastat** enne kodakondsuse saamise sooviavalduse esitamist. Aasta möödumisel pärast sooviavalduse esitamist peab inimene kinnitama, et ta soovib jätkuvalt kodakondsust saada ning et ta vastab seaduses esitatud tingimustele. Ühtlasi tuleb näidata teise riigi kodakondsuse puudumist või sellest loobumist Eesti kodakondsuse saamise korral.

Kodakondsuse omandamiseks peab inimene oskama eesti keelt ja tundma põhiseadust ja kodakondsuse sea-

ет, что его освобождают от прежнего гражданства или что гражданства у него нет.

Вместе с тем, **никого нельзя лишить гражданства, полученного по рождению. Запрещено лишать человека гражданства и из-за его убеждений.** Так, запрещено лишать людей гражданства по политическим причинам и, например, превращать Эстонию в страну с одинаково мыслящими людьми.

Закон о гражданстве не позволяет человеку одновременно иметь несколько гражданств. Если же человек имеет несколько гражданств по рождению, то лишать его эстонского гражданства запрещено.

Для получения гражданства в порядке натурализации человеку должно быть, по крайней мере, 15 лет, и у него должен быть постоянный легальный доход, на который может прожить он сам и те, кто находится на его иждивении. Вместе с тем, он должен быть лоялен, то есть, верен эстонскому государству, в подтверждение чему человек приносит присягу гражданина и своей рукой пишет соответствующее заявление на эстонском языке. Если лицо, ходатайствующее о гражданстве, еще не достигло восемнадцатилетнего возраста, необходимо согласие его родителя.

Для того чтобы получить гражданство в порядке натурализации, человек до подачи заявления должен, по крайней мере, пять лет прожить в Эстонии **на основании постоянного вида на жительство.** По истечении года со времени подачи заявления человек должен подтвердить, что всё ещё желает получить гражданство и его положение соответствует требованиям предъявляемым законом. Одновременно следует продемонстрировать отсутствие гражданства другого государства или отказ от него в порядке получения гражданства Эстонии.

Для получения гражданства человек должен владеть эстонским языком и знать конституцию и закон о гражданстве. Более точные

dust. Täpsemad nõuded oskustele kodakondsuse saamiseks on kehtestatud kodakondsuse seadusega.

Noorem kui 15-aastane laps võib omandada Eesti kodakondsuse koos vanema või lapsendajaga, kes samaaegselt omandab kodakondsuse naturalisatsiooni korras. Samuti on kodakondsust võimalik taotleda, kui lapsevanem või lapsendaja on Eestis elanud vähemalt viis aastat ja ei ole hetkel ühegi riigi kodakondne. Alaealise lapse kodakondsuse taotlemisel on vajalik vanema või lapsendaja taotlus, lapse alaline elamine Eestis ja senisest kodakondsusest lahkumine või eelnev kodakondsuseta isikuks tunnistamine.

Naturalisatsioonikorras on võimalik kodakondsust anda ka eriliste teenete eest Eesti riigile, ilma et inimene oleks nõutud aja Eestis elanud või keeleeksami ning põhi- ja kodakondsuse seaduse tundmise eksami sooritanud. Eriliste teenete eest kodakondsuse andmise otsuse võib langetada ainult Vabariigi Valitsus ministri ettepanekul. Aastas ei anta eriliste teenete eest kodakondsust rohkem kui kümnele inimesele.

Kodakondsuse taastamise ja naturalisatsioonikorras kodakondsuse andmise otsustab Vabariigi Valitsus. Kodakondsuse omistamisel antakse selle saanule kodakondsustunnistus.

Eesti Vabariigi kodakondsuse andmisest keeldumine

Kodakondsuse andmine on mitmel juhul keelatud. Kodakondsust ei anta inimestele, kes on Eesti kodakondsuse taotlemisel valeandmete esitamisega varjanud asjaolusid, mis oleksid välis-

требования, необходимые для получения гражданства, установлены законом о гражданстве.

Ребенок моложе 15 лет может получить гражданство Эстонии вместе с родителем или усыновителем, который в это же время получает гражданство в порядке натурализации. О гражданстве возможно также ходатайствовать в том случае, если родитель или усыновитель ребенка прожил в Эстонии, по крайней мере, пять лет и не является в настоящий момент гражданином ни одного государства. Для ходатайства о гражданстве для несовершеннолетнего ребенка нужно ходатайство родителя или усыновителя, ребенок должен постоянно проживать в Эстонии, быть освобожденным от прежнего гражданства или быть ранее признанным лицом без гражданства.

Гражданство в порядке натурализации можно также дать за особые заслуги перед эстонским государством без того, чтобы человек прожил в Эстонии требуемое время, сдал экзамен на гражданство или на знание конституции и закона о гражданстве. Решение о предоставлении гражданства за особые заслуги может вынести только правительство по предложению министра. Гражданство за особые заслуги могут получить не более десяти человек в год.

Решение о восстановлении гражданства или о предоставлении гражданства в порядке натурализации принимает Правительство Республики. При предоставлении гражданства человеку выдают свидетельство о гражданстве.

Отказ в предоставлении гражданства Эстонской Республики

В некоторых случаях предоставление гражданства запрещено. Гражданство не предоставляется людям, которые при подаче ходатайства о получении гражданства скрыли путём представления ложных данных обстоятельства, исключающие предоставление или

tanud kodakondsuse andmise või taastamise. **Kodakondsuse saamine võib osutada võimatuks inimeste puhul,**

- kes ei ole järginud Eesti põhiseaduslikku korda või ei ole täitnud Eesti seadusi;
- kes on tegutsenud Eesti riigi või tema julgeoleku vastu;
- kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannab hetkel rohkem kui aastast vanglakaristust või on korduvalt süüdi mõistetud tahtlike kuritegude eest, mis on nüüdseks juba kustutatud;
- kes on teeninud välisriigi luure- või julgeolekuteenistuses;
- kes on teeninud kaadrikaitseväelasena välisriigi relvajõududes;
- kelle abikaasa on lähetatud Eestisse sõjaväelisesse teenistusse, reservi või erru. Siiski on erandina lubatud kodakondsuse andmine välisriigi relvajõududest erru läinud isikule, kes on vähemalt viis aastat olnud abielus sünnilt Eesti kodanikuga ja nende abielu pole lahutatud.

Kodakondsuse taastamisest või naturalisatsioonikorras antava kodakondsuse andmisest keeldumist peab Vabariigi Valitsus põhjendama kehtivate seaduste alusel.

восстановление гражданства Эстонии.

Предоставление гражданства может оказаться невозможным лицу,

- которое не соблюдает конституционный порядок Эстонии либо не исполняет законы Эстонии;
- которое совершило действия, направленные против эстонского государства и его безопасности;
- совершившему преступление, за которое оно наказано лишением свободы на срок более одного года и судимость которого не погашена, либо которое неоднократно наказывалось в уголовном порядке за совершение умышленных преступлений;
- которое находилось или находится на разведывательной службе, или работает в службе безопасности иностранного государства;
- которое служило в качестве кадрового военнослужащего в вооруженных силах иностранного государства;
- супруг которого прибыл в Эстонию в связи с направлением на военную службу, зачислением его в запас или увольнением в отставку. В качестве исключения гражданство Эстонии может быть все же предоставлено или восстановлено уволенному в отставку из вооруженных сил иностранного государства лицу, состоявшему не менее пяти лет в браке с лицом, приобретшим гражданство Эстонии по рождению, если этот брак не расторгнут.

Отказ в восстановлении гражданства или предоставлении гражданства в порядке натурализации Правительство Республики должно обосновать на основании действующих законов.

Eesti Vabariigi kodakondsuse kaotamise võimalused

Vabariigi Valitsus vabastab inimese kodakondsusest tema sooviavalduse põhjal. Alla 15-aastase lapse vabastamiseks kodakondsusest on vajalik tema vanema avaldus, 15- kuni 18-aastase alaealise puhul vanema nõusolek. Alaealise lapse vabastamisel kodakondsusest säilib tal täisealiseks saades õigus sünniga saadud kodakondsuse taastamiseks. **Vabariigi Valitsus võib jätta sooviavalduse rahuldamata,** juhul kui

- kodakondsusest vabastamise tulemusel ei ole inimene enam ühegi riigi kodakondne;
- tal on Eesti Vabariigi ees täitmata kohustusi;
- ta viibib hetkel kaitseväge teenistuses.

Vabariigi Valitsuse otsusega vabastatakse kodanik Eesti Vabariigi kodakondsusest, kui ta

- on valitsuse loata asunud teenima teise riigi sõjaväe- või riigiteenistusse;
- on kuulunud või kuulub välisriigi luure- või julgeolekuteenistusse;
- on kuulunud või kuulub välisriigi relvi valdavasse või sõjaväeliselt korraldatud organisatsiooni;
- on püüdnud vägivaldsel teel muuta Eesti Vabariigi põhiseaduslikku korda;
- on esitanud valeandmeid Eesti Vabariigi kodakondsuse saamiseks või taastamiseks;
- oli omandanud teise riigi kodakondsuse ja pole sellest Eesti Vabariigi kodakondsuse saamisel loobunud.

Возможности утраты гражданства Эстонской Республики

Правительство Республики освобождает человека от гражданства на основании его заявления. Для освобождения от гражданства ребёнка младше 15-ти лет необходимо представить заявление от его родителя, если ребёнок в возрасте от 15 до 18 лет, то нужно иметь согласие родителя. При освобождении от гражданства несовершеннолетнего ребенка у него сохраняется право по достижении совершеннолетия восстановить полученное при рождении гражданство.

Правительство может не удовлетворить ходатайство в том случае, если

- в результате явится отсутствие какого-либо гражданства;
- лицо имеет перед Эстонской Республикой обязанности, которые ещё не выполнены;
- лицо находится на действительной службе в оборонительных войсках Эстонии.

Гражданства Эстонии лишается распоряжением Правительства Республики лицо, которое

- поступило, будучи гражданином Эстонии, на государственную или военную службу иностранного государства без разрешения Правительства Республики;
- поступило на разведывательную службу или в службу безопасности иностранного государства;
- принадлежало или принадлежит к вооруженной или военизированной либо занимающейся военной подготовкой организации иностранного государства;
- пыталось насильственным путём изменить государственный строй Эстонии;
- представило ложные данные при получении или восстановлении гражданства Эстонии;
- состоит в гражданстве какого-либо другого государства и не освобождено от него при получении гражданства Эстонии.

Inimene loetakse Eesti kodakondsuse kaotanuks, kui ta võetakse vastu mõne teise riigi kodakondsusse ja ta loobub seetõttu Eesti Vabariigi kodakondsusest.

Kui inimene leiab, et Vabariigi Valitsus, mõni riigiasutus või ametnik on rikkunud tema kodakondsuse seaduses sätestatud õigusi või vabadusi, võib ta pöörduda kaebusega halduskohtusse. Kaebus tuleb esitada ühe kuu jooksul pärast õiguste rikkumist või ajast, mil õiguste rikkumisest oleks pidanud teada saada.

PÕHISEADUSES MÄÄRATLETUD IGAÜHE ÕIGUSTE, VABADUSTE JA KOHUSTUSTE ÜLDINE LÄHTEALUS

Põhiseaduses loetletud igaühe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikel, Eestis viibivatel välisriikide kodanikel kui ka kodakondsuseta isikutel. Tegemist on selliste õiguste, vabaduste ja kohustustega, mis on tagatud kõigis demokraatlikes ja inimõigusi austavates riikides. Nende õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste järgimisel on kõik Eestis viibivad inimesed võrdsed.

Põhiõigused on Eestis ka juriidilistel isikutel – aktsiaseltsidel, osahingutel, mittetulundusühingutel ja teistel – niivõrd, kui see on kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste põhiõiguste olemusega. Nii saame rääkida ka äriühingute õigusest tegelda ettevõtlusega või juriidiliste isikute õigusest saada üldiseks kasutamiseks mõeldud teavet.

Лицо считается утратившим гражданство Эстонии в связи с принятием гражданства другого государства и отказом по этой причине от гражданства Эстонии.

Если человек находит, что Правительство Республики, какое-то госучреждение или чиновник нарушили права или свободы, данные ему законом о гражданстве, он может обратиться с жалобой в административный суд. Жалобу можно подавать в течение месяца после нарушения прав или с того момента, когда о нарушении прав стало известно.

ОПРЕДЕЛЯЕМЫЙ КОНСТИТУЦИЕЙ ОБЩИЙ ПОДХОД К ПРАВАМ, СВОБОДАМ И ОБЯЗАННОСТЯМ КАЖДОГО

Права, свободы и обязанности всех и каждого, перечисленные в конституции, распространяются в равной степени как на граждан Эстонии, так и на пребывающих в Эстонии граждан иностранных государств и лиц без гражданства. Речь идет о тех правах, свободах и обязанностях, которые гарантированы во всех демократических и уважающих права человека государствах. В пользовании этими правами и свободами и выполнении обязанностей все находящиеся в Эстонии люди равны.

Основными правами в Эстонии пользуются также юридические лица – акционерные общества, товарищества с ограниченной ответственностью, некоммерческие объединения и др., – постольку, поскольку это согласуется с общими целями юридических лиц и сущностью такого рода основных прав. Таким образом, мы можем говорить о праве коммерческих объединений заниматься предпринимательской деятельностью или о праве юридических лиц получать информацию, предназначенную для общего пользования.

Kellegi õigused ei ole piiramatud, seetõttu peab igaüks ka oma õiguste kasutamisel arvestama teiste inimestega ja järgima seadusi. Ükskõik kelle põhiõiguste piiramine saab Eestis toimuda ainult kooskõlas põhiseadusega ja lähtuda demokraatlikest põhimõtetest. Näiteks ei ole seetõttu ühelgi ametnikul meie riigis võimalik otsustada kellegi ellu sekkumise üle, kui seadusega pole talle seda õigust antud. Seadusi tundes on inimestel võimalik teada, millal ja kes võib tema ellu sekkuda, ning vältida seeläbi tekkida võivaid kriitilisi olukordi. Piirangud on eelkõige seatud selleks, et keegi oma vabaduste ja õiguste kasutamisel ei piiraks samal ajal kaasmaalaste ja külaliste õigusi ja vabadusi. Seeläbi tagatakse riigis kõigi võrdne olukord. **Igaüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.** Selline nõue on vajalik inimeste rahumeelseks kooseluks, üksteist ülemäära häirimata.

Meie põhiseaduse kohaselt on kõik inimesed seaduse ees võrdsed. See tähendab, et seaduses paika pandud normid kehtivad kõigile ühtmoodi. **Kedagi ei tohi diskrimineerida** tema rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu või usutunnistuse tõttu. Inimesi ei saa erinevalt kohelda ka nende poliitilistest või muudest veendumustest, varalisest ja sotsiaalsest seisundist ega muudest asjaoludest lähtudes. Inimeste erineva kohtlemise rõhutamine on oluline ajaloolises perspektiivis, sest eelmistel sajanditel on inimesi eristatud ja lubatud riigivõimu teostama lähtuvalt nende soost, rassist, rahvusest, usutunnistusest ja varalisest seisundist.

Ничьи права не могут быть неограниченными, поэтому каждый должен при пользовании своими правами считаться с другими людьми и соблюдать законы. Ограничение прав любого лица в Эстонии допустимо только в соответствии с конституцией и на основании демократических принципов. Поэтому, например, ни один чиновник в нашем государстве не может вторгаться в чужую жизнь, если закон не даёт ему на это права. Зная законы, люди могут знать, когда и кто может вмешиваться в их жизнь, и избегать возможных критических ситуаций. Ограничения связаны, прежде всего, с тем, чтобы никто при использовании своих свобод и прав не ограничивал в то же время права и свободы соотечественников и гостей страны. Таким образом, в государстве гарантируются равные для всех условия. **Каждый должен при использовании своих прав и свобод и выполнении обязанностей уважать и считаться с правами и свободами других людей и следовать закону.** Это требование необходимо для мирной жизни людей, при которой никто никого не беспокоит без особого основания.

По нашей конституции перед законом все равны. Это значит, что нормы, установленные законом, ко всем применяются одинаково. Никто не может быть подвергнут дискриминации из-за его национальной, расовой принадлежности, цвета кожи, пола, языка, происхождения или вероисповедания. К людям нельзя также относиться по-разному из-за их политических или иных убеждений, имущественного и социального положения или по другим обстоятельствам.

Подчеркивание различного отношения к людям важно с точки зрения исторической перспективы, поскольку в прошлые века государственная власть делила людей по половому, расовому, национальному, религиозному признаку, а также по уровню имущественного состояния.

Selle võrdsuse hoidmiseks on Eestis keelatud ja karistatav rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise. Ka **erinevad ühiskonnakihid on võrdsed** ning põhiseaduse järgi on karistatav vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise erinevate ühiskonnakihtide vahel.

Tagamaks kõigi võrdsust seaduse ees ning vältimaks igasugust diskrimineerimist Eestis, **on igaühel õigus riigi ja seaduse kaitsele**. Riik peab looma olukorra, kus kõik inimesed tunneksid ennast hästi ja kaitstult mitte ainult riigi, vaid ka teiste inimeste ees. Keege ei tohi Eesti riigis tegutseda omavoliliselt, oma tegemiste planeerimisel peab arvestama seadustega. **Eesti kodanik võib otsida abi oma riigi esindajatelt ka siis, kui ta Eestis ei viibi**. Sellise abi andmiseks on Eestil avatud teistes riikides oma välisesindused: saatkonnad ja konsulaadid.

Põhiõiguste ja vabaduste tagamine on Eestis kõigi riigorganite kohustus. Põhiõiguste kaitsmisele peab mõtlema Riigikogu seadust vastu võttes, Vabariigi Valitsus ja riigiametnikud ning omavalitsusorganid seadust täites, samuti ka kohtud vaidluste lahendamisel. Lisaks on loodud mitmeid institutsioone, mille peamine ülesanne on inimeste põhiõiguste kaitsmine. Kõige olulisem nendest on õiguskantsler.

Oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral on igaühel õigus pöörduda kohtusse. Tähelepanelik inimene võib pöörduda kohtusse ka teiste inimeste õiguste ja vabaduste rikkumise korral, siis on vajalik selle inimese volitus. Kohtus võib igauks oma kohtuasja lä-

Из-за необходимости сохранения равенства в Эстонии законом запрещается и карается разжигание национальной, расовой, религиозной или политической ненависти, насилия и дискриминации. **Равны также различные слои общества**, и разжигание ненависти, насилия и дискриминации между слоями общества является по Конституции наказуемым.

Чтобы гарантировать равенство всех перед законом и избегать дискриминации любого рода, в Эстонии **каждый имеет право на защиту со стороны государства и закона**. Государство должно создавать ситуацию, при которой все люди чувствовали бы себя хорошо и защищены не только перед государством, но и перед другими людьми. Никто в эстонском государстве не может допускать самоуправства, при планировании своей деятельности следует считаться с законом. **Гражданин Эстонии может искать помощи у представителей своего государства даже в то время, когда он не находится на территории Эстонии**. Для предоставления такой помощи Эстония открыла в других государствах свои дипломатические представительства: посольства и консульства.

Гарантировать права и свободы в Эстонии является обязанностью всех государственных органов. О защите основных прав должно думать Рийгикогу, принимая законы, Правительство Республики и государственные чиновники, а также органы самоуправления, исполняя их, а суды при разрешении споров. В дополнение к этому созданы определенные институты, основной задачей которых является защита основных прав человека. Самым важным из них является канцлер юстиции.

Каждый имеет право обратиться в случае нарушения его прав и свобод в суд. Внимательный человек может обратиться в суд и в случае нарушения прав и свобод другого человека, для этого последний должен предоставить соответствующие полномочия. Каждый может при рассмотрении его судебного дела

bivaatamisel nõuda asjassepuutuva õigusakti või toimingu põhiseadusevastaseks tunnistamist. Kohus peab selle tunnistama põhiseadusevastaseks, kui vastuolu on tuvastatud. Nii saab üksikisik nõuda ka Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamist, kui sellega tema õigusi rikutakse.

**PÕHISEADUSES MÄÄRATLETUD
IGAÜHE JA EESTI VABARIIGI
KODANIKE ÕIGUSED, VABADUSED JA
KOHUSTUSED**

Põhiseadus sätestab konkreetsemalt terve rea igapäevaste põhiõigusi ja vabadusi ning nende tagamiseks ka mõned kohustused. Inimese elu ja vabaduse osas näeb põhiseadus igapäevastele ette...

- **õiguse elule.** Teise inimese tapmise eest on ette nähtud karistus. Kuid ükski toimepandud kuritegu ei väärinud surmanuhtlust. Eestis on ühinenud nende rahvusvaheliste kokkulepetega, mis keelavad surmanuhtluse;
- **õiguse vabadusele.** Isikut võib kinni pidada ainult seaduses sätestatud juhtudel. Selleks on süüdimõistetav kohtuotsus, kohtu poolt määratud arest, kuriteo või õiguserikkumise ärahoidmine või põhjendatult kahtlustatava isiku toimetamine pädeva riigivõimude ette. Lisaks võib vabaduse võtta alaealiselt vanemate või hooldaja juurde viimiseks, samuti nakkushaigelt, vaimuhaigelt, alkohoolikult või narkomaanilt, kui ta on endale või teistele inimestele ohtlik. Lubatud on isikute kinnipidamine nende takistamiseks ebaseaduslikult Eestisse elama asudes, samuti nende Eestist väljasaatmi-

потребовать признания любого относящегося к этому делу закона, иного правового акта или действия противоречащим конституции. Суд должен признать документ противоречащим конституции, если имеющиеся противоречия доказаны. Так, отдельный человек может потребовать признания несоответствующими конституции законов, принятых Рийгикогоу, если они нарушают его права.

**ПРАВА, СВОБОДЫ И ОБЯЗАННОСТИ КАЖДОГО
ЧЕЛОВЕКА, А ТАКЖЕ, ОПРЕДЕЛЯЕМЫЕ
КОНСТИТУЦИЕЙ ПРАВА, СВОБОДЫ И
ОБЯЗАННОСТИ ГРАЖДАНИНА ЭСТОНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

Конституция более конкретно определяет целый ряд основных прав и свобод каждого человека, а также некоторые обязанности, которые помогают их гарантировать. В том, что касается человеческой жизни и свободы, конституция закрепляет за каждым человеком...

- **право на жизнь.** За убийство другого человека полагается наказание. Однако ни одно из совершаемых преступлений не достойно смертной казни. Эстония присоединилась к тем международным договорам, которые запрещают смертную казнь;
- **право на свободу.** Человек может быть лишён свободы только в случаях и в порядке, установленных законом. Таковыми являются обвинительный приговор суда, назначаемый судом арест, предотвращение преступления или правонарушения или доставка обоснованно подозреваемого лица в компетентный орган государственной власти. Кроме того, человека можно лишить свободы для установления педагогического надзора за несовершеннолетним или для доставки его в компетентный государственный орган с тем, чтобы решить вопрос об установлении такого надзора; для задержания инфекционного больного, душевнобольного, алкоголика или наркомана, если он представляет опасность для самого себя или для окружающих; для

seks või välisriigile väljaandmiseks. Inimese vabaduse võtmise põhimõtted on välja toodud seaduses. Näiteks ei ole lubatud vabaduse võtmine vaid seetõttu, et inimene ei ole võimeline täitma mingit lepingulist kohustust;

- kaitse **inimese piinamise, julma või väarikust alandava kohtlemise** eest. Ka inimese karistamisel ja kinnipidamisel peavad olema tagatud inimväärsed tingimused, sest inimene peab saama säilitada väarikuse igas olukorras;
- võimaluse viivitamatult **teada saada vabaduse võtmise põhjuse ja tema õigused** talle arusaadavas keeles ja viisil. Samuti antakse talle võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedasele. Kui isikut kahtlustatakse kuriteo toimepanemises, siis antakse talle viivitamatult võimalus valida endale kaitsja ja temaga kohtuda. Nende võimaluste loomisega ei tohi oodata, vaid need tuleb tagada esimesel võimalusel pärast kinnipidamist;
- **piirangu inimese vahi all pidamiseks kauem kui 48 tundi**. Pikemaks vahi all hoidmiseks on vajalik kohtu luba. Kohtuotsus vahi all hoidmise osas teatatakse vahistatule viivitamatult, jällegi talle arusaadavas keeles ja viisil. Inimene, kellelt on võetud vabadus, peab mõistma, milles teda kahtlustatakse ja kui kaua on lubatud teda kinni pidada;
- **õiguse süütuse presumptsioonile**. Selle alusel ei tohi kedagi pidada kuriteos süüdi olevaks enne, kui tema kohta tehtud süüdimõistev kohtuotsus on jõustunud. Ainult kohus saab otsustada, kas isik on kuriteo toimepanemises süüdi;

пресечения незаконного поселения лица в Эстонии, выдворения лица из Эстонии или выдачи его иностранному государству. Например, никто не может быть лишен свободы лишь на том основании, что он не в состоянии выполнить какую-либо договорную обязанность;

- защиту **человека от пыток, жестокого или унижающего человеческого достоинства обращения**. Даже при наказании и задержании должны быть гарантированы условия, уважающие человеческое достоинство, поскольку человек должен сохранять достоинство в любой ситуации;
- возможность немедленно **узнать причину задержания и свои права** на понятном ему языке и понятным ему способом. Также человеку предоставляется возможность сообщить о задержании своим близким. Если лицо подозревают в совершении преступления, то ему немедленно предоставляют возможность выбрать себе адвоката и встретиться с ним. С предоставлением этих возможностей нельзя тянуть, их следует предоставить при первой возможности после задержания;
- **ограничение на содержание под стражей** свыше 48 часов. Для дальнейшего содержания под стражей требуется решение суда. О решении суда арестованному сообщается незамедлительно на понятном ему языке и понятным ему способом. Тот, чья свобода ограничена, должен понимать, в чём его подозревают и как долго его разрешено держать под стражей;
- **право на презумпцию невиновности**. Никто не может рассматриваться в качестве виновного в совершении преступления до вступления в отношении его в силу обвинительного приговора суда. Только суд может решить, виновно ли лицо в совершении преступления;

- **õiguse süütusele kriminaalmenetluses kuni süüdimõistva kohtuotsuseni.** Riik peab kohtus tõendama inimese süüd, mitte inimene oma süütust. Samuti ei ole lubatud kedagi sundida tunnistama iseenda või oma lähedase vastu. Nii võib iga inimene keelduda tunnistuste andmisest näiteks oma abikaasa, vanemate, laste või lapselaste vastu, et vältida perekonnasiseseid eetilisi vastandumisi;
 - **õiguse õiglasele ja leebemale karistusele.** Ühtki inimest ei ole lubatud süüdi mõista ja karistada teo eest, mis toimepanemise ajal ei olnud tunnistatud kuriteoks. Kedagi ei tohi karistada karmimalt kui kuriteo toimepanemise ajal oli seadustega ette nähtud. Kui hiljem muudetakse karistus seaduses leebemaks, siis peab leebema karistuse määrama ka kõigile varem karistatud isikutele;
 - **kaitse kahekordse süüdimõistmise eest.** Kedagi ei saa anda teist korda kohtu alla ega karistada teo eest, milles teda on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks. See tagab inimesele kindluse, et lõplikuna mõistetud karistust hiljem enam karmimaks muuta ei saa. Samuti kindluse edasiste süüdistuste esitamiseks lõpliku õigeksmõistmise korral. Raskema karistuse võib määrata vaid kohus kohtuotsuse edasikaebamisel kõrgema astme kohtusse;
 - **õiguse olla oma kohtuasja arutamise juures.** Kohtualune peab teadma tema vastu esitatud süüdistust ja kogutud tõendeid. Kohtuistungid on reeglina avalikud ja neil võib osaleda igaüks. Kohus võib istungi kinniseks kuulutada, kui arutluse all on seadusega ette nähtud riigi- või ärisaladus, kõlblus või ini-
- **право на невиновность в процессе уголовного судопроизводства вплоть до обвинительного приговора суда.** Государство должно доказывать в суде вину человека, а не человек свою невиновность. Никто также не может быть принужден свидетельствовать против самого себя или своих близких. Так человек может отказаться давать показания против своего супруга, родителей, детей или внуков, чтобы избежать этических противоречий в семье;
 - **право на справедливое и более мягкое наказание.** Никто не может быть осужден за то или иное деяние, если это деяние не признается преступлением законом, действовавшим в момент совершения этого деяния. Никто не может быть приговорён к наказанию более тяжкому, чем то, которое могло быть назначено ему во время совершения правонарушения, если после совершения правонарушения законом была установлена более легкая мера наказания, применяется более легкая мера;
 - **право на защиту от признания виновным повторно.** Никто не может быть судим или наказан повторно за деяние, за совершение которого он в соответствии с законом был окончательно осужден либо оправдан. Это даёт человеку уверенность, что окончательно вынесенное наказание нельзя заменить впоследствии на более суровое. Это также даёт уверенность в том, что в случае окончательного оправдания человеку не могут быть предъявлены новые обвинения. Более суровое наказание может быть назначено только в результате обжалования решения суда в суде высшей инстанции;
 - **право на присутствие при рассмотрении своего дела в суде.** Подсудимый должен знать, какие обвинения выдвинуты против него и какие улики собраны. Судебные заседания, как правило, являются открытыми, и в них может принять участие каждый. В случаях и в порядке, установленных законом, суд может объявить своё заседание или часть его закрытым в целях соблюдения государствен-

meste perekonna- ja eraelu. Istungi kinniseks kuulutamisel võtab kohus aluseks tunnistust andva alaealise, kannatanu või kohtumõistmise huvid. Üldjuhul kuulutatakse kohtuotsus välja avalikult, teisiti vaid juhul, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid seda nõuavad;

- **õiguse edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule.** Edasikaebamise õigus on siiski ainult esimese kohtuotsuse korral ringkonnakohtusse. Siiski on võimalik ka ringkonnakohtu otsuse edasikaebamine. Riigikohus Eesti kõrgeima kohtuna peab andma nõusoleku kohtuasja kolmandaks läbivaatamiseks, püüdes tagada sellega kohtusüsteemi õigluse. Riigikohtu eitava vastuse korral peab isik leppima ringkonnakohtus tehtud otsusega;
- **õiguse moraalse ja varalise kahju hüvitamisele.** Kohtu poole saab pöörduda, kui keegi on seadusevastaselt teisele isikule moraalselt või varalist kahju tekitanud ja nõuda tekitatud kahju hüvitamist;
- **au ja hea nime kaitse.** Inimene saab oma au ja hea nime teotamisel pöörduda kohtusse ja nõuda teotamise lõpetamist ning vajadusel ka hüvitist;
- **kaitse meditsiini- või teaduskatseid sunniviisilise läbiviimise eest.** Katseid on võimalik läbi viia ainult inimese enda vabal tahtel.

Kodu ja perekonna osas näeb põhiseadus igapähele Eesti Vabariigis ette...

- **õiguse era- ja perekonnaelu puutumatusle.** Riik ja teised inimesed peavad seda nõuet austama, sest perekond on riigi kaitse all. Siiski võib seadusega ette näha juhtumeid, mil-

ной или коммерческой тайны, защиты нравственности или семейной и частной жизни людей, либо если этого требуют интересы несовершеннолетнего, потерпевшего или правосудия;

- **право обжаловать решение в суде высшей инстанции.** Право на обжалование действует всё же только в отношении решения суда первой инстанции, которое может пересмотреть окружной суд. Можно также обжаловать решение окружного суда. Конституционный суд как верховный суд Эстонии должен дать согласие на рассмотрение судебного дела в третий раз, для того, чтобы тем самым обеспечить справедливость судебной системы. При отрицательном ответе Конституционного суда лицо должно смириться с решением окружного суда;
- **право на компенсацию морального и материального ущерба.** В том случае, если кто-то противозаконно нанёс другому лицу моральный или материальный ущерб, можно обратиться в суд и потребовать компенсации ущерба;
- **право на защиту чести и доброго имени.** Человек может для защиты своей чести и доброго имени обратиться в суд и потребовать устранения угрозы его чести и доброму имени, а при необходимости и компенсации ущерба;
- **право на защиту от принудительного проведения медицинских или научных опытов.** Опыты возможно проводить только с добровольного согласия самого человека.

В отношении дома и семьи конституция предусматривает для каждого в Эстонской Республике...

- **право на неприкосновенность частной и семейной жизни.** Государство и другие люди должны уважать это требование, поскольку семья находится под защитой закона. Закон предусматривает также случаи,

lal riigiametnikud võivad seda õigust piirata. Eelkõige tuleb selline olukord ette mõne pereliikme õiguste kaitsmisel. Riik peab tagama perekonnaliikmetele võimaluse perekonnaeluks. Samas seab põhiseadus aga perekonnaliikmetele ka **kohustuse hoolitseda oma abivajavate liikmete eest**. Riik võib seetõttu keelduda sotsiaalsete toetuste maksimisest isikule, kelle perekonnaliikmetel on piisavaid vahendeid tema ülalpidamiseks;

- **õiguse ja kohustuse kasvatada oma lapsi**. Riik tagab vanematele ja lastele võimaluse koos viibida ka juhul, kui perekond on lagunenu. Teiselt poolt aga **kohustab riik vanemaid laste eest hoolitsema** ning vajadusel võib vanemaõigused ära võtta;
- **abikaasade võrdõiguslikkuse**. Nii ei ole mehele perekonnas seadusega antud naisest paremat seisundit ega suuremaid õigusi;
- **kodu puutumatus**. Riigiametnikud ei tohi kellegi kodu läbi otsida ilma seaduse vastava loata. Puutumatus eiramine on lubatud näiteks kuriteo ärahoidmiseks, kurjategija tabamiseks ja teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.

Põhiseadus sätestab ka mitmeid sotsiaalseid õigusi, kuidas riik peab toetama abivajavaid ühiskonnaliikmeid. Igaühele on Eesti Vabariigi põhiseadusega tagatud...

- **õigus tervise kaitsele;**
- **õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral** laiemalt. See õigus on küll eelkõige kodanikel, kuid piira-

когда государственные чиновники могут ограничить это право. Эта ситуация возникает прежде всего в случае, когда таким образом можно защитить права одного из членов семьи. Государство должно гарантировать членам семьи право на семейную жизнь. В то же время конституция закрепляет за членами семьи **обязанность заботиться о нуждающихся в помощи членах семьи**. Поэтому государство может отказать в выплате социального пособия человеку, доходы членов семьи которого позволяют содержать иждивенца;

- **право и обязанность растить своих детей**. Государство гарантирует родителям и детям возможность проводить время вместе даже в том случае, если семья распалась. С другой стороны, **государство обязывает родителей заботиться о детях** и при необходимости может лишить родительских прав;
- **равные права супругов**. Так муж в семье по закону имеет не больше прав, чем жена, и закон не даёт ему права на лучшее положение в семье;
- **право на неприкосновенность дома**. Государственные чиновники не могут обыскать ничей дом без соответствующего закону разрешения. Нарушение неприкосновенности допустимо, например, в случае, если это необходимо, чтобы предотвратить преступление, задержать преступника или защитить права и свободы других людей.

Конституция устанавливает также некоторые социальные права, то, как государство должно поддерживать нуждающихся в помощи членов общества. Каждому в Эстонской Республике гарантируется...

- **право на охрану здоровья;**
- **право на помощь государства в старости или в случае нетрудоспособности, потери кормильца и нужды**. Этим правом обладают, прежде всего, граждане, однако в огра-

tumalt on need õigused antud ka Eesti kodakondsust mitte omavatele isikutele. Kõik sellised abi liigid ja ulatuse määrab seadusega Riigikoogu;

- **abi töö otsimisel.** Kohustuslik töö on lubatud põhiseaduse kohaselt vaid väga piiratud juhtudel, mistõttu on riigis loodud vaid erinevaid asutusi, mis aitavad nii Eesti Vabariigi kui ka teiste riikide ja kodakondsuseta isikuid nende oskustele ja teadmistele vastava töö otsimisel. **Riik määrab seadustega töötingimuste normid ning kontrollib nende vastavust,** tagades sellega võimaluse võrdselt töötingimusteks. Töötajad ja tööandjad võivad oma õiguste paremaks kaitsmiseks moodustada ühinguid. Seadusega on kehtestatud ka mõnel juhul töötajate õigus streikida.

Enamasti on riigiametnikuks kandideerimisel nõutav ka Eesti Vabariigi kodakondsuse omamine. Vaid erandlikel juhtumitel võivad riigiametnikuks olla teise riigi kodanikud või kodakondsuseta inimesed. Ülejäänud tegevusaladel töötamisel kodakondsuse nõuet tavaliselt ei ole.

Kõigil Eestimaa elanikel on **õigus saada haridust. Koolialastele lastele on õppimine kohustuslik** koolikohustuse täitmise näol. Hariduse omandamiseks peavad riik ja kohalikud omavalitsused ülal pidama piisaval arvul üldhariduskooli: põhikooli ja gümnaasiume. **Üldhariduse omandamine põhikoolis ja gümnaasiumis on tasuta.** Kõrghariduse andmise eest on Eestis lubatud tasuta võtmine. Koolidele ja seal antavale haridusele kehtestab riik kindlad nõuded. Eestis on lubatud ka erakoolide asutamine nii põhikooli, gümnaasiumi kui ka kõrg- ja ülikoolide osas. Vane-

ниченной мере права распространяются на лиц, не имеющих эстонского гражданства. Все виды этой помощи и её размер определяет Рийгикогу посредством законов;

- **помощь в поиске работы.** Конституция допускает обязательную работу только в очень ограниченных случаях, поэтому в государстве созданы различные учреждения, которые помогают гражданам как Эстонской Республики, так и гражданам других государств и лицам без гражданства в поисках работы, соответствующей их умениям и знаниям. **Государство устанавливает законом нормы, которым должны соответствовать условия труда, и контролирует их исполнение,** гарантируя тем самым возможность иметь равные условия труда. Работники и работодатели могут для лучшей защиты своих прав формировать объединения. Закон также в определенных случаях дает работникам **право на организацию забастовок.**

В большинстве случаев для того, чтобы претендовать на должность государственного чиновника, требуется иметь гражданство Эстонской Республики. Только в исключительных случаях госчиновниками могут быть граждане другой страны или лица без гражданства. При работе в других сферах деятельности требований к гражданству обычно не предъявляется.

У всех жителей Эстонии есть **право на образование. Для детей школьного возраста учёба является их обязанностью.** Государство и местные самоуправления должны обеспечить получение образования и содержать в нужном количестве общеобразовательные школы: основные школы и гимназии. **Получение общего образования в основной школе и гимназии является бесплатным.** За высшее образование в Эстонии разрешено взимать плату. К школам и образованию, которое они дают, государство предъявляет конкретные требования. В Эстонии разрешается также основывать частные школы - основные школы и гимназии, высшие школы и университеты. Родители обладают решающим го-

matel on otsustav sõna oma laste hariduse osas, nad võivad valida lapsele sobiva kooli.

Eesti Vabariigi põhiseadus määratleb ka **kõigi omandi puutumatus** ja võrdse kaitse. Isiku omandit võib tema tahte vastaselt ära võtta vaid seaduses sätestatud juhtudel õiglase ja kohese hüvituse eest, kui see on vajalik ühiskonna üldistes huvides. Nii võib asju sundvõõrandada näiteks riigikaitseks, teede ehitamiseks või kõigi poolt kasutatavate hoonete rajamiseks. **Kui senine omanik sellega ei nõustu, võib ta sundvõõrandamise või saadava tasu kohtus vaidlustada.** Seadustega on kehtestatud siiski ka piiranguid omanikule oma asjade kasutamisel, eelkõige omandi üldiste huvide vastu kasutamisel. Seadusega on võimalik määratleda asjade nimekiri, mida võivad omada vaid Eesti kodanikud.

Liikumisvabadus Eesti piires on põhiseaduse alusel tagatud kõigile Eestis viibijatele. Inimese liikumist võib piirata ainult seaduses sätestatud juhtudel, kas teiste inimeste õiguste kaitseks, riigikaitseks, nakkushaiguse leviku tõkestamiseks, alaealiste ja vaimuhaigete üle järelevalve teostamiseks, kriminaalmenetluse tagamiseks, aga ka looduskeskkonna kaitseks.

Riigi kodanike liikumisvabadus väljaspool Eestit on suurem teise riigi kodanike ja kodakondsuseta isikutega võrreldes. **Kõigil on õigus Eestist lahku da, aga vaid Eesti kodanikel on õigus Eestisse asuda.** Samuti ei tohi kohustuslikult Eestist välja saata Eesti kodanikku. Ka kodaniku teisele riigile väljaandmiseks, näiteks tema üle kohtumõistmiseks teises riigis, on vajalik Vabariigi Valitsuse luba ja sellekohane riikidevaheline leping. Ainus rahvusel

лосом при выборе подходящего образования и школы для своего ребенка.

Конституция Эстонской Республики определяет также **неприкосновенность и равную защиту всех видов собственности.** Личная собственность может быть отчуждена против воли владельца только в предусмотренных законом случаях за справедливую и немедленную компенсацию, если это необходимо в интересах общества. Так можно принудительно отчуждать имущество, например, в интересах защиты государства, для строительства дорог или зданий общего пользования. **Если прежний владелец не согласен с этим решением, он может оспорить принудительное отчуждение или полученную компенсацию через суд.** Однако закон всё же предусматривает ограничения по использованию владельцем своей собственности, прежде всего, в случае, если использование этой собственности противоречит интересам общества. Законом возможно определить список вещей, владеть которыми могут только граждане Эстонии.

Свобода передвижения в границах Эстонии гарантирована конституцией всем пребывающим на территории Эстонии. Передвижение человека можно ограничить только в предусмотренных законом случаях для защиты прав других людей, обороны государства, предотвращения распространения инфекционных заболеваний, осуществления надзора за несовершеннолетними и душевнобольными, для осуществления уголовного производства, а также для защиты природной среды.

Граждане имеют большую свободу передвижения за пределами Эстонии по сравнению с гражданами других государств и лицами без гражданства. **У всех есть право уехать из Эстонии, однако только у граждан Эстонии есть право поселиться в Эстонии.** Нельзя в обязательном порядке высылать гражданина Эстонии из страны. Для выдачи гражданина Эстонии другому государству, например, для свершения правосудия, необходимо разрешение Правительства Республики и наличие соответствующего международного договора. Единственное основанное на на-

põhinev õigus põhiseaduses lubab **igal eestlasel Eestisse elama asuda**.

Eesti Vabariigi põhiseadus määratleb laialdased sõna-, info-, kogunemis- ja usuvabaduse.

- Eestis kehtib kõigile **mõtte- ja usu-vabadus**. Igaüks võib kuuluda soovitud usuorganisatsiooni, kuid **riigikirikut Eestis ei ole**. Usutalitusi võib igaüks täita nii üksi kui koos teistega, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust.
- Kõik **inimesed võivad jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele**. Keegi ei tohi sundida inimest neid muutma ning veendumuste pärast ei saa kedagi karistada. Riigiasutused ega ametnikud ei tohi inimese tahte vastaselt koguda ega säilitada andmeid tema veendumuste kohta. **Siiski ei ole veendumustega võimalik õigustada õiguserikkumise toimepanemist**.
- Eestis on kõigile tagatud **enese-teostuse vabadus** ning loomingule on tagatud autoriõigus.
- Kõigil on **õigus saada vabalt üldiseks kasutamiseks mõeldud informatsiooni**. Eesti kodanikud ja tavaliselt ka teiste riikide kodanikud ning kodakondsuseta inimesed võivad küsida riigiasutustelt teavet riigi tegevuse kohta. **Andmeid ei anta ainult siis, kui see on seadusega keelatud**. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende asutuste ametnikud peavad kõigile inimestele andma soovi korral ka nende kohta hoitavaid andmeid. Selliseid andmeid ei anta vaid väga üksikutel juhtudel, näiteks lapse päritolu saladuse hoidmiseks ja kriminaalmenetluse huvides.

циональности человека конституционное право позволяет **каждому эстонцу жить в Эстонии**.

Конституция Эстонской Республики обеспечивает широкую свободу слова, информации, собраний и вероисповедания.

- В Эстонии для всех действует свобода **мысли и вероисповедания**. Каждый может войти в любую религиозную организацию, однако государственной церкви в Эстонии нет. Каждый может в одиночку или вместе с другими исполнять религиозные обряды, если это не наносит вреда общественному порядку, здоровью или нравственности.
- Все люди могут оставаться верными своим мнениям и убеждениям. Никто не может принудить человека их изменить, никого нельзя наказать за его убеждения. Ни государственные учреждения, ни чиновники не могут против воли людей собирать и хранить данные об их убеждениях. Все же **убеждениями нельзя оправдать правонарушение**.
- В Эстонии всем гарантировано **право на самовыражение** и авторское право на творчество.
- У каждого есть **право на свободный доступ к информации общего пользования**. Граждане Эстонии, а обычно и граждане других стран и лица без гражданства могут запросить у государственных учреждений информацию о деятельности государства. **Данные не предоставляются только тогда, когда это запрещено законом**. Госучреждения, местные самоуправления и их чиновники должны предоставлять каждому по его желанию данные о своей деятельности. Такие данные не предоставляются только в отдельных случаях, например, в целях сохранения тайны происхождения ребёнка или в интересах уголовного производства.

- **Kõik inimesed võivad pöörduda riigiasutuste, kohalike omavalituste ja nende ametnike poole märgukirjade ja avaldustega.** Kirja saanud asutus on kohustatud avaldustele ja märgukirjadele vastama.
- **Iga inimene võib vabalt levitada oma ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni, sest Eestis ei ole tsensuuri.** Seda õigust võib piirata vaid selleks, et kaitsta teisi inimesi (näiteks solvamise ja laimu eest), kõlblust (näiteks on piiratud pornograafiliste teoste levitamist) ja avalikku korda. Riigiteenistujatel on keelatud levitada neile ameti tõttu teatavaks saanud riigisaladusi või konfidentsiaalsena teatavaks saanud informatsiooni, näiteks ka erinevate ettevõtete ärisaladusi.
- **Igal Eesti elanikul on õigus ilma eelneva loata rahumeelselt koguneda ja koosolekut pidada.** Selline õigus on vajalik demokraatia toimimiseks, et tagada kõigi arvamuste läbiarutamine. Seadusega on lubatud selle õiguse piiramine, näiteks riigi julgeoleku, kõlbluse, liiklusohutuse või koosolekust osavõtjate ohutuse tagamiseks.

Ühiskonna elust aktiivsemalt osa võtmiseks võivad kõik **Eestimaa elanikud moodustada mittetulundusühinguid.** Samadel põhimõtetel loodud **poliitilise erakonda võivad Eestis kuuluda ainult Eesti kodanikud.** Põhiseadus keelab aga selliste ühingute ja erakondade loomise ja tegevuse, mis on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägi-
valdsele muutmisele või on teisiti vastuolus seadustega. Ühingu, liidu või erakonna tegevuse lõpetamise või peatamise õigus on ainult kohtul.

- **Все люди могут обращаться в государственные учреждения, местные самоуправления и к их чиновникам с замечаниями и обращениями.** Учреждение, получившее письмо, обязано отвечать на обращения и замечания.
- **Каждый человек имеет право свободно распространять свои идеи, мнения, убеждения и прочую информацию, потому что в Эстонии нет цензуры.** Это право можно ограничить только для защиты других людей (например, от оскорблений и клеветы), морали (например, ограничено распространение порнографических произведений) и общественного порядка. Государственным служащим запрещено распространять известные им, в силу занимаемой должности, государственные тайны или конфиденциальную информацию, например, коммерческие тайны различных предприятий.
- **У каждого жителя Эстонии есть право без предварительного разрешения мирно собираться и проводить собрания.** Это право является необходимым условием существования демократии, поскольку гарантирует обсуждение всех существующих мнений. Закон позволяет ограничивать это право, например, для охраны государственной безопасности, морали, безопасности дорожного движения или личной безопасности участников собрания.

Для того чтобы активнее участвовать в общественной жизни, все **жители Эстонии могут создавать некоммерческие объединения.** В созданные на основе тех же принципов **политические партии могут входить только граждане Эстонии.** Конституция запрещает, однако, создание и действие таких объединений и партий, деятельность которых направлена на насильственное изменение конституционного строя Эстонии или противоречит закону иным образом. Правом прекращать или приостанавливать деятельность объединения, союза или партии обладает только суд.

Põhiseadus garanteerib mitmed õigused ka vähemusrahvustesse kuuluvatele inimestele. Seda seetõttu, et põhiseadus lubab kõigil säilitada oma rahvuskuuluvuse. Kõige olulisem neist on vähemusrahvuse õigus luua oma rahvuskultuuri edendamiseks oma valitsusasutusi. Sellise õiguse kasutamise võimalused on üksikasjalikult ette nähtud vähemusrahvuse kultuuriautonomia seaduses.

Vähemusrahvuste huvidest lähtutaks põhiseaduse alusel ka nendes piirkondades, kus vähemalt pooled püsivalt elavad Eesti kodanikud ei ole eesti rahvusest. Sellises piirkonnas on igal inimesel õigus saada riigiasutustelt ja ametnikelt vastuseid oma küsimustele ja avaldustele ka selle vähemusrahvuse keeles. Loomulikult on õigus riigi igas piirkonnas saada informatsiooni ja vastuseid küsimustele eesti keeles,.

Kõigi riigiasutuste, linnade ja valdade sisemine asjaajamine toimub eesti keeles. Nendes linnades ja valdades, kus elanike enamus räägib emakeelena mõnd teist keelt eesti keele asemel, on õigus kasutada asutuse töökeelena ka teist levinud keelt. Kuid seda ainult eesti keelega paralleelselt ja Vabariigi Valitsuse loa alusel. **Mitmetel juhtudel lubavad seadused riigiasutustes ja kohtus kasutada muid keeli peale eesti keele.** Siis võib olla vajalik tõlgi kulude hüvitamine vähemusrahvuse esindaja poolt, vahel hüvitatakse need kulud aga ka riigi poolt. Mingi teise keele kasutamine riigikeele asemel seab piiranguid, et kõik dokumendid oleksid sellisel juhul kättesaadavad ka eestikeelsestena.

Конституция гарантирует определенные права также людям, принадлежащим к национальным меньшинствам. Это делается потому, что конституция разрешает всем сохранять свою национальную принадлежность. Самым важным из прав национальных меньшинств является право создавать органы самоуправления для развития своей национальной культуры. Возможности использования этого права более детально предусмотрены законом о культурной автономии национальных меньшинств.

Исходить из интересов национальных меньшинств по конституции нужно и в тех регионах, где, по крайней мере, половина постоянно проживающих там граждан Эстонии не принадлежит к эстонской национальности. В таком регионе у каждого человека есть право получить у госучреждений и чиновников ответы на свои вопросы и обращения на языке этого национального меньшинства. Естественно, право получать информацию и ответы на вопросы на эстонском языке сохраняется во всех регионах государства.

Внутреннее делопроизводство во всех государственных учреждениях, городах и волостях ведётся на эстонском языке. В тех городах и волостях, где родным языком большинства населения является не эстонский, можно использовать в качестве рабочего языка учреждения и другой распространенный язык. Однако это может делаться только параллельно с использованием эстонского языка и на основании разрешения Правительства Республики. **В некоторых случаях законы позволяют использовать в государственных учреждениях и суде другие языки помимо эстонского.** В таком случае может оказаться необходимым покрытие расходов на переводчика со стороны представителя национального меньшинства, иногда эти расходы покрываются и за счет государства. В отношении использования какого-то другого языка вместо государственного применяется ограничение, предусматривающее доступность всех документов на эстонском языке.

Põhiseaduses määratletud igäihe ja kodanike kohustused

Põhiseadus ei garanteeri inimestele mitte ainult õigusi, vaid ka riigi ja ühiskonna seisukohalt olulisi kohustusi. Nagu õigused, jagunevad ka kohustused kõigi Eestimaal viibivate inimeste kohustusteks ja Eesti Vabariigi kodanike kohustusteks. Õiguste peatükis on mitmel korral mainitud õiguse kaasnevat **kohustust seaduste järgimise ja teiste inimeste õiguste austamise** osas. Sellele lisandub demokraatlikes riikides juurdunud kohustus **säästa elu- ja looduskeskkonda ning hüvitada kahju**, mis inimene on keskkonnale tekitanud.

Eesti kodanikud on kohustatud olema ustavad põhiseaduslikule korrale ja kaitsma Eesti iseseisvust. Samuti on neil kohustus **osa võtta riigikaitsest** seadustega ette nähtud viisidel. Samas on Eestis viibivad teiste riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud kohustatud järgima meie põhiseaduslikku korda.

Kohustuste osakaal meie põhiseaduses on õiguste blokiga võrreldes väike, mis annab tunnistust laialdastest õigustest ja kohustustest ning piirangutest vaid väga põhimõttelistes valdkondades.

Обязанности каждого человека и обязанности гражданина, установленные конституцией

Конституция гарантирует людям не только права, но и важные с точки зрения государства и общества обязанности. Как и права, обязанности делятся на обязанности всех пребывающих на территории Эстонии людей, и на обязанности только граждан Эстонской Республики. В главе о правах несколько раз упомянута сопутствующая им **обязанность соблюдать закон и уважать права других людей**. К этому добавляется обязанность, принятая в демократических государствах, бережно относиться к окружающей среде и не наносить ей ущерб.

Граждане Эстонии обязаны быть верными конституционному строю и защищать независимость Эстонии. Их обязанностью также является **участие в обороне государства** предусмотренным законом путем. Пребывающие в Эстонии граждане других государств и лица без гражданства также обязаны соблюдать наш конституционный порядок.

Доля обязанностей в нашей конституции мала в сравнении с блоком прав, что дает представление о широких правах в сочетании с обязанностями и ограничениями только в очень принципиальных областях.

KAS LEIDSITE VASTUSED KÜSIMUSTELE?

1. Milline seadus sätestab Eesti Vabariigi kodakondsuse saamise, taastamise ja kaotamise tingimused ning korra?
2. Kellel on õigus Eesti Vabariigi kodakondsusele sünnilt?
3. Kas sünniga omandatud Eesti Vabariigi kodakondsust on võimalik ära võtta?
4. Kas veendumuste pärast tohib Eesti kodanikult kodakondsuse ära võtta?
5. Kas Eesti Vabariigi kodanik võib samaaegselt olla ka mõne muu riigi kodanik?
6. Kui vanalt võib välismaalane taotleda Eesti Vabariigi kodakondsust?
7. Nimetage kaks tingimust, mis peavad olema täidetud, kui välismaalane soovib taotleda Eesti Vabariigi kodakondsust?
8. Kes teeb otsuse kodakondsuse taastamiseks ja naturalisatsioonikorras Eesti Vabariigi kodakondsuse andmiseks?
9. Kas ja kuidas on võimalik saada Eesti Vabariigi kodakondsust eriliste teenete eest?
10. Nimetage kolm põhjust, mille tõttu ei anta ega taastata Eesti Vabariigi kodakondsust?
11. Nimetage kolm tingimust, millega seoses kaob Eesti Vabariigi kodakondsus.
12. Nimetage kaks piirangut, mille puhul võidakse isikut Eesti Vabariigi kodakondsusest mitte vabastada.
13. Kas Eesti kodanikel, Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel on Eesti Vabariigi põhiseaduses loetletud kõigi ja igaühe õigusi, vabadusi ja kohustusi võrdselt?
14. Kas oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel tuleb arvestada teiste inimeste õiguste ja vabadustega ning järgida seadust?
15. Kas põhiõigusi tohib piirata juhtudel, kui seaduses ei ole seda ette nähtud?
16. Kas kõik inimesed on seaduse ees võrdsed?
17. Nimetage kolm Eesti põhiseaduses märgitud asjaolu, mille tõttu diskrimineerimine on keelatud.
18. Kas vihkamise õhutamine ühiskonnakihtide vahel on Eestis karistatav?
19. Kellel on Eestis õigus seaduse ja riigi kaitsele?
20. Nimetage kolm institutsiooni, kelle kohustus on inimese õiguste ja vabaduste tagamine.
21. Kas igal inimesel on õigus pöörduda oma õiguste rikkumise korral kohtusse?
22. Millisel tingimusel saab inimene kohtus nõuda seaduse tunnistamist põhiseadusega vastuolus olevaks?
23. Kas Eesti riik kaitseb oma kodanikke välisriikides?
24. Loetlege vähemalt kolm põhiõigust, mille sätestab Eesti Vabariigi põhiseadus.
25. Kas igal inimesel on õigus elule?
26. Kas Eestis on lubatud surmanuhtlus?
27. Kas Eesti põhiseadus lubab kedagi väärikut alandavalt karistada?

28. Kas vaimuhaigelt, alkohoolikult või narkomaanilt võib võtta vabaduse, kui ta on endale või teistele ohtlik?
29. Mida tuleb viivitamatult vahistatule teatada?
30. Millal antakse vahistatule võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele?
31. Kui kaua tohib isikut ilma kohtu loata vahi all hoida?
32. Kas kuriteos kahtlustatavale antakse viivitamata võimalus valida endale kaitsja ja kohtuda temaga?
33. Kes saab isiku kuriteos süüdi tunnistada?
34. Kelle vastu ei ole inimene kohustatud kohtus tunnistama?
35. Kas inimest tohib teist korda kohtu alla anda ja karistada, kui lõplik kohtuotsus selle teo kohta on juba olemas?
36. Kas inimesel on õigus olla oma kohtuasja arutamise juures?
37. Kelle poolt on inimesel õigus õigusvastaselt tekitatud moraalse või materiaalse kahju hüvitamisele?
38. Kas Eesti kodakondsust mitteomava isiku au või head nime tohib teotada?
39. Millal ei luba Eesti põhiseadus inimest allutada meditsiini- või teaduskatsetele?
40. Kas abikaasad on võrdõiguslikud?
41. Mis on vanemate põhiseadusejärgne õigus ja kohustus oma laste suhtes?
42. Kas perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest?
43. Nimetage kolm juhtu, millal on inimesel õigus riigi sotsiaalsele toetusele?
44. Kellel on õigus tervisekaitsele?
45. Kas riik peab abistama tööotsijaid töö leidmisel?
46. Kelle kontrolli all on töötingimused?
47. Kas omandit võib võõrandada isiku nõusolekuta ilma kohese ja õiglase hüvitiseta?
48. Kas põhiseadus lubab inimese eluruumi läbi otsida teiste inimeste õiguste ja kohustuste tagamiseks?
49. Kas põhiseadus lubab looduskeskkonna kaitseks piirata inimese õigust vabalt liikuda?
50. Kas Eesti kodanikku tohib Eestist välja saata või takistada Eestisse asumast?
51. Millise õiguse sätestab Eesti Vabariigi põhiseadus eesti rahvusest inimestele?
52. Millistes koolides kehtib Eestis õigus õppemaksuta (tasuta) haridusele?
53. Kellel on laste hariduse valikul otsustav sõna?
54. Kuidas tagab riik igaühele Eestis hariduse kättesaadavuse?
55. Kellele on Eesti Vabariigis tagatud südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus?
56. Kas Eestis on riigikirik?
57. Kas Eesti Vabariigis on mõnel usundil põhiseaduse järgi eelistatum positsioon?
58. Nimetage kolm juhtu, millal võib piirata inimese vabadust täita usutalitusi?
59. Kas võib sundida inimest oma arvamusi ja veendumusi muutma?

60. Kas veendumustega saab õigustada õiguserikkumist?
61. Nimetage kolm juhtu, millal võib piirata inimese õigust levitada ideid, arvamusi ning veendumusi?
62. Kas Eesti kodanikul on õigus soovi korral tutvuda riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes hoitavate andmetega?
63. Kas Eesti Vabariigis on tsensuur?
64. Kas kõik inimesed võivad pöörduda Eesti riigiasutuste poole märgukirjade ja avaldustega?
65. Kas ainult Eesti kodakondsust mitteomavatel isikutel on õigus rahumeelselt koguneda ja koosolekut pidada?
66. Nimetage kolm juhtu, millal võib Eesti Vabariigis piirata inimeste õigust rahumeelselt koguneda ja koosolekuid pidada?
67. Kellel on õigus koonduda mittetulundusühingutesse?
68. Kes võivad kuuluda erakondadesse?
69. Millistel eesmärkidel loodud või milliste tegevuste tõttu võib Eesti Vabariigis ühingud, liidud ja erakonnad keelata?
70. Kes võib lõpetada või peatada erakonna tegevuse?
71. Kas igal inimesel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus?
72. Kas vähemusrahvustel on õigus luua rahvuskultuuri huvides omavalitsusasutusi?
73. Millal on inimesel õigus saada riigiasutustelt ja kohalikelt omavalitsustelt vastuseid vähemusrahvuse keeles?
74. Mis keel on riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste asjaajamisekeel Eestis?
75. Kas Eesti seadused lubavad võõrkeelte kasutamist riigiasutustes ja kohtute töökeelena?
76. Millised kohalikud omavalitsused võivad kasutada sisemises asjaajamises ka mõnd muud keelt peale eesti keele?
77. Nimetage kolm õigust või vabadust, mis on Eesti Vabariigi põhiseaduse alusel vaid Eesti Vabariigi kodanikel.
78. Kes peab hüvitama elu- ja looduskeskkonnale tehtud kahju?
79. Kelle kohustus on olla ustav Eesti põhiseaduslikule korrale ja kaitsta Eesti iseseisvust?
80. Millised kohustused kehtivad ainult Eesti Vabariigi kodanikele?

НАШЛИ ЛИ ВЫ ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ?

1. Какой закон регулирует порядок получения, восстановления и утраты гражданства Эстонской Республики?
2. У кого есть право получения гражданства Эстонской Республики по рождению?
3. Можно ли лишить человека гражданства Эстонской Республики, полученного по рождению?
4. Можно ли лишить гражданина Эстонии гражданства за его убеждения?
5. Может ли гражданин Эстонской Республики одновременно являться гражданином другого государства?
6. В каком возрасте иностранец может ходатайствовать о гражданстве Эстонской Республики?
7. Назовите два условия, которые должны быть соблюдены, если иностранец хочет ходатайствовать о гражданстве Эстонской Республики.
8. Кто принимает решение о восстановлении гражданства и о предоставлении гражданства Эстонской Республики в порядке натурализации?
9. Можно ли и каким образом можно получить гражданство Эстонской Республики за особые заслуги?
10. Назовите три причины, при наличии которых не дают или не восстанавливают гражданство Эстонской Республики.
11. Назовите три условия для лишения гражданства Эстонской Республики.
12. Назовите два ограничения, которые могут воспрепятствовать освобождению лица от гражданства Эстонской Республики.
13. Едины ли конституционные права, свободы и обязанности для граждан Эстонии, для иностранных граждан пребывающих на территории Эстонии, и для лиц без гражданства?
14. Нужно ли считаться при пользовании своими правами и свободами и при выполнении своих обязанностей с правами и свободами других людей и законом?
15. Можно ли ограничивать основные права в случаях, не предусмотренных законом?
16. Все ли люди равны перед законом?
17. Назовите три обстоятельства, указанных в конституции Эстонии, по которым запрещена дискриминация.
18. Наказуемо ли в Эстонии разжигание ненависти между различными слоями общества?
19. Кто в Эстонии имеет право на защиту со стороны закона и государства?
20. Назовите три института, которые обязаны гарантировать людям их права и свободы.
21. Имеет ли каждый человек право обратиться в суд для защиты своих прав?
22. На каких условиях человек может потребовать в суде признания закона несоответствующим конституции?
23. Защищает ли Эстонское государство своих граждан в иностранных государствах?
24. Перечислите, по крайней мере, три основных права, которые устанавливает конституция Эстонской Республики.
25. Имеет ли каждый право на жизнь?
26. Разрешена ли в Эстонии смертная казнь?

27. Допускает ли конституция Эстонии наказания, унижающие человеческое достоинство?
28. Можно ли ограничить свободу душевнобольного, алкоголика или наркомана, если он опасен для себя или других?
29. О чём следует немедленно сообщить задержанному?
30. Когда задержанному предоставляется возможность сообщить о своём задержании близким?
31. Как долго можно содержать человека под стражей без разрешения суда?
32. Предоставляется ли лицу, подозреваемому в совершении преступления, возможность выбрать себе адвоката и немедленно встретиться с ним?
33. Кто имеет право признать лицо виновным в совершении преступления?
34. Против кого человек не обязан свидетельствовать в суде?
35. Можно ли повторно отдать человека под суд и наказать за деяние, в отношении которого уже вынесено окончательное судебное решение?
36. Имеет ли человек право присутствовать при рассмотрении своего дела в суде?
37. К кому человек имеет право обратиться для компенсации морального и материального ущерба?
38. Можно ли человеку, не имеющему гражданства Эстонии наносить ущерб чести или доброму имени лица,?
39. В каких случаях конституция Эстонии не позволяет подвергать человека медицинским или научным опытам?
40. Обладают ли супруги равными правами?
41. Каким правом и какими обязанностями согласно конституции обладают родители перед своими детьми?
42. Обязана ли семья заботиться о своих нуждающихся в помощи членах?
43. Назовите три случая, когда у человека есть право на социальное пособие со стороны государства?
44. Кто имеет право на охрану здоровья?
45. Должно ли государство помогать тем, кто ищет работу?
46. Кто осуществляет контроль за условиями труда?
47. Можно ли отчуждать собственность без согласия собственника и без немедленной выплаты за нее справедливой компенсации?
48. Позволяет ли конституция обыскивать жилые помещения одного человека, если это нужно для обеспечения прав и обязанностей других людей?
49. Позволяет ли конституция ограничивать свободное передвижение человека в целях защиты природной среды?
50. Можно ли высылать гражданина Эстонии из страны или не позволять ему поселиться в Эстонии?
51. Какое право закрепляет конституция Эстонской Республики за людьми эстонской национальности?
52. В каких школах Эстонии действует право на получение бесплатного образования?
53. Кто обладает правом решающего голоса при выборе образования для ребенка?
54. Как государство гарантирует доступность образования каждому человеку в Эстонии?

55. Кому в Эстонской Республике гарантировано право на свободу мысли, вероисповедания и убеждений?
56. Есть ли в Эстонии государственная церковь?
57. Отдает ли конституция Эстонской Республики предпочтение какому-либо вероисповеданию?
58. Назовите три случая, ограничивающие свободу человека исполнять религиозные обряды.
59. Можно ли принудить человека изменить своим мнениям и убеждениям?
60. Могут ли убеждения быть оправданием для правонарушения?
61. Назовите три случая, когда может быть ограничено право человека распространять идеи, мнения и убеждения.
62. Есть ли у гражданина Эстонии при желании право познакомиться с данными, хранящимися в государственных учреждениях или местных самоуправлениях?
63. Имеется ли в Эстонской Республике цензура?
64. Все ли люди могут обращаться в госучреждения Эстонии с замечаниями или заявлениями?
65. Только ли граждане Эстонии обладают правом мирно собираться и проводить собрания?
66. Назовите три случая, когда в Эстонской Республике можно ограничить право человека, позволяющее мирно собираться и проводить собрания.
67. У кого есть право создавать некоммерческие организации?
68. Кто может состоять в партии?
69. Какие объединения, союзы и партии могут быть запрещены в Эстонской Республике? За какую деятельность их можно запретить?
70. Кто может запретить или приостановить деятельность партии?
71. Обладает ли каждый человек правом сохранять свою национальную принадлежность?
72. Есть ли у национальных меньшинств право создавать органы самоуправления в интересах своей национальной культуры?
73. Когда у человека есть право получать от государственных учреждений и местных самоуправлений ответы на языке национального меньшинства?
74. Какой язык является языком делопроизводства в государственных учреждениях и местных самоуправлениях Эстонии?
75. Позволяют ли эстонские законы использовать иностранные языки в качестве рабочих языков в государственных учреждениях и судах?
76. Какие местные самоуправления могут использовать во внутреннем делопроизводстве не только эстонский язык?
77. Назовите три права или свободы, которыми, согласно конституции Эстонской Республики, обладают только граждане Эстонской Республики.
78. Кто должен компенсировать ущерб, нанесенный природной и жизненной среде?
79. Кто обязан быть верным конституционному строю Эстонии и защищать независимость Эстонии?
80. Какие обязанности действуют только в отношении граждан Эстонской Республики?

KOHALIK OMAVALITSUS МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ

Kohalik omavalitsus otsustab kohaliku elu küsimuste üle. Seega on vald või linn kohaliku omavalitsusena inimesele kõige lähemal seisev võimutand. Ühiskonnaelu küsimuste otsustamise õigus on jaotatud Riigikogu, Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ning kohalike omavalitsuste vahel. Kohaliku elu korraldust reguleerib lisaks põhiseadusele detailsemalt kohaliku omavalitsuse korralduse seadus.

Riik lahendab neid probleeme, mille lahendamine kohaliku omavalitsuse tasandil ei annaks tulemusi. See tähendab, et kõik asjad, mis peaksid kogu riigis olema korraldatud ühtmoodi, otsustab riik. Riigikogu võtab nende küsimuste lahendamiseks vastu seadusi ja Vabariigi Valitsus annab seaduste täitmiseks välja määrusi.

Kõiki neid küsimusi, mida saab lahendada valla või linna tasandil, otsustab seadustega kooskõlas kohalik omavalitsus. **Kohaliku omavalitsuse võimupädevuse paikapanemisel on lähtutud põhimõttest, et otsused langetatakse elanikule võimalikult lähedal.** Seetõttu teab kohalik omavalitsus ka kõige paremini, mis ühele või teisele piirkonnale kõige parem on, võttes aluseks kohalikud olud ja elanike eelistused. Nii kehtestab just kohalik omavalitsus valla või linna üld- ja detailplaneeringu, kinnitab ehitismääruse ning annab ehituslube. Kohaliku elu küsimused on ka koolihariduse ja sotsiaalhoolekande korraldamine, heakorra ja ühistranspordi sujuva liikluse tagamine ning paljud muud küsimused.

Местное самоуправление принимает решения по вопросам местной жизни. Таким образом, волость или город в лице местного самоуправления является ближайшим уровнем власти для людей. Право принятия решений по вопросам общественной жизни разделено между Рийгикому, Президентом Республики, Правительством Республики и местными самоуправлениями. Закон об организации местных самоуправлений более детально регулирует в дополнение к конституции организацию местной жизни.

Государство решает проблемы, решение которых на уровне местного самоуправления не дало бы результатов. Это означает, что все вопросы, которые должны быть решены одинаково на всей территории государства, решает государство. Для решения этих вопросов Рийгикому принимает законы, а Правительство Республики издает постановления, необходимые для выполнения законов.

Все вопросы, которые можно разрешить на уровне волости или города, решает в соответствии с законом местное самоуправление. **Круг полномочий местного самоуправления устанавливался с расчётом, чтобы решения принимались на уровне, по возможности близком к людям.** Местное самоуправление знает лучше всего, какое решение будет лучшим для того или другого региона, учитывая местные обстоятельства и предпочтения населения. Так именно местное самоуправление занимается общим и детальным планированием города или волости, утверждает постановления о строительстве и дает разрешения на строительство. К вопросам местной жизни относятся также организация школьного образования и социальной опеки, поддержание порядка и организация удобного графика движения общественного транспорта и многие другие вопросы.

Eesti valdades ja linnades on enamasti nii palju elanikke, et küsimuste otsustamine rahvakoosolekul ei oleks võimalik. Väiksemas vallas on hääleõiguslikke elanikke 50 ringis, kuid keskmises omavalitsuses on paar tuhat elanikku. Sellepärast valitakse põhiseaduse järgi kohalike elanike **esindusorgan – volikogu. Volikogu valitakse alates 2005. aasta sügisest neljaks aastaks.** Kui Riigikogu valimised on iga nelja aasta järel märtsi esimesel pühapäeval, siis valla- või linnavolikogu valimised on iga nelja aasta järel oktoobri kolmandal pühapäeval.

Volikogu valimistel kehtivad samad põhimõtted mis Riigikogu valimistel. Hääletamisõigus on Eesti kodanikul, kes on valimispäevaks saanud 18-aastaseks. Erandiks on see, et **hääletamisest võivad osa võtta ka mitte Eesti Vabariigi kodanikud.** Kõik vähemalt 18-aastased teiste riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud on hääleõiguslikud. Hääleõiguse saavad need elanikud, kes elavad Eestis alalise elamisloa alusel ning seaduslikult on viimased viis aastat selles vallas või linnas elanud.

Valida saab vaid selles vallas või linnas, kus asub valija püsiv elukoht. Elaniku püsiv elukoht on koos isikuandmetega kantud Eesti rahvastikuregistrisse.

Volikokku saavad kandideerida ainult hääleõiguslikud Eesti kodanikud, kelle elukoht on selles vallas või linnas, kus nad soovivad kandideerida.

Kohaliku omavalitsuse **volikogu erineb Riigikogust selle poolest, et ei oma üldise õigusloova õigusakti väljandmise õigust.** See tähendab, et

В волостях и городах Эстонии обычно живёт так много людей, что принятие решений на народных собраниях оказалось бы невозможным. В волости небольшого размера правом голоса обладают около 50 жителей, однако местное самоуправление средних размеров обычно состоит примерно из двух тысяч жителей. Поэтому конституция предписывает избирать из числа местных жителей **представительный орган – собрание.** С осени 2005 года собрания будут избираться на четыре года. Если выборы в Рийгикогу проводятся раз в четыре года в первое воскресенье марта, то выборы в волостные и городские собрания проходят раз в четыре года в третье воскресенье октября.

На выборах в Рийгикогу и в собрания местных самоуправлений действуют одни и те же принципы. Правом голоса обладают граждане Эстонии, достигшие восемнадцатилетнего возраста. Отличие состоит в том, что **в голосовании могут принимать участие также и люди, не являющиеся гражданами Эстонской Республики.** Все лица, достигшие, по крайней мере, 18 лет, граждане других государств и лица без гражданства обладают правом голоса. Право голоса получают жители местного самоуправления, которые проживают в Эстонии на основании постоянного вида на жительство и прожили в этом городе или волости на законном основании последние пять лет.

Выбирать можно лишь в волости или городе по постоянному месту жительства. Постоянное место жительства человека и его личные данные занесены в регистр населения.

Баллотироваться в собрания местных самоуправлений могут только граждане Эстонии, обладающие правом голоса, и место жительства которых находится в той волости или в том городе, где они баллотируются.

Собрание местного самоуправления отличается от Рийгикогу тем, что не обладает правом издавать правоустанавливающие правовые акты общего характера. Это озна-

vaid Riigikogu võib välja anda seadusi. Kohaliku omavalitsuse õigusaktid peavad lähtuma seadustest ning kehtivad vaid selle omavalitsuse piires. Valla ja linna õigusaktide kooskõla Eesti Vabariigi seaduste ja teiste õigusaktidega kontrollib esimeses järjekorras maavanem. Kuid riik ei tohi samas sekkuda kohaliku omavalitsuse tegevusse, näiteks ei tohi Riigikogu või Vabariigi Valitsus asjaosaliste arvamusel ära kuulamata muuta omavalitsuse piire või teda teise omavalitsusega liita. Kohaliku omavalitsuse ja riigi tasandi eraldi tegutsemine lähtub **vertikaalsest võimude lahususest**.

Kohaliku omavalitsuse volikogu kinnitab ametisse vallavanema või linnapea ning valla- või linnavalitsuse. Valla- või linnavalitsus on täitevorgan, kes viib ellu volikogu poolt vastu võetud õigusakte ja juhib valla- või linnavalitsuse tööd.

Linnal või vallal on oma eelarve. Oma ülesannete täitmist finantseeritakse riigieelarvest eraldatud vahendite, osaliselt üksikisiku tulumaksu, maamaksu ja kohalike maksude arvelt. **Kohaliku omavalitsuse volikogul on õigus kehtestada kohalikke makse**, mille osakaal kohaliku omavalitsuse eelarves on aga väike nende kehtestamise ebapopulaarsuse ja kuluka kogumise tõttu. Volikogu poolt kehtestatavate kohalike maksude nimekiri on seaduses ette antud.

чают, что только Рийгигогу может издавать законы. Правовые акты местных самоуправлений должны исходить из существующих законов и действовать только в пределах местного самоуправления. Соответствие правовых актов волостного и городского значения законам Эстонской Республики и другим правовым актам контролирует, в первую очередь, уездный старейшина. Вместе с тем, государство не может вмешиваться в деятельность местного самоуправления, например, Рийгигогу или Правительство Республики не могут менять границы местного самоуправления, или сливать его с другим самоуправлением, не учитывая мнения заинтересованных сторон. Отдельное функционирование уровней власти местного самоуправления и государства основывается **на вертикальном разделении властей**.

Собрание местного самоуправления утверждает в должности волостного старейшину или мэра города, а также волостную или городскую управу. Волостная или городская управа является органом исполнительной власти, который претворяет в жизнь принятые собранием местного самоуправления правовые акты и руководит работой волостной или городской управы.

У города или волости есть свой бюджет. Выполнение своих задач местное самоуправление финансирует из средств, выделяемых госбюджетом, а частично и за счет подоходного налога, налога на землю и за счёт местных налогов. **У собрания местного самоуправления есть право устанавливать местные налоги**, доля которых в бюджете местных самоуправлений мала из-за непопулярности такой меры и больших затрат, необходимых для организации сбора местных налогов. Перечень местных налогов, которые может установить собрание местного самоуправления, предусмотрен законом.

KAS LEIDSITE VASTUSED KÜSIMUSTELE?

1. Milliste ülesannete täitmine ja miks on kohalike omavalitsuste pädevuses?
2. Kas kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel saavad hääletada ka teiste riikide kodanikud ja kodakondsuseta inimesed?
3. Kas teiste riikide kodanikel ja kodakondsuseta alalistel elanikel on kandideerimisõigus?
4. Mitmeks aastaks valitakse kohaliku omavalitsuse volikogu?
5. Kas kohaliku omavalitsuse volikogul on õiguse kehtestada kohalikke makse?

НАШЛИ ЛИ ВЫ ОТВЕТЫ НА ВОПРОСЫ?

1. Выполнение каких задач входит в обязанности местного самоуправления? Почему?
2. Могут ли граждане других стран и лица без гражданства принимать участие в выборах собрания местного самоуправления?
3. Есть ли у граждан других стран и постоянно проживающих на территории Эстонии лиц без гражданства право баллотироваться на выборах?
4. На какой срок избирается собрание местного самоуправления?
5. Есть ли у собрания местного самоуправления право устанавливать местные налоги?

TESTI ENNAST

I EESTI RIIGIÕIGUSLIKUST ARENGUST

Milline oli Eesti Vabariigi riigiõiguse arengus oluliste teetähistena vastuvõetud dokumentide koostamise ajalooline taust? Millised institutsioonid võtsid antud dokumendid vastu ja milles seisnes dokumentide tähtsus riigiõiguslikust seisukohast?

	Ajalooline taust	Kes võttis vastu?	Tähtsus
Manifest kõigile Eestimaa rahvastele			
Eesti Vabariigi valitsemise ajutine kord			
Eesti Vabariigi esimene põhiseadus 1920			
1933. aasta põhiseadus			
1937. aasta põhiseadus			
Otsus Eesti riiklikust iseseisvusest			
1992. aasta põhiseadus			
Deklaratsioon „Põhiseadusliku riigivõimu taastamisest”			

II RAHVAS JA RIIGIVÕIM

1. Selgitage, mille poolest erinevad teineteisest:

a) vabariik ja monarhia

.....

b) vabariik ja diktatuur

.....

c) ühtne riik ja föderatiivne riik

.....

2. Kus avaldatakse kõik olulisemad seadusaktid?

1)

2)

3. Tooge kaks näidet iseloomustamiseks võimude lahusust ja tasakaalustatust:

1)

.....

2)

.....

4. Nimetage kaks võimalust, kus riigi ja kohalikest omavalitsusasutustes on õigus saada vastu-
seid lisaks riigikeelele ka mõnes võõrkeeles:

1)

2)

5. Kas Eesti Vabariigi kodanikul on riigikogu valimistel alati hääleõigus? Põhjenda.

.....

.....

6. Kellel on õigus otsustada, kas seadus on põhiseadusega vastuolus või mitte?

.....

III RIIGIORGANID JA SEADUSANDLUS

1. Nimeta institutsioon või isik, kelle ülesandeks on?

	Institutsioon / isik
Seadusi algatada	
Seadusi vastu võtta	
Seadusi välja kuulutada	

2. Millistele tingimustele peab vastama isik, kes soovib kandideerida:

a) Eesti kohaliku omavalitsuse volikogusse:

.....

b) Eesti Riigikogusse:

.....

c) Eesti Presidendiks:

.....

3. Kas Eesti Riigikogu liige võib olla lisaks oma põhitööle teistes ametites? Märkige tabeli lahtrisse, kas tohib või ei tohi. Põhjendage oma seisukohta.

Amet	Tohib / ei tohi	Põhjendus
rahvastikuminister		
Tallinna linnavolikogu esimees		
Tartu Ülikooli õppejõud		
meelelahutussaate kõrgelt tasustatud saatejuht		
riigikontrolör		
mittetulundusorganisatsiooni palgata auesimees		

4. Selgitage, milliseid tingimusi tuleb täita, et valimised oleks:

vabad:

.....

üldised:

.....

ühetaolised:

.....

salajased:

.....

5. Otsustage, kelle ülesanne on tabelis toodud, kas riigikogu, presidendi, valitsuse, ministri, kohtu või õiguskantsleri oma?

	Kes on pädev?
Esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises.	
Juhib ministeeriumi.	
Kuulutab välja Riigikogu valimised.	
Moodustab valitsuse.	
Mõistab õigust.	
Nimetab valitsuse ametisse.	
On riigikaitse kõrgeim juht.	
Paneb seaduseelnõu rahvahääletusele.	
Võtab vastu ja kinnitab riigieelarve.	
Võtab kriminaalvastutusele vabariigi valitsuse liikme.	

6. Millised õigused on riigikohtul?

.....

.....

IV PÕHIÕIGUSED, -VABADUSED JA -KOHUSTUSED

1. Tähistage sobiv vastus ristikesega. Kas Eesti Vabariigi kodanikuks on täna võimalik saada:

abielludes Eesti Vabariigi kodanikuga	
sündides muu riigi kodaniku lapsena Eestis	
naturalisatsiooni korras	
Eesti Vabariigile osutatud eriliste teenete eest	

2. Nimetage kolm tingimust, mis peab olema täidetud Eesti kodakondsusse saamiseks?

- a)
- b)
- c)

3. Tooge kolm elulist näidet, mille puhul valitsus võiks teha otsuse, et isikule ei anta Eesti Vabariigi kodakondsust.

- a)
- b)
- c)

4. Selgitage, kes ja kuidas tagab meie põhiõiguseid.

1) Õigus saada vabalt üldiseks kasutamiseks mõeldud informatsiooni.

-
-
-

2) Õigus tervise kaitsesele.

-
-

3) Õigus mõtte- ja usuvabadusele.

-
-

5. Tooge kolm näidet elust, millal võib meie kõigi põhiseaduslike õigusi piirata?

- a)
- b)
- c)

V KOHALIK OMAVALITSUS

1. Tähistage ristikesega, kelle ülesanne on vastava valdkonna elu reguleerida. Mõni ülesanne võib kuuluda nii riigi kui ka kohaliku omavalitsuse pädevusse. Põhjenda oma valikuid.

Riik		Kohalik omavalitsus
	Ehituslubade väljastamine.	
	Heakorra tagamine.	
	Koduloomuuseumi ülalpidamine.	
	Koolide ülalpidamine.	
	Sotsiaalhoolekande seaduse vastuvõtmine.	
	Tallinna detailplaneeringu kinnitamine.	
	Ühistranspordi korraldamine Tartu linnas.	

2. Millal toimuvad järgmised kohalike volikogude valimised? Nimeta kuupäev, kuu ja aasta.

.....

3. Milliseid otsustusi ei saa riik (valitsus või riigikogu) teha ilma kohaliku omavalitsuse loata?

1)

2)

4. Kas kohalikel volikogudel on õigus kehtestada makse?

.....

5. Kust tuleb raha kohalike valdade linnade eelarvesse?

.....

.....

.....

ТЕСТИРУЕМ СВОИ ЗНАНИЯ

I. О ГОСУДАРСТВЕННО-ПРАВОВОМ РАЗВИТИИ ЭСТОНИИ

На каком историческом фоне были составлены документы, оказавшиеся исключительно важными в развитии государственного права Эстонской Республики? Какими институтами были приняты документы и в чём заключалась их значение с точки зрения государственного права?

	Исторический фон	Кем был принят документ?	Значение
Манифест ко всем народам Эстонии			
«Временный порядок правления Эстонской Республики»			
Первая Конституция Эстонской Республики			
Конституция 1933 года			
Конституция 1937 года			
«Декларация о суверенитете ЭССР»			
Конституция 1992 года			
Декларация о восстановлении конституционной государственной власти			

II. НАРОД И ГОСУДАРСТВЕННАЯ ВЛАСТЬ

1. Объясните, чем различаются:

а) республика и монархия

.....

б) республика и диктатура

.....

в) унитарное государство и федеративное государство

.....

2. В каком издании публикуются важнейшие законодательные акты?

1)

2)

3. Приведите два примера, характеризующие разделение и равновесие властей.

1)

.....

2)

.....

4. Назовите два случая, когда в государственных учреждениях или учреждениях местного самоуправления имеется право получения информации не только на государственном языке, но и на каком-либо другом иностранном языке.

1)

2)

5. Всегда ли гражданин Эстонской Республики имеет право голоса в выборах в Рийги-когу? Обоснуйте ответ.

.....

.....

6. Кто имеет право решать вопрос о противоречии закона Основному закону?

.....

III. ОРГАНЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ И ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО

1. Назовите, какой институт или какое лицо может

	Институт/лицо
предложить принятие закона	
принимать закон	
оглашать закон	

2. Каким требованиям должно соответствовать лицо, желающее баллотироваться в

а) собрание местного самоуправления

.....

б) Рийгикогу

.....

в) Президенты

.....

3. Может ли член Рийгикогу работать на какой-то другой должности?
Запишите ответы: да/нет. Обоснуйте свою точку зрения.

Должность	Может работать/ не может работать	Обоснование
Министр народонаселения		
Председатель Таллиннского городского собрания		
Преподаватель Тартуского университета		
Высокооплачиваемый ведущий развлекательных телепередач		
Государственный контролёр		
Председатель недоходного общества, не получающий зарплату за занимаемую должность		

4. Объясните, какие условия необходимо соблюдать, чтобы выборы были бы:

свободными:

.....

всеобщими:

.....

равными:

.....

тайными:

.....

5. Решите, в чьи обязанности входит совершать действия, перечисленные в таблице (Рийгикогу, Президента, правительства, министра, суда, канцлера юстиции)?

	Кто выполняет обязанность?
Представляет Эстонское Государство на межгосударственном уровне	
Руководит работой министерства	
Провозглашает выборы в Рийгикогу	
Формирует правительство	
Вершит правосудие	
Утверждает в должности правительство	
Является верховным главнокомандующим	
Выносит законопроект на референдум	
Принимает и утверждает государственный бюджет	
Привлекает к уголовной ответственности члена Правительства республики	

6. Какими правами обладает Конституционный суд?

.....

.....

IV. ОСНОВНЫЕ ПРАВА, СВОБОДЫ И ОБЯЗАННОСТИ

1. Отметьте правильный ответ знаком +. Можно ли сегодня стать гражданином Эстонской Республики:

вступив в брак с гражданином Эстонской Республики	
родившись в Эстонии и имея родителями граждан других государств	
путём натурализации	
имея особые заслуги перед Эстонской Республикой	

2. Назовите три условия, которые должны быть соблюдены для получения эстонского гражданства.

- а)
- б)
- в)

3. В каких случаях Правительство может отказать в предоставлении эстонского гражданства? Приведите три примера.

- а)
- б)
- в)

4. Объясните, кто и как обеспечивает наши основные права.

1) право на свободный доступ к информации общего пользования

.....

2) право на охрану здоровья

.....

3) свобода мысли и вероисповедания

.....

5. В каких случаях можно ограничивать наши конституционные права. Приведите три примера.

- а)
- б)
- в)

V. МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ

1. Кто регулирует следующие обязанности? Правильный ответ отметьте знаком +.

Государство		Местное самоуправление
	Выдача разрешений на строительство	
	Обеспечение благоустройства	
	Содержание краевого музея	
	Содержание школ	
	Принятие закона о социальном обеспечении	
	Утверждение плана детального планирования Таллинна	
	Организация общественного транспорта в Тарту	

2. Когда состоятся следующие выборы в собрание местного самоуправления? Запишите месяц и год.

.....

3. Какие решения не могут быть приняты государством (правительством или Рийгикогу) без согласия местного самоуправления.

1)

2)

4. Могут ли собрания местных самоуправлений по своему усмотрению вводить налоги?

.....

5. Откуда поступают деньги в бюджет волостей или городов?

.....

.....

.....

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUS

Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, mis on loodud Eesti rahva riikliku enesemääramise kustumatul õigusel ja välja kuulutatud 1918. aasta 24. veebruaril, mis on rajatud vabadusele, õiglusele ja õigusele, mis on kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus, mis peab tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade - võttis Eesti rahvas 1938. aastal jõustunud põhiseaduse § 1 alusel 1992. aasta 28. juuni rahvahääletusel vastu järgmise põhiseaduse.

I peatükk ÜLDSÄTTED

- §1. Eesti on iseseisev ja sõltumatu demokraatlik vabariik, kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas. Eesti iseseisvus ja sõltumatus on aegumatu ning võõrandamatu.
- §2. Eesti riigi maa-ala, territoriaalveed ja õhuruum on lahutamatu ja jagamatu tervik. Eesti on riiklikult korralduselt ühtne riik, mille territooriumi haldusjaotuse sätestab seadus.
- §3. Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa. Seadused avaldatakse ettenähtud korras. Täitmiseks kohustuslikud saavad olla üksnes avaldatud seadused.
- §4. Riigikogu, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja kohtute tegevus on korraldatud võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttel.
- §5. Eesti loodusvarad ja loodusressursid on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult.
- §6. Eesti riigikeel on eesti keel.
- §7. Eesti riigivärvid on sinine, must ja valge. Riigilipu ja riigivapi kuju sätestab seadus.

II peatükk PÕHIÕIGUSED, VABADUSED JA KOHUSTUSED

- §8. Igal lapsel, kelle vanematest üks on Eesti kodanik, on õigus Eesti kodakondsusele sünnilt. Igaühel, kes on alaealisena kaotanud Eesti kodakondsuse, on õigus selle taastamisele. Kellelki ei tohi võtta sünniga omandatud Eesti kodakondsust. Kellelki ei tohi veendumuste pärast võtta Eesti kodakondsust. Eesti kodakondsuse saamise, kaotamise ja taastamise tingimused ning korra sätestab kodakondsusseadus.
- §9. Põhiseaduses loetletud kõigi ja igaihe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikel kui ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel. Põhiseaduses loetletud õigused, vabadused ja kohustused laienevad juriidilistele isikutele niivõrd, kui see on kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega.
- §10. Käesolevas peatükis loetletud õigused, vabadused ja kohustused ei välista muid õigusi, vabadusi ega kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusriigi põhimõtetele.

§11. Õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

§12. Kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

Rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamine on seadusega keelatud ja karistatav. Samuti on seadusega keelatud ja karistatav õhutada vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist ühiskonnakihtide vahel.

§13. Igäühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele. Eesti riik kaitseb oma kodanikke ka välisriikides.

Seadus kaitseb igäühte riigivõimu omavoli eest.

§14. Õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus.

§15. Igäühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Igäüks võib oma kohtuasja läbivaatamisel nõuda mis tahes asjassepuutuva seaduse, muu õigusakti või toiminguga põhiseaduse vastaseks tunnistamist.

Kohus järgib põhiseadust ja tunnistab põhiseaduse vastaseks mis tahes seaduse, muu õigusakti või toimingut, mis rikub põhiseaduses sätestatud õigusi ja vabadusi või on muul viisil põhiseadusega vastuolus.

§16. Igäühel on õigus elule. Seda õigust kaitseb seadus. Meelevaldselt ei tohi kellelki elu võtta.

§17. Kellegi au ega head nime ei tohi teotada.

§18. Kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärikut alandavalt kohelda ega karistada.

Kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt allutada meditsiini- ega teaduskatsetele.

§19. Igäühel on õigus vabale eneseteostusele.

Igäüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust.

§20. Igäühel on õigus vabadusele ja isikupuutumatussele.

Vabaduse võib võtta ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras:

- 1) süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu poolt määratud aresti täitmiseks;
- 2) kohtu korralduse täitmata jätmise korral või seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks;
- 3) kuriteo või haldusõiguserikkumise ärahoidmiseks, sellises õiguserikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkumineku vältimiseks;
- 4) alaealise üle kasvatusliku järelevalve sisseseadmiseks või tema toimetamiseks pädeva riigiorgani ette, et otsustada sellise järelevalve sisseseadmine;
- 5) nakkushaige, vaimuhaige, alkohooliku või narkomaani kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik;
- 6) ebaseadusliku Eestisse asumise tõkestamiseks ning Eestist väljasaatmiseks või välisriigile väljaandmiseks.

Kellelki ei tohi võtta vabadust üksnes sel põhjusel, et ta ei ole suuteline täitma mingit lepingulist kohustust.

§21. Igäühele, kellelt on võetud vabadus, teatatakse viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil vabaduse võtmise põhjus ja tema õigused ning antakse võimalus teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele. Kuriteos kahtlustatavale antakse viivitamatult ka võimalus valida endale kaitsja ja kohtuda temaga. Kuriteos kahtlustatava õigust teatada vabaduse võtmisest oma lähedastele võib piirata ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides.

Kedagi ei tohi vahi all pidada üle neljakümne kaheksa tunni ilma kohtu sellekohase loata. Kohtu otsus teatatakse vahistatule viivitamatult talle arusaadavas keeles ja viisil.

§22. Kedagi ei tohi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus.

Keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama.

Kedagi ei tohi sundida tunnistama iseenda või oma lähedaste vastu.

§23. Kedagi ei tohi süüdi mõista teo eest, kui seda tegu ei tunnista kuriteoks seadus, mis oli jõus teo toimepanemise ajal.

Kellelegi ei tohi mõista raskemat karistust kui see, mida võinuks talle mõista õiguserikkumise toimepanemise ajal. Kui seadus sätestab pärast õiguserikkumise toimepanemist kergema karistuse, kohaldatakse kergemat karistust.

Kedagi ei tohi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks.

§24. Kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt üle viia seadusega määratud kohtu alluvusest teise kohtu alluvusse.

Igaühel on õigus olla oma kohtuasja arutamise juures.

Kohtuistungid on avalikud. Kohus võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras oma istungi või osa sellest kuulutada kinniseks riigi- või ärisaladuse, kõlbluse või inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks või kui seda nõuavad alaealise, kannatanu või õigusemõistmise huvid.

Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, välja arvatud juhud, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti.

Igaühel on õigus tema kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule.

§25. Igaühel on õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele.

§26. Igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusle. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.

§27. Perekond rahva püsimise ja kasvamise ning ühiskonna alusena on riigi kaitse all.

Abikaasad on võrdõiguslikud.

Vanematel on õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest.

Seadus sätestab vanemate ja laste kaitse.

Perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest.

§28. Igaühel on õigus tervise kaitsele.

Eesti kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral. Abi liigid, ulatuse ning saamise tingimused ja korra sätestab seadus. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.

Riik soodustab vabatahtlikku ja omavalitsuse hoolekannet.

Lasterikkad pered ja puuetega inimesed on riigi ja kohalike omavalitsuste erilise hoole all.

§29. Eesti kodanikul on õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.

Kedagi ei tohi sundida tema vaba tahte vastaselt tööle ega teenistusse, välja arvatud kaitseväeteenistus või selle asendusteenistus, tööd nakkushaiguse leviku tõkestamisel, loodusõnnetuse ja katastroofi korral ning töö, mida seaduse alusel ja korras peab tegema süüdimõistetud.

Riik korraldab kutseõpet ja abistab töötajaid töö leidmisel.

Töötingimused on riigi kontrolli all.

Töötajate ja tööandjate ühingutesse ja liitudesse kuulumine on vaba. Töötajate ja tööandjate ühingud ja liidud võivad oma õiguste ja seaduslike huvide eest seista vahenditega, mida seadus ei keela. Streigiõiguse kasutamise tingimused ja korra sätestab seadus.

Töövaidluste lahendamise korra sätestab seadus.

§30. Ametikohad riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes täidetakse seaduse alusel ja korras Eesti kodanikega. Kooskõlas seadusega võib neid ametikohti erandkorras täita ka välisriigi kodanike ja kodakondsuseta isikutega.

Seadus võib piirata mõne kategooria riigiteenistujate õigust tegelda ettevõtlusega ja koonduda tulundusühendustesse (§ 31) ning õigust kuuluda erakondadesse ja mõnda liiki mittetulundusühendustesse (§ 48).

§31. Eesti kodanikel on õigus tegelda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse ja -liitudesse. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikega ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel.

§32. Igaühe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. Omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest. Igaühel, kelle vara on tema nõusolekuta võõrandatud, on õigus pöörduda kohtusse ning vaidlustada vara võõrandamine, hüvitus või selle suurus.

Igaühel on õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Kitsendused sätestab seadus. Omandit ei tohi kasutada üldiste huvide vastaselt.

Seadus võib üldistes huvides sätestada vara liigid, mida tohivad Eestis omandada ainult Eesti kodanikud, mõnda liiki juriidilised isikud, kohalikud omavalitsused või Eesti riik.

Pärimisõigus on tagatud.

§33. Kodu on puutumatu. Ei tohi tungida kellegi eluruumi, valdusse ega töökohta ega neid ka läbi otsida, välja arvatud seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks, kurjategija tabamiseks või tõe väljaselgitamiseks kriminaalmenetluses.

§34. Igaühel, kes viibib seaduslikult Eestis, on õigus vabalt liikuda ja elukohta valida. Õigust vabalt liikuda võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, riigikaitse huvides, loodusõnnetuse ja katastroofi korral, nakkushaiguse leviku tõkestamiseks, looduskeskkonna kaitseks, alaealise või vaimuhaige järelevalvetuse ärahoidmiseks ja kriminaalasja menetluse tagamiseks.

§35. Igaühel on õigus lahkuda Eestist. Seda õigust võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras piirata kohtu- ning kohtueelse menetluse tagamiseks ja kohtuotsuse täitmiseks.

§36. Ühtki Eesti kodanikku ei tohi Eestist välja saata ega takistada Eestisse asumast.

Ühtki Eesti kodanikku ei tohi välisriigile välja anda muidu, kui välislepingus ettenähtud juhtudel ning vastavas lepingus ja seaduses sätestatud korras. Väljaandmise otsustab Vabariigi Valitsus. Igal väljaantaval on õigus vaidlustada väljaandmine Eesti kohtus.

Igal eestlasel on õigus asuda Eestisse.

§37. Igaühel on õigus haridusele. Õppimine on kooliealistel lastel seadusega määratud ulatuses kohustuslik ning riigi ja kohalike omavalitsuste üldhariduskoolides õppemaksuta.

Et teha haridus kättesaadavaks, peavad riik ja kohalikud omavalitsused ülal vajalikul arvul õppeasutusi. Seaduse alusel võib avada ja pidada ka muid õppeasutusi, sealhulgas erakoole.

Laste hariduse valikul on otsustav sõna vanematel.

Igaühel on õigus saada eestikeelset õpetust. Õppekeele vähemusrahvuse õppeasutuses valib õppeasutus.

Hariduse andmine on riigi järelevalve all.

§38. Teadus ja kunst ning nende õpetused on vabad.

Ülikoolid ja teadusasutused on seaduses ettenähtud piires autonoomsed.

§39. Autoril on võõrandamatu õigus oma loomingule. Riik kaitseb autori õigusi.

§40. Igaühel on südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadus.

Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole.

Igaühel on vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult või eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust.

§41. Igaühel on õigus jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele. Kedagi ei tohi sundida neid muutma.

Veendumustega ei saa vabandada õiguserikkumist.

Kedagi ei saa veendumuste pärast võtta õiguslikule vastutusele.

§42. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi Eesti kodaniku vaba tahte vastaselt koguda ega talletada andmeid tema veendumuste kohta.

§43. Igaühel on õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele. Erandeid võib kohtu loal teha kuriteo tõkestamiseks või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks seadusega sätestatud juhtudel ja korras.

§44. Igaühel on õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni.

Kõik riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud seaduses sätestatud korras andma Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta, välja arvatud andmed, mille väljaandmine on seadusega keelatud, ja eranditult asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmed.

Eesti kodanikul on õigus seaduses sätestatud korras tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning riigi ja kohalike omavalitsuste arhiivides hoitavate andmetega. Seaduse alusel võib seda õigust piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste ning lapse põlvnemise saladuse kaitseks, samuti kuriteo tõkestamise, kurjategija tabamise või kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamise huvides.

Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on käesoleva paragrahvi lõigetes kaks ja kolm nimetatud õigused võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.

§45. Igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil. Seda õigust võib seadus piirata avaliku korra, kõlbluse, teiste inimeste õiguste ja vabaduste, tervise, au ning hea nime kaitseks. Seadus võib seda õigust piirata ka riigi ja kohalike omavalitsuste teenistujatel neile ameti tõttu teatavaks saanud riigi- või ärisaladuse või konfidentsiaalsena saadud informatsiooni ning teiste inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks, samuti õigusemõistmise huvides.

Tsensuuri ei ole.

§46. Igaühel on õigus pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole. Vastamise korra sätestab seadus.

§47. Kõigil on õigus ilma eelneva loata rahumeelselt koguneda ja koosolekuid pidada. Seda õigust võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras piirata riigi julgeoleku, avaliku korra, kõlbluse, liiklusohutuse ja koosolekust osavõtjate ohutuse tagamiseks ning nakkushaiguse leviku tõkestamiseks.

§48. Igaühel on õigus koonduda mittetulundusühingutesse ja -liitudesse. Erakondadesse võivad kuuluda ainult Eesti kodanikud.

Relvi valdavate, samuti sõjaväeliselt korraldatud või sõjalisi harjutusi harrastavate ühingute ja liitude loomiseks on nõutav eelnev luba, mille andmise tingimused ja korra sätestab seadus.

Keelatud on ühingud, liidud ja erakonnad, kelle eesmärgid või tegevus on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele või on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega.

Ainult kohus võib õiguserikkumise eest ühingu, liidu või erakonna tegevuse lõpetada või peatada, samuti teda trahvida.

§49. Igaühel on õigus säilitada oma rahvuskuuluvus.

§50. Vähemusrahvustel on õigus luua rahvuskultuuri huvides omavalitsusasutusi vähemusrahvuste kultuuriautonomia seaduses sätestatud tingimustel ja korras.

§51. Igaühel on õigus pöörduda riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole eesti keeles ja saada eestikeelseid vastuseid.

Paikkondades, kus vähemalt pooled püsielanikest on vähemusrahvusest, on igaühel õigus saada riigiasutustelt ja kohalikelt omavalitsustelt ning nende ametiisikutelt vastuseid ka selle vähemusrahvuse keeles.

§52. Riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste asjaajamisekeel on eesti keel.

Paikkondades, kus elanike enamiku keel ei ole eesti keel, võivad kohalikud omavalitsused seaduses sätestatud ulatuses ja korras kasutada sisemise asjaajamisekeelena selle paikkonna püsielanike enamiku keelt.

Võõrkeelte, sealhulgas vähemusrahvuste keelte kasutamise riigiasutuses ning kohtu- ja kohtueelses menetluses sätestab seadus.

§53. Igaüks on kohustatud säästma elu- ja looduskeskkonda ning hüvitama kahju, mis ta on keskkonnale tekitanud. Hüvitamise korra sätestab seadus.

§54. Eesti kodaniku kohus on olla ustav põhiseaduslikule korrale ning kaitsta Eesti iseseisvust.

Kui muid vahendeid ei leidu, on igal Eesti kodanikul õigus osutada põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslikku vastupanu.

§55. Eestis viibivad teiste riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud on kohustatud järgima Eesti põhiseaduslikku korda.

III peatükk

RAHVAS

§56. Kõrgeimat riigivõimu teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu:

- 1) Riigikogu valimisega;
- 2) rahvahääletusega.

§57. Hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on saanud kaheksateist aastat vanaks.

Hääleõiguslik ei ole Eesti kodanik, kes on kohtu poolt tunnistatud teovõimetuks.

§58. Seadusega võib piirata nende Eesti kodanike osavõttu hääletamisest, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades.

IV peatükk

RIIGIKOGU

§59. Seadusandlik võim kuulub Riigikogule.

§60. Riigikogul on sada üks liiget. Riigikogu liikmed valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed. Hääletamine on salajane.

Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad märtsikuu esimesel pühapäeval neljandal aastal, mis järgneb riigikogu eelmiste valimiste aastale.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad põhiseaduse §-des 89, 97, 105 ja 119 ettenähtud juhtudel varemalt kaksikümmend ja hiljemalt nelikümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimise seadus.

§61. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad Riigikogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§62. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamise ja poliitiliste avalduste eest Riigikogus või selle organites.

§63. Riigikogu liige ei tohi olla üheski muus riigiametis.

Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistuse kohustusest.

§64. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamisel Vabariigi Valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel valitsuse liikme kohustusest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad enne tähtaega:

- 1) tema asumisega mõnda teise riigiametisse;
- 2) teda süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumisel;
- 3) tema tagasiastumisega seaduses sätestatud korras;
- 4) kui Riigikohus on otsustanud, et ta on kestvalt võimetu oma ülesandeid täitma;
- 5) tema surma korral.

Riigikogu liikme volituste peatumisel või ennetähtaegsel lõppemisel astub seaduses sätestatud korras tema asemele asendusliige. Asendusliikmel on kõik riigikogu liikme õigused ja kohustused.

Riigikogu liikme volituste taastumisel lõpevad asendusliikme volitused.

§65. Riigikogu:

- 1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- 2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- 3) valib Vabariigi Presidendi vastavalt põhiseaduse §-le 79;
- 4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt põhiseaduse §-le 121;
- 5) annab peaministri kandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks;
- 6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
- 7) nimetab Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja;
- 8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;
- 9) nimetab Eesti Panga nõukogu liikmed;
- 10) otsustab Vabariigi Valitsuse ettepanekul riigilaenu tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
- 11) esineb avalduste ja deklaratsioonidega ning pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
- 12) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;
- 13) otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile;
- 14) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt põhiseaduse §-le 129;
- 15) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni;
- 16) lahendab muid riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§66. Riigikogu uue koosseisu esimene istung toimub kümne päeva jooksul arvates Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisest. Esimeseks istungiks kutsub riigikogu kokku Vabariigi President.

§67. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§68. Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu esimees Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse või vähemalt viiendiku Riigikogu koosseisu ettepanekul.

§69. Riigikogu valib oma liikmete hulgast riigikogu esimehe ja kaks aseesimeest, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§70. Riigikogu otsustusvõimelisuse sätestab Riigikogu kodukorra seadus. Erakorralisel istungjärgul on Riigikogu otsustusvõimeline, kui kohal on üle poole Riigikogu koosseisust.

§71. Riigikogu moodustab komisjone.

Riigikogu liikmetel on õigus ühineda fraktsioonidesse.

Komisjonide ja fraktsioonide moodustamise korra ning õigused sätestab Riigikogu kodukorra seadus.

§72. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu ei otsusta kahekolmandikulise häälteenamusega teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik. Salajast hääletamist korraldatakse põhiseaduses või Riigikogu kodukorra seaduses ettenähtud juhtudel ainult ametiisikute valimisel või nimetamisel.

§73. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseadus ei näe ette teisiti.

§74. Riigikogu liikmel on õigus pöörduda arupärimisega Vabariigi Valitsuse ja tema liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungipäeva jooksul.

§75. Riigikogu liikme tasu ning piirangud muu töötulu saamisel sätestab seadus, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§76. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

V peatükk

VABARIIGI PRESIDENT

§77. Vabariigi President on Eesti riigipea.

§78. Vabariigi President:

- 1) esindab Eesti Vabariiki rahvusvahelises suhtlemises;
- 2) nimetab ja kutsub tagasi Vabariigi Valitsuse ettepanekul Eesti Vabariigi diplomaatilised esindajad ning võtab vastu Eestisse akrediteeritud diplomaatiliste esindajate volikirjad;
- 3) kuulutab välja Riigikogu korralised valimised ja vastavalt põhiseaduse §-dele 89, 97, 105 ja 119 Riigikogu erakorralised valimised;
- 4) kutsub kokku Riigikogu uue koosseisu vastavalt põhiseaduse §-le 66 ja avab selle esimese istungi;
- 5) teeb Riigikogu esimehele ettepaneku Riigikogu erakorralise istungjärgu kokkukutsumiseks vastavalt põhiseaduse §-le 68;
- 6) kuulutab välja seadused vastavalt põhiseaduse §-dele 105 ja 107 ning kirjutab alla ratifitseerimiskirjadele;
- 7) annab seadlusi vastavalt põhiseaduse §-dele 109 ja 110;
- 8) algatab põhiseaduse muutmist;
- 9) määrab peaministri kandidaadi vastavalt põhiseaduse §-le 89;
- 10) nimetab ametisse ja vabastab ametist valitsuse liikmed vastavalt põhiseaduse §-le 89, 90 ja 92;
- 11) teeb Riigikogule ettepaneku Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ning kaitseväge juhataja või ülemjuhataja ametissenimetamiseks;
- 12) nimetab Eesti Panga nõukogu ettepanekul ametisse Eesti Panga presidendi;
- 13) nimetab Riigikohtu ettepanekul kohtunikud;

- 14) nimetab ja vabastab ametist Vabariigi Valitsuse ja kaitseväge juhataja ettepanekul kaitseväge juhtkonna;
- 15) annab riiklikke autasusid, sõjaväelisi ja diplomaatilisi auastmeid;
- 16) on Eesti riigikaitse kõrgeim juht;
- 17) teeb Riigikogule ettepanekud sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ning vastavalt põhiseaduse §-le 129 erakorralise seisukorra väljakuulutamiseks;
- 18) kuulutab Eesti vastu suunatud agressiooni korral välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni ning nimetab ametisse kaitseväge ülemjuhataja vastavalt põhiseaduse §-le 128;
- 19) vabastab süüdimõistetud nende palvel armuandmise korras karistuse kandmisest või kergendab karistust;
- 20) algatab õiguskantsleri kriminaalvastutusele võtmise vastavalt põhiseaduse §-le 145.

§79. Vabariigi Presidendi valib Riigikogu või käesoleva paragrahvi neljandas lõikes sätestatud juhul valimiskogu.

Vabariigi Presidendi kandidaadi ülesseadmise õigus on vähemalt viiendikul Riigikogu koosseisust.

Vabariigi Presidendi kandidaadiks võib seada sünnilt Eesti kodaniku, kes on vähemalt nelikümmend aastat vana.

Vabariigi President valitakse salajasel hääletusel. Igal Riigikogu liikmel on üks hääl. Valituks tunnistatakse kandidaat, kelle poolt hääletab Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline enamus. Kui ükski kandidaat ei saa nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse järgmisel päeval uus hääletusvoor. Enne teist hääletusvooru toimub uus kandidaatide ülesseadmine. Kui teises hääletusvoorus ei saa ükski kandidaat nõutavat häälteenamust, siis korraldatakse kahe teises voorus enim hääli saanud kandidaadi vahel samal päeval kolmas hääletusvoor. Kui Vabariigi Presidendi ei valita ka kolmandas hääletusvoorus, kutsub Riigikogu esimees ühe kuu jooksul Vabariigi Presidendi valimiseks kokku valimiskogu.

Valimiskogu koosneb Riigikogu liikmetest ja kohalike omavalitsuste volikogude esindajatest. Iga kohaliku omavalitsuse volikogu valib valimiskogusse vähemalt ühe esindaja, kes peab olema Eesti kodanik.

Riigikogu esitab valimiskogule presidendikandidaadiks kaks Riigikogus enim hääli saanud kandidaati. Presidendikandidaadi ülesseadmise õigus on ka vähemalt kahekümne ühel valimiskogu liikmel.

Valimiskogu valib Vabariigi Presidendi hääletamisest osavõtnud valimiskogu liikmete häälteenamusega. Kui esimeses voorus ükski kandidaat ei osutu valituks, korraldatakse samal päeval kahe enim hääli saanud kandidaadi vahel teine hääletusvoor.

Vabariigi Presidendi valimise täpsema korra sätestab Vabariigi Presidendi valimise seadus.

§80. Vabariigi President valitakse ametisse viieks aastaks. Kedagi ei tohi valida Vabariigi Presidendiks rohkem kui kaheks ametiajaks järjestikku.

Vabariigi Presidendi korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend ja hiljemalt kümme päeva enne Vabariigi Presidendi ametiaja lõppemist.

§81. Vabariigi President astub ametisse järgmise ametivande andmisega Eesti rahvale Riigikogu ees: "Astudes Vabariigi Presidendi ametisse, annan mina, (ees- ja perekonnanimi), pühaliku töotuse kaitsta vankumata Eesti Vabariigi põhiseadust ja seadusi, õiglaselt ja erapooletult kasutada minule antud võimu ning täita ustavalt oma kohuseid kõigi oma võimete ja parima arusaamisega Eesti rahva ja Vabariigi kasuks."

§82. Vabariigi Presidendi volitused lõpevad:

- 1) ametist tagasiastumisega;
- 2) teda süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumisega;
- 3) tema surma korral;
- 4) uue Vabariigi Presidendi ametisseastumisega.

§83. Kui Vabariigi President on Riigikohtu otsusel kestvalt võimetu oma ülesandeid täitma või ei saa ta neid seaduses nimetatud juhtudel ajutiselt täita või on tema volitused enne tähtaega lõppenud, lähevad tema ülesanded ajutiselt üle Riigikogu esimehele.

Ajaks, mil Riigikogu esimees täidab Vabariigi Presidendi ülesandeid, peatuvad tema volitused Riigikogu liikmena.

Riigikogu esimehel Vabariigi Presidendi ülesannetes ei ole õigust Riigikohtu nõusolekuta välja kuulutada Riigikogu erakorralisi valimisi ega keelduda seadusi välja kuulutamast.

Kui Vabariigi President ei saa oma ametikohustusi täita üle kolme kuu järjest või kui tema volitused on enne tähtaega lõppenud, valib Riigikogu neljateistkümne päeva jooksul uue Vabariigi Presidendi vastavalt põhiseaduse §-le 79.

§84. Ametisseastumisega lõpevad Vabariigi Presidendi volitused ja ülesanded kõigis valitavates ja nimetatavates ametites ning ta peatab ametisoleku ajaks oma erakondliku kuuluvuse.

§85. Vabariigi Presidenti saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

VI peatükk

VABARIIGI VALITSUS

§86. Täidesaatev riigivõim kuulub Vabariigi Valitsusele.

§87. Vabariigi Valitsus:

- 1) viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat;
- 2) suunab ja koordineerib valitsusasutuste tegevust;
- 3) korraldab seaduste, Riigikogu otsuste ja Vabariigi Presidendi aktide täitmist;
- 4) esitab Riigikogule seaduseelnõusid ning ratifitseerimiseks ja denonseerimiseks välislepinguid;
- 5) koostab riigieelarve eelnõu ja esitab selle Riigikogule, korraldab riigieelarve täitmist ning esitab Riigikogule riigieelarve täitmise aruande;
- 6) annab seaduse alusel ja täitmiseks määrusi ja korraldusi;
- 7) korraldab suhtlemist teiste riikidega;
- 8) kuulutab loodusõnnetuse ja katastroofi korral või nakkushaiguse leviku tõkestamiseks välja eriolukorra riigis või selle osas;
- 9) täidab muid ülesandeid, mis põhiseaduse ja seadustega on antud Vabariigi Valitsuse otsustada.

§88. Vabariigi Valitsusse kuuluvad peaminister ja ministrid.

§89. Vabariigi President määrab neljateistkümne päeva jooksul Vabariigi Valitsuse tagasiastumisest peaministrikandidaadi, kellele teeb ülesandeks uue valitsuse moodustamise.

Peaministrikandidaat esitab neljateistkümne päeva jooksul, valitsuse moodustamise ülesande saamisest, Riigikogule ettekande tulevase valitsuse moodustamise aluste kohta, mille järel Riigikogu otsustab läbi-rääkimisteta avalikul hääletusel peaministrikandidaadile volituste andmise valitsuse moodustamiseks.

Riigikogult valitsuse moodustamiseks volitused saanud peaministrikandidaat esitab seitsme päeva jooksul valitsuse koosseisu Vabariigi Presidendile, kes nimetab kolme päeva jooksul valitsuse ametisse.

Kui Vabariigi Presidendi määratud peaministrikandidaat ei saa Riigikogu poolthäälte enamust või ei suuda valitsust moodustada või loobub selle moodustamisest, on Vabariigi Presidendil õigus seitsme päeva jooksul esitada teine peaministrikandidaat.

Kui Vabariigi President ei esita seitsme päeva jooksul teist peaministrikandidaati või loobub selle esitamisest või kui teine kandidaat käesoleva paragrahvi lõigete kaks ja kolm tingimustel ja tähtaegadel ei saa Riigikogult volitusi või ei suuda valitsust moodustada või loobub selle moodustamisest, läheb peaministrikandidaadi ülesseadmise õigus üle Riigikogule.

Riigikogu seab üles peaministri kandidaadi, kes esitab valitsuse koosseisu Vabariigi Presidendile. Kui neljateistkümne päeva jooksul, arvates peaministri kandidaadi ülesseadmise õiguse üleminekust Riigikogule, on valitsuse koosseis Vabariigi Presidendile esitamata, kuulutab Vabariigi President välja Riigikogu erakorralised valimised.

§90. Muudatusi ametisse nimetatud Vabariigi Valitsuse koosseisus teeb Vabariigi President peaministri ettepanekul.

§91. Valitsus astub ametisse ametivande andmisega Riigikogu ees.

§92. Vabariigi Valitsus astub tagasi:

- 1) Riigikogu uue koosseisu kokkuastumisel;
- 2) peaministri tagasiastumise või surma korral;
- 3) kui Riigikogu avaldab Vabariigi Valitsusele või peaministrile umbusaldust.

Vabariigi President vabastab Vabariigi Valitsuse ametist uue valitsuse ametisseastumisel.

§93. Peaminister esindab Vabariigi Valitsust ja juhib selle tegevust.

Peaminister nimetab kaks ministrit, kellel on õigus asendada peaministrit tema äraolekul. Asendamise korra määrab peaminister.

§94. Valitsemisalade korraldamiseks moodustatakse seaduse alusel vastavad ministeeriumid.

Minister juhib ministeeriumi, korraldab ministeeriumi valitsemisalasse kuuluvaid küsimusi, annab seaduse alusel ja täitmiseks määrusi ja käskkirju ning täidab muid ülesandeid, mis talle on pandud seadusega sätestatud alustel ja korras.

Kui minister ei saa haiguse või muude takistuste tõttu ajutiselt oma ülesandeid täita, paneb peaminister tema ülesanded selleks ajaks mõnele teisele ministrile.

Vabariigi President võib peaministri ettepanekul nimetada ametisse ministreid, kes ei juhi ministeeriumi.

§95. Vabariigi Valitsuse juures on riigikantselei, mida juhib riigisekretär.

Riigisekretäri nimetab ametisse ja vabastab ametist peaminister.

Riigisekretär võtab sõnaõigusega osa valitsuse istungitest.

Riigisekretäril on riigikantselei juhina samad õigused, mis on seadusega antud ministrile ministeeriumi juhtimiseks.

§96. Vabariigi Valitsuse istungid on kinnised, kui valitsus ei otsusta teisiti.

Valitsus teeb oma otsused peaministri või asjaomase ministri ettepanekul.

Valitsuse määrused kehtivad, kui nad kannavad peaministri, asjaomase ministri ja riigisekretäri allkirja.

§97. Riigikogu võib avaldada Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile umbusaldust otsusega, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.

Umbusalduse avaldamise võib algatada vähemalt viiendik Riigikogu koosseisust kirjaliku nõude esitamisega riigikogu istungil.

Umbusalduse avaldamine võib tulla otsustamisele kõige varem ülejärgmisel päeval pärast selle algatamist, kui valitsus ei nõua kiiremat otsustamist.

Valitsusele või peaministrile umbusalduse avaldamise korral võib Vabariigi President kolme päeva jooksul valitsuse ettepanekul välja kuulutada Riigikogu erakorralised valimised.

Ministrile umbusalduse avaldamise korral teatab Riigikogu esimees sellest Vabariigi Presidendile, kes vabastab ministri ametist.

Umbusalduse avaldamist võib samal alusel uuesti algatada kõige varem kolme kuu möödumisel eelmise umbusaldushääletusest.

§98. Vabariigi Valitsus võib siduda tema poolt Riigikogule esitatud eelnõu vastuvõtmise usaldusküsimusega.

Hääletamine ei saa toimuda varem kui ülejäärgmisel päeval pärast eelnõu sidumist usaldusküsimusega. Kui Riigikogu ei võta eelnõu vastu, astub valitsus tagasi.

§99. Vabariigi Valitsuse liikmed ei tohi olla üheski muus riigiametis ega kuuluda tulundusettevõtte juhatusse või nõukogusse.

§100. Vabariigi Valitsuse liikmed võivad sõnaõigusega osaleda Riigikogu ja tema komisjonide istungitel.

§101. Vabariigi Valitsuse liiget saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

Valitsuse liiget süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumisega lõpevad tema volitused.

VII peatükk **SEADUSANDLUS**

§102. Seadusi võetakse vastu kooskõlas põhiseadusega.

§103. Seaduste algatamise õigus on:

- 1) Riigikogu liikmel;
- 2) Riigikogu fraktsioonil;
- 3) Riigikogu komisjonil;
- 4) Vabariigi Valitsusel;
- 5) Vabariigi presidendil põhiseaduse muutmiseks.

Riigikogul on õigus koosseisu häälteenamusega tehtud otsuse alusel pöörduda Vabariigi Valitsuse poole ettepanekuga algatada Riigikogu poolt soovitatav eelnõu.

§104. Seaduste vastuvõtmise korra sätestab Riigikogu kodukorra seadus.

Ainult Riigikogu koosseisu häälteenamusega saab vastu võtta ja muuta järgmisi seadusi:

- 1) kodakondsuse seadus;
- 2) Riigikogu valimise seadus;
- 3) Vabariigi Presidendi valimise seadus;
- 4) kohaliku omavalitsuse valimise seadus;
- 5) rahvahääletuse seadus;
- 6) Riigikogu kodukorra seadus ja Riigikogu töökorra seadus;
- 7) Vabariigi Presidendi ja Riigikogu liikmete tasu seadus;
- 8) Vabariigi Valitsuse seadus;
- 9) Vabariigi Presidendi ja Vabariigi Valitsuse liikmete kohtulikule vastutusele võtmise seadus;
- 10) vähemusrahvuste kultuurautonoomia seadus;
- 11) riigieelarve seadus;
- 12) Eesti Panga seadus;
- 13) Riigikontrolli seadus;
- 14) kohtukorralduse seadus ja kohtumenetluse seadused;
- 15) välis- ja siselaenudesse ning riigi varalistesse kohustustesse puutuvad seadused;
- 16) erakorralise seisukorra seadus;
- 17) rahuaja riigikaitse seadus ja sõjaaja riigikaitse seadus.

§105. Riigikogul on õigus panna seaduseelnõu või muu riigielu küsimus rahvahääletusele.

Rahva otsus tehakse hääletamisest osavõtnute häälteenamusega.

Rahvahääletusel vastuvõetud seaduse kuulutab Vabariigi President viivitamata välja. Rahvahääletuse otsus on riigivõimudele kohustuslik.

Kui rahvahääletusele pandud seaduseelnõu ei saa poolthäälte enamust, kuulutab Vabariigi President välja Riigikogu erakorralised valimised.

§106. Rahvahääletusele ei saa panna eelarve, maksude, riigi rahaliste kohustuste, välislepingute ratifitseerimise ja denonsseerimise, erakorralise seisukorra kehtestamise ja lõpetamise ning riigikaitse küsimusi.

Rahvahääletuse korra sätestab rahvahääletuse seadus.

§107. Seadused kuulutab välja Vabariigi President.

Vabariigi President võib jätta Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse välja kuulutamata ja saata selle koos motiveeritud otsusega neljateistkümne päeva jooksul, arvates saamise päevast, Riigikogule uueks arutamiseks ja otsustamiseks. Kui Riigikogu võtab Vabariigi Presidendi poolt tagasi saadetud seaduse muutmata kujul uuesti vastu, kuulutab Vabariigi President seaduse välja või pöördub Riigikohtu poole ettepanekuga tunnistada seadus põhiseadusega vastuolus olevaks. Kui Riigikohus tunnistab seaduse põhiseadusega kooskõlas olevaks, kuulutab Vabariigi President seaduse välja.

§108. Seadus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist, kui seaduses eneses ei sätestata teist tähtaega.

§109. Kui Riigikogu ei saa kokku tulla, võib Vabariigi President edasilükkamatute riiklike vajaduste korral anda seaduse jõuga seadlusi, mis kannavad Riigikogu esimehe ja peaministri kaasallkirja.

Kui Riigikogu on kokku tulnud, esitab Vabariigi President seadlused Riigikogule, kes võtab viivitamata vastu nende kinnitamise või tühistamise seaduse.

§110. Vabariigi Presidendi seadlusega ei saa kehtestada, muuta ega tühistada põhiseadust ega põhiseaduse §-s 104 loetletud seadusi, riiklikke makse kehtestavaid seadusi ega riigieelarvet.

VIII peatükk

RAHANDUS JA RIIGIEELARVE

§111. Eesti raha emissiooni ainuõigus on Eesti Pangal. Eesti Pank korraldab raharinglust ja seisab hea riigi vääringu stabiilsuse eest.

§112. Eesti Pank tegutseb seaduse alusel ja annab aru Riigikogule.

§113. Riiklikud maksud, koormised, lõivud, trahvid ja sundkindlustuse maksed sätestab seadus.

§114. Riigi vara valdamise, kasutamise ja käsutamise korra sätestab seadus.

§115. Iga aasta kohta võtab Riigikogu seadusena vastu riigi kõigi tulude ja kulude eelarve.

Vabariigi Valitsus esitab riigieelarve eelnõu Riigikogule hiljemalt kolm kuud enne eelarveaasta algust.

Valitsuse ettepanekul võib Riigikogu eelarveaasta kestel vastu võtta lisaeelarve.

§116. Riigieelarve või selle eelnõu muutmise ettepanekule, mis tingib nendes ettenähtud tulude vähendamise, kulude suurendamise või kulude ümberjaotamise, tuleb algatajal lisada rahalised arvestused, mis näitavad ära kulude katteks vajalikud tuluallikad.

Riigikogu ei tohi kustutada ega vähendada riigieelarvesse või selle eelnõusse võetud kulusid, mis on ettenähtud muude seadustega.

§117. Riigieelarve koostamise ja vastuvõtmise korra sätestab seadus.

§118. Riigikogu poolt vastuvõetud riigieelarve jõustub eelarveaasta algusest. Kui Riigikogu ei võta riigieelarvet eelarveaasta alguseks vastu, võib iga kuu teha kulutusi ühe kaheteistkümnendikuni eelmise eelarveaasta kulutustest.

§119. Kui Riigikogu ei ole riigieelarvet vastu võtnud kahe kuu jooksul pärast eelarveaasta algust, kuulutab Vabariigi President välja Riigikogu erakorralised valimised.

IX peatükk VÄLISSUHTED JA VÄLISLEPINGUD

§120. Eesti Vabariigi suhtlemise korra teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega sätestab seadus.

§121. Riigikogu ratifitseerib ja denonsseerib Eesti Vabariigi lepingud:

- 1) mis muudavad riigipiire;
- 2) mille rakendamiseks on tarvis Eesti seaduste vastuvõtmist, muutmist või tühistamist;
- 3) mille kohaselt Eesti Vabariik ühineb rahvusvaheliste organisatsioonide või liitudega;
- 4) millega Eesti Vabariik võtab endale sõjalisi või varalisi kohustusi;
- 5) milles ratifitseerimine on ette nähtud.

§122. Eesti maismaapiir on määratud 1920. aasta 2. veebruari Tartu rahulepinguga ja teiste riikidevaheliste piirilepingutega. Eesti mere- ja õhupiir määratakse rahvusvaheliste konventsioonide alusel.

Eesti riigipiire muutvate lepingute ratifitseerimiseks on nõutav Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline häälteenamus.

§123. Eesti Vabariik ei sõlmi välislepinguid, mis on vastuolus põhiseadusega.

Kui Eesti seadused või muud aktid on vastuolus Riigikogu poolt ratifitseeritud välislepingutega, kohaldatakse välislepingu sätteid.

X peatükk RIIGIKAITSE

§124. Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma riigikaitsest seaduses sätestatud alustel ja korras.

Usulistel või kõlbelistel põhjustel kaitsevæteenistusest keelduja on kohustatud läbi tegema asendusteenistuse seaduses ettenähtud korras.

Kui seadus ei näe teenistuse erilaadi huvides ette teisiti, on kaitsevæes ja asendusteenistuses olevatel isikutel kõik põhiseaduslikud õigused, vabadused ja kohustused. Piirata ei tohi põhiseaduse §-des 8 lõiked 3 ja 4, 11-18, 20 lõige 3, 21-28, 32, 33, 36-43, 44 lõiked 1 ja 2 ning 49-51 ettenähtud õigusi ja vabadusi. Kaitsevæes ja asendusteenistuses olevate isikute õigusliku seisundi sätestab seadus.

§125. Tegevteenistuses olev isik ei tohi olla muus valitavas ega nimetatavas ametis ega osa võtta ühegi erakonna tegevusest.

§126. Riigikaitse korralduse sätestavad rahuaja riigikaitse seadus ja sõjaaja riigikaitse seadus.

Eesti kaitsevæe ja riigikaitseorganisatsioonide korralduse sätestab seadus.

§127. Riigikaitse kõrgeimaks juhiks on Vabariigi President.

Vabariigi Presidendi juures on nõuandva organina Riigikaitse Nõukogu, kelle koosseisu ja ülesanded sätestab seadus.

Eesti kaitsevæge ja riigikaitseorganisatsioonid juhivad rahuajal kaitsevæe juhataja, sõjaajal kaitsevæe ülemjuhataja. Kaitsevæe juhataja ja ülemjuhataja nimetab ametisse ning vabastab ametist Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul.

§128. Riigikogu kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni ning otsustab kaitsevæe kasutamise Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel.

Eesti Vabariigi vastu suunatud agressiooni korral kuulutab Vabariigi President välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni ning nimetab kaitsevæe ülemjuhataja, ootamata ära Riigikogu otsust.

§129. Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu puhul võib Riigikogu Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul oma koosseisu häälteenamusega välja kuulutada erakorralise seisukorra kogu riigis, kuid kõige kauem kolmeks kuuks.

Erakorralise seisukorra korralduse sätestab seadus.

§130. Erakorralise või sõjaseisukorra ajal võib riigi julgeoleku ja avaliku korra huvides seadusega ettenähtud juhtudel ja korras piirata isikute õigusi ja vabadusi ning panna neile kohustusi. Piirata ei tohi õigusi ja vabadusi, mis on sätestatud põhiseaduse §-des 8, 11-18, 20 lõige 3, 22, 23, 24 lõiked 2 ja 4, 25, 27, 28, 36 lõige 2, 40, 41, 49 ja 51 lõige 1.

§131. Erakorralise või sõjaseisukorra ajal ei valita Riigikogu, Vabariigi Presidenti ega kohalike omavalitsuste esinduskogusid ega lõpetata ka nende volitusi.

Riigikogu, Vabariigi Presidenti ja kohaliku omavalitsuse esinduskogude volitused pikenevad, kui nad lõpeksid erakorralise või sõjaseisukorra ajal või kolme kuu jooksul, arvates erakorralise või sõjaseisukorra lõppemisest. Nendel juhtudel kuulutatakse välja uued valimised kolme kuu jooksul, arvates erakorralise või sõjaseisukorra lõppemisest.

XI peatükk

RIIGIKONTROLL

§132. Riigikontroll on oma tegevuses sõltumatu majanduskontrolli teostav riigiorgan.

§133. Riigikontroll kontrollib:

- 1) riigiasutuste, riigiettevõtete ja muude riiklike organisatsioonide majandustegevust;
- 2) riigi vara kasutamist ja säilimist;
- 3) kohalike omavalitsuste valdusse antud riigivara kasutamist ja käsutamist;
- 4) nende ettevõtete majandustegevust, kus riigil on üle poole osakute või aktsiatega määratud häälestest või kelle laene või lepinguliste kohustuste täitmist tagab riik.

§134. Riigikontrolli juhib riigikontrolör, kelle nimetab ametisse ja vabastab ametist Riigikogu Vabariigi Presidenti ettepanekul.

Riigikontrolöri volituste kestus on viis aastat.

§135. Riigikontrolör esitab Riigikogule ülevaate riigi vara kasutamise ja säilimise kohta eelmisel eelarveaastal üheaegselt riigieelarve täitmise aruande arutamiseks Riigikogus.

§136. Riigikontrolör võib oma ülesannetesse kuuluvais asjus võtta sõnaõigusega osa Vabariigi Valitsuse istungitest.

Riigikontrolöril on oma ametkonna juhina samad õigused, mis on seadusega antud ministrile ministeeriumi juhina.

§137. Riigikontrolli korralduse sätestab seadus.

§138. Riigikontrolöri saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

XII peatükk

ÕIGUSKANTSLER

§139. Õiguskantsler on oma tegevuses sõltumatu ametiisik, kes teostab järelevalvet seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohaliku omavalitsuse õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle.

Õiguskantsler analüüsib seaduste muutmise, uute seaduste vastuvõtmise ja riigiasutuste töö kohta talle tehtud ettepanekuid ning esitab vajaduse korral Riigikogule ettekande.

Õiguskantsler teeb Riigikogule põhiseaduse §-des 76, 85, 101, 138, 153 ettenähtud juhtudel ettepaneku Riigikogu liikme, Vabariigi Presidenti, Vabariigi Valitsuse liikme, riigikontrolöri, Riigikohtu esimehe või Riigikohtu liikme kriminaalvastutusele võtmiseks.

§140. Õiguskantsleri nimetab ametisse riigikogu Vabariigi Presidenti ettepanekul seitsmeks aastaks.

Õiguskantslerit saab ametist tagandada üksnes kohtuotsusega.

§141. Õiguskantsleril on oma kantselei juhtimisel samad õigused, mis on seadusega antud ministrile ministeeriumi juhtimiseks.

Õiguskantsler võib sõnaõigusega osa võtta Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse istungitest.

§142. Kui õiguskantsler leiab, et seadusandliku või täidesaatva riigivõimu või kohaliku omavalitsuse õigustloov akt on põhiseaduse või seadusega vastuolus, teeb ta akti vastuvõtnud organile ettepaneku viia see kahekümne päeva jooksul põhiseaduse või seadusega kooskõlla.

Kui akt ei ole kahekümne päeva jooksul põhiseaduse või seadusega kooskõlla viidud, teeb õiguskantsler Riigikohtule ettepaneku tunnistada see akt kehtetuks.

§143. Õiguskantsler esitab kord aastas Riigikogule ülevaate seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu ning kohalike omavalitsuste õigustloovate aktide kooskõlast põhiseaduse ja seadustega.

§144. Õiguskantsleri õigusliku seisundi ja tema kantselei töö korralduse sätestab seadus.

§145. Õiguskantslerit saab kriminaalvastutusele võtta ainult Vabariigi Presidendi ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

XIII peatükk

KOHUS

§146. Õigust mõistab ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ja mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega.

§147. Kohtunikud nimetatakse ametisse eluaegsetena. Kohtunike ametist vabastamise alused ja korra sätestab seadus.

Kohtniku saab ametist tagandada üksnes kohtuotsusega.

Kohtunikud ei tohi peale seaduses ettenähtud juhtude olla üheski muus valitavas ega nimetatavas ametis.

Kohtunike sõltumatuse tagatised ja õigusliku seisundi sätestab seadus.

§148. Kohtusüsteem koosneb:

- 1) maa- ja linnakohtutest ning halduskohtutest;
- 2) ringkonnakohtutest;
- 3) Riigikohtust.

Erikohtute loomise mõnda liiki kohtuasjade jaoks sätestab seadus.

Erakorraliste kohtute moodustamine on keelatud.

§149. Maa- ja linnakohtud ning halduskohtud on esimese astme kohtud.

Ringkonnakohtud on teise astme kohtud ning nad vaatavad apellatsiooni korras läbi esimese astme kohtu lahendeid.

Riigikohus on riigi kõrgeim kohus, kes vaatab kohtulahendeid läbi kassatsiooni korras. Riigikohus on ühtlasi põhiseadusliku järelevalve kohus.

Kohtukorralduse ja kohtumenetluse korra sätestab seadus.

§150. Riigikohtu esimehe nimetab ametisse Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul.

Riigikohtu liikmed nimetab ametisse Riigikogu Riigikohtu esimehe ettepanekul.

Muud kohtunikud nimetab ametisse Vabariigi President Riigikohtu ettepanekul.

§151. Esinduse, kaitse, riikliku süüdistuse ja seaduslikkuse järelevalve korralduse kohtumenetluses sätestab seadus.

§152. Kohus jätab kohtuasja lahendamisel kohaldamata mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseadusega.

Riigikohus tunnistab kehtetuks mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseaduse sätte ja mõttega.

§153. Kohtuniku saab ametisoleku ajal kriminaalvastutusele võtta ainult Riigikohtu ettepanekul ja Vabariigi Presidendi nõusolekul.

Riigikohtu esimeest ja liikmeid saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

XIV peatükk

KOHALIK OMAVALITSUS

§154. Kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused, kes tegutsevad seaduste alusel iseseisvalt.

Kohalikule omavalitsusele võib panna kohustusi ainult seaduse alusel või kokkuleppel kohaliku omavalitsusega. Seadusega kohalikule omavalitsusele pandud riiklike kohustustega seotud kulud kaetakse riigieelarvest.

§155. Kohaliku omavalitsuse üksused on vallad ja linnad.

Muid kohaliku omavalitsuse üksusi võib moodustada seaduses sätestatud alustel ja korras.

[Paragrahvi 156 lõike 1 sõnastus kuni 16. 10. 2005]

§156. Kohaliku omavalitsuse esinduskoguks on volikogu, kes valitakse vabadel valimistel kolmeks aastaks. Valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed. Hääletamine on salajane.

[Lõike 1 sõnastus alates 17. 10. 2005]

Kohaliku omavalitsuse esinduskogu on volikogu, kes valitakse vabadel valimistel neljaks aastaks. Seadusega võib volikogu volituste perioodi lühendada seoses kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise või ja-gunemisega või volikogu tegutsemisvõimetusega. Valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed. Hääletamine on salajane.

Kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel on seaduses ettenähtud tingimustel hääleõiguslikud selle omavalitsuse maa-alal püsivalt elavad isikud, kes on vähemalt kaheksateist aastat vanad.

[RT I 2003, 29, 174 - jõust. 17. 10. 2005]

§157. Kohalikul omavalitsusel on iseseisev eelarve, mille kujundamise alused ja korra sätestab seadus.

Kohalikul omavalitsusel on seaduse alusel õigus kehtestada ja koguda makse ning panna peale koormisi.

§158. Kohaliku omavalitsuse üksuste piire ei tohi muuta vastavate omavalitsuste arvamust ära kuulamata.

§159. Kohalikel omavalitsustel on õigus moodustada teiste kohalike omavalitsustega liite ja ühisasutusi.

§160. Kohalike omavalitsuste korralduse ja järelevalve nende tegevuse üle sätestab seadus.

XV peatükk

PÕHISEADUSE MUUTMINE

§161. Õigus algatada põhiseaduse muutmist on vähemalt viiendikul Riigikogu koosseisust ja Vabariigi Presidendil.

Põhiseaduse muutmist ei saa algatada ega põhiseadust muuta erakorralise seisukorra ega sõjaseisukorra ajal.

§162. Põhiseaduse I peatükki "Üldsätted" ja XV peatükki "Põhiseaduse muutmine" saab muuta ainult rahvahääletusega.

§163. Põhiseadust saab muuta seadusega, mis on vastu võetud:

- 1) rahvahääletusel;
- 2) Riigikogu kahe järjestikuse koosseisu poolt;
- 3) Riigikogu poolt kiireloomulisena.

Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu arutatakse Riigikogus kolmel lugemisel, kusjuures esimese ja teise lugemise vahet on vähemalt kolm kuud ning teise ja kolmanda lugemise vahet vähemalt üks kuu. Põhiseaduse muutmise viis otsustatakse kolmandal lugemisel.

§164. Põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu rahvahääletusele panekuks on nõutav Riigikogu koosseisu kolmeviendikuline häälteenamus. Rahvahääletus toimub kõige varem kolme kuu pärast, arvates sellekohase otsuse vastuvõtmisest Riigikogus.

§165. Põhiseaduse muutmiseks Riigikogu kahe järjestikuse koosseisu poolt peab põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu saama Riigikogu koosseisu enamuse toetuse.

Kui Riigikogu järgmine koosseis võtab esimesel lugemisel oma koosseisu kolmeviendikulise häälteenamusega muutmatult vastu põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu, mis sai eelmise koosseisu enamuse toetuse, siis on põhiseaduse muutmise seadus vastu võetud.

§166. Otsus põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu käsitlemiseks kiireloomulisena võetakse vastu Riigikogu neljaviendikulise häälteenamusega. Põhiseaduse muutmise seadus võetakse sel juhul vastu Riigikogu koosseisu kahekolmandikulise häälteenamusega.

§167. Põhiseaduse muutmise seaduse kuulutab välja Vabariigi President ja see jõustub seaduses eneses määratud tähtajal, kuid mitte varem kui kolm kuud pärast väljakuulutamist.

§168. Põhiseaduse muutmist ei saa samas küsimuses algatada ühe aasta jooksul, arvates vastava eelnõu tagasilükkamisest rahvahääletusel või Riigikogus.